

De Oorlog in Zuid-Afrika.

D. HET AANVALLEND OPTREDEN VAN LORD ROBERTS.

(Vervolg van blz. 823.)

Zooals wij in het voorafgaande hebben gezien, beschikte LORD ROBERTS, begin Februari, over:

de 1ste divisie (METHUEN), waaraan de Hooglanderbrigade werd ontnomen, de 6^e divisie (KELLY KENNY), de 7^e (TUCKER) en de nieuw opgerichte 9^e divisie (COLVILE), samengesteld uit bovengenoemde Hooglanderbrigade en eenige etappebataljons. (Zie Bijlage II.)

Voorts werd eene cavaleriedivisie gevormd onder FRENCH, waarbij alle ruitery en bereden infanterie werd ingedeeld. Dat hierbij aan de infanteriedivisiën alle bereden troepen werden ontnomen, valt zeker niet goed te keuren en heeft dan ook meer dan eens schadelijke gevolgen gehad.

Het leger werd nu, als volgt, geconcentreerd. De 7^e divisie werd van Kaapstad naar Graspan vervoerd, de 6^e werd over de Aar naar de Modderrivier verplaatst, terwijl de 9^e deels bij Graspan, deels bij de Modderrivier was vereenigd. De cavaleriedivisie bevond zich gedeeltelijk aan de Oranjerivier, doch grootendeels aan de Modderrivier vereenigd, waar ook ROBERTS den 8sten Februari aankwam.

Het volgende operatieplan werd nu aan Britsche zijde vastgesteld. In de eerste plaats wenschte men Kimberley te ontzetten en tot basis in te richten, vervolgens CRONJÉ te verslaan, om daarna den opmarsch naar Bloemfontein te beginnen. Ter volvoering van deze plannen besloot men de strategische omtrekking toe te passen en wel op den oostelijken vleugel der Boeren.

Demonstraties, tegen Koedoesberg ¹⁾ en door de bereden infanterie van HANNAY van de Oranjerivier in de richting van Fauresmith, dienden om de Boeren te misleiden. Verder bleef METHUEN's divisie (met alle tenten) in front achter. Deze frontgroep moest dus als hare taak beschouwen: het vasthouden van CRONJÉ tijdens de omtrekking, alsmede het dekken van den flankmarsch en van de verbindingen.

Het plan werd zóó geheim gehouden, dat zelfs de divisiecommandanten er onkundig van bleven. Dit laatste schijnt ons onjuist gezien en moest nadeelige gevolgen hebben, zoodra nauwkeurige bevelen uitble-

¹⁾ Zie blz. 822.

ven. (Zie bijv. bij de gebeurtenissen op 15 Februari de houding der 1ste en 6e divisie.) De dagbladen steunden voorts de geheimhouding door valsche berichten te verspreiden.

Hetgeen ons vooral in dit operatieplan treft, is, dat niet CRONJÉ's leger, doch Kimberley het hoofdobject schijnt te zijn, iets, wat ook blijkt uit den tocht van FRENCH.

Men streefde blijkbaar meer naar een uit de stelling manoeuvreeren van den vijand, dan naar een beslissenden slag en vergat alzoo, dat eene nederlaag van CRONJÉ vanzelf het ontzet van Kimberley medebracht. Wellicht moet echter een en ander op rekening gesteld worden van het pessimisme, dat in dien tijd nog sterk in de Engelsche gelederen heerschte, als gevolg van de herhaalde nederlagen.

De uitvoering.

Op 10 en 11 Februari begonnen de troepenverplaatsingen. De 7^e divisie en de cavalerie moesten den 11^{en} Ramdam bereiken. FRENCH verkende dien dag nog persoonlijk de Rietrivier.

De 6^e divisie werd naar Enslin verplaatst, terwijl de bereden infanterie, voor zoover deze zich nog aan de Oranjerivier bevond, naar Roo-depan oprukte.

Wat was intusschen aan Boerenzijde geschied?

In het volle vertrouwen op de sterkte der Magersfonteinstelling en de weinige manoeuvreervaardigheid der Engelsche troepen, vergat CRONJÉ al meer en meer, dat zijne positie geene vleugelaanleuning bezat. Wel schijnt hem van verschillende zijde gewezen te zijn op de gevaren, die zijne oostflank bedreigden ¹⁾, doch, in strijd met het oude recept, verwachtte hij van zijn vijand niet het slimste en rekende ook nu weder op een aanval in front.

Slechts enkele kleine Commando's Fauresmithers onder VAN DER POST en HERZOG, alsmede eenige Jacobsdalers observeerden de westgrens van den Oranje-Vrijstaat. Bovendien waren aan de Modderrivier op enkele punten kleine Vrijstaatsche laagers, volgens DE WET echter bestaande uit non-combattanten. ²⁾

Van eene geregelde waarneming der Rietrivierdriften, een eigenlijken ophelderingsdienst, was geen sprake. Men teerde op het nieuws, dat de Kaffers brachten, zond het grootste deel der paarden naar weideplaatsen op grooten afstand en maakte, door het doen overkomen van vrouwen en kinderen, van het laager een waar nomadenkamp.

Toen in den loop van den 11^{en} bij CRONJÉ steeds meer berichten inkwamen omtrent den vijand, die in de richting van Koffiefontein oprukte, ontving DE WET de opdracht, dezen met 450 man, 1 KRUPP-

¹⁾ Zie o.a. HOFMEIJER, blz. 269.

²⁾ DE WET, blz. 42. Hij verstaat hieronder: burgers, die men in de posities niet gebruiken kon.

kanon en een pompom, terug te drijven. Deze afdeeling nam nog dien nacht stelling bij de Watervaldrift.

De tocht van FRENCH.

Den 12^{en} ten 2 uur v.m. begon de cavaleriedivisie haren marsch, de drie brigades naast elkaar, de artillerie daartusschen, de bereden infanterie bij de rechterbrigade, de RIMINGTON Guides ter verkenning vooruit.

De Watervaldrift bleek bezet te zijn, waarop FRENCH, de 3^e brigade ter demonstratie hiertegenover achterlatende, afboog naar de Kieldrift en hier ongehinderd de Rietrivier overging. De Boeren ontruimden hierop hunne stellingen, zoodat de geheele divisie bij de Watervaldrift kon worden vereenigd en bivaks betrok. Met het verdreven Commando werd geen voeling onderhouden en evenmin werd iets verricht ter opheldering naar de zijde van de Modderrivier.

Den 13^{en} ging de divisie ten 9³⁰ v.m. in de zelfde marschformatie verder om den overtocht der Modderrivier te forceeren, de bereden infanterie dekte de treinen. Gedurende dezen marsch (\pm 30 KM.) werd de divisie voortdurend begeleid door groepjes Boeren en beveiligde zij zich zoo weinig, dat zij zelfs in de flank met vuur overvallen werd.

De Rondaveldrift bleek bezet te zijn, waarop hier weer door eene brigade gedemonstreerd, de rest naar de Klipdrift verplaatst werd. De kleine Commando's gaven hunne stellingen spoedig prijs en werden ten deele zelfs overvallen. De divisie bivakkeerde dien nacht op den noordelijken oever.

Den 14^{en} bleef FRENCH hier om de infanterie (6^e divisie) en de treinen in te wachten. (Zijne divisie werd nu eerst compleet.) Echter verzuimde hij dien dag den toestand bij Magersfontein of Kimberley te doen ophelderen, naar het heet, wegens de vermoeidheid der paarden. Toen men dan ook den volgenden morgen den marsch wilde voortzetten, met achterlating van de bereden infanterie bij de drift, vond men, geheel onverwacht, den weg versperd. 800 à 900 Boeren onder FRONEMAN hadden met een drietal KRUPP's ¹⁾ in een halven cirkel de kopjes ter breedte van \pm 4 KM. bezet. Een lager gedeelte in het midden, ongeveer één KM. breed, was zwak bezet, doch werd van de omringende hoogten onder kruisvuur gehouden.

Op \pm 2000 M. ontwikkelde FRENCH zijne geheele artillerie, ²⁾ die de KRUPP's tot zwiigen bracht en daarna, zij het ook met geringe materieele uitwerking, het vuur op de tirailleurs opende. Vervolgens besloot hij te chargeeren. De 3^e brigade ontving de opdracht 4 eskadrons in eerste linie te ontwikkelen, het eerste gelid met 10 \times tuschenruimte, het tweede gelid op 20 \times afstand tegenover de openingen, het geheel richting op het lage gedeelte.

De 2e brigade volgde op 500 M. achter den linkervleugel, voorloopig

¹⁾ Volgens HOFMEIJR slechts één.

²⁾ Alzoo 7 rijdende batterijen, nog gesteund door de artillerie der 6e divisie.

in eskadronscolonnas, later in linie; de 1ste brigade, met de artillerie, zou als 3e linie volgen.

De Boerenartillerie opende terstond weer het vuur, doch de springpunten der GKT. lagen te hoog. De werking der nog verschoten (± 70 ?) projectielen was dan ook nihil.

De voorste linie der cavalerie ging op 1600 M. in galop, kreeg op 1000 à 1200 M. infanterievuur, doch brak met een verlies van 18 man en 32 paarden door den vijand. In het geheel legde zij 2000 M. in galop af. De volgende liniën verloren slechts 1 man; 15 doode Boeren werden gevonden, velen waren gewond of gevangen genomen.

De charge was gelukt, zeker ook, dank zij den, vooral moreelen, steun der artillerie en het feit, dat de Boeren meest te hoog schoten en vluchtten. ¹⁾ Nu zullen deze laatste factoren wel veelal begunstigend optreden. Hoewel het dan ook onverstandig zou zijn uit deze charge op eene ijle tirailleurlinie te veel te willen bewijzen, schijnt zij ons toch troostrijk voor de cavalerie. Al te veel wordt bij de beschouwing omtrent de mogelijkheid van slagen van cavaleriecharges vergeten, dat de innerlijke waarde der infanterie daalt, dat dus wel de snelheid, doch niet de juistheid van het vuur is toegenomen en dat de waarde van een wapen minder afhangt van het wapen zelf dan van den persoon, die het hanteert. De „stopping power” der moderne projectielen is voorts bedenkelijk gering. Wij hopen echter op een en ander nog terug te komen.

Na één uur rust ging de divisie voort op haar weg naar Kimberley, liet voor het verband een eskadron bij Abonsdam achter en bereikte zonder verdere gevechten haar eindpunt (45 KM.) tegen 6 uur n.m. De insluitingstroepen toch, waren naar het Noorden teruggegaan. In deze richting gelaste FRENCH ook aan twee brigades voor den volgenden dag de vervolging.

Na nuttelooze gevechten bij Dronfield kwamen deze in den avond van den 16^{en} uitgeput te Kimberley terug. ²⁾

Wij hebben gedurende dezen tocht geen poging gezien om CRONJÉ's stelling, sterkte of plannen uit te vorschen. Het geographische punt Kimberley bleef hoofdobject en zelfs, nadat dit was bereikt, maakte FRENCH van het Boerenleger geen hoofdzaak, doch droeg slechts aan de 2e brigade onder BROADWOOD op, in de richting van Magersfontein te verkennen. Wij kunnen hiermede geenszins instemmen.

Beschouwen wij thans weder den toestand aan Boerenzijde.

Na het wegzijden van de Commando's onder DE WET en FRONEMAN beschikte CRONJÉ niet meer over bereden troepen. Toen hem in den nacht van 14 op 15 Februari de bezetting der Modderrivierdriften door de Engelschen gemeld werd en hierop den 15^{en} de doorbreking van

¹⁾ Voor verdere bijzonderheden, zie o. a. Kriegsgesch. Einzelschriften, Heft 33.

²⁾ HOFMEIJR, blz. 319.

FRENCH volgde, werd de krijgsraad in den middag van den 15^{en} bijeen-geroepen. Hierin besloot men langs de Modderrivier in de richting van Bloemfontein terug te gaan.

Men koos dezen terugtochtsweg voornamelijk in de hoop zich daar-door spoedig te kunnen vereenigen met de versterkingen, die van Bloemfontein naderden, voorts om verband te krijgen met de Commando's in de Kaapkolonie, Bloemfontein te kunnen dekken en last not least om over water te kunnen beschikken. Het bleef echter een uiterst gevaarlijke flankmarsch, tusschen FRENCH en de 6e divisie door, zoodat wij een terugwijken naar het Noorden of een aanval op METHUEN verkieslijker zouden hebben gevonden.

Daar echter de 1ste divisie haar taak als vasthoudende groep niet begreep, slaagde CRONJÉ erin ongestoord zijne posities te ontruimen en zoo werd den 15^{en} ten 9 uur n.m. de marsch aangevangen met \pm 5000 man, meest voetgangers, benevens vrouwen, kinderen en een ontzaglijken tros. Men trok op 3 KM. afstand voorbij de 6e divisie op Drieput aan. Wel had deze divisie de bereden infanterie, door FRENCH achtergelaten, tot hare beschikking, doch deze bemerkte in de duisternis niets van den tocht. Bovendien wist de divisiecommandant nog steeds niets van de voornemens van den Opperbevelhebber. Het eskadron bij Abonsdam bemerkte de beweging wel, doch zond hiervan geen bericht aan de 6^e divisie.

In den morgen van den 16^{en} bemerkte KITCHENER, bij de voorposten der 6^e divisie zijnde, groote stofwolken, in oostelijke richting gaande, en kreeg weldra nadere berichten. Daar LORD ROBERTS nog in Jacobsdal was, (tot den 19^{en} wegens ziekte), gaf hijzelf terstond de 13^e brigade bevel, met de artillerie der 6^e divisie en de bereden infanterie, de vervolging te beginnen, verzocht telegrafisch de 9^e divisie naar Klipkraaldrift te zenden en stelde voor, FRENCH op te dragen den terugtochtsweg der Boeren af te snijden.

Eerst op overeenstemmende berichten van METHUEN gaf ROBERTS, in den middag van den 16^{en} aan de 9e divisie last met eene brigade naar de Klipdrift, met de andere naar de Klipkraaldrift te marcheeren. De 7e divisie bleef te Jacobsdal om de verbindingen te dekken.

De rechtstreeksche vervolging van CRONJÉ leverde dien dag weinig resultaten op en werd herhaaldelijk door zijne achterhoede tot staan gebracht.

De Boeren hielden des middags rust bij de Klipkraaldrift.

Inmiddels had een groot onheil de Engelschen getroffen: De verplegingstrein, die onder dekking der 9e divisie volgde, was te Watervaldrift achtergeraakt met eene zwakke bedekking (\pm 360 man). ¹⁾

Zij werd hier den 15^{en} door DE WET overvallen en buitgemaakt,

¹⁾ Teekenend is hier de onzelfstandigheid van den div.c^{t.}, die aan het Hoofdkwartier laat vragen, hoe sterk de bedekking moet zijn..... een gevolg van den centralisatiegeest in een vredesleger.

zoodat 200.000 rations proviand en 40.000 rations fourage verloren gingen. Slechts door het met levensmiddelen beladen van zieken- en pontonwagens, enz. kon gedeeltelijk in dit verlies worden voorzien, doch o. a. daalde het haverration der paarden weldra tot 1.8 KG.

Het bevel van ROBERTS aan FRENCH kwam eerst na eenige dagen te recht, gelukkig had KITCHENER zelf hem reeds last gegeven, den Koedoesrand vóór de Boeren te bezetten en hiertoe des nachts op te breken. Toen FRENCH, na zijne vruchteloze vervolging in noordelijke richting, den 16^{en} te Kimberley terugkeerde, berichtte BROADWOOD hem den afmarsch der Boeren van Magersfontein; weldra volgde hierop de order van KITCHENER.

De 2^e brigade ¹⁾ kreeg nu last den 17^{en} ten 3³⁰ v.m. met 2 rijdende batterijen op te breken en over Olifantsfontein naar Koedoesrand (48 KM.) te marcheeren. De beide andere brigades waren niet marschvaardig, doch zouden ten spoedigste volgen.

In den nacht van 16 op 17 Februari ontruimden de Boeren ongemerkt de Klipkraaldrift en bereikten ten 8 uur v.m. Wolfeskraal, waar weder rust zou worden gehouden. FRONEMAN, als voorhoede, bezette de kopjes bij Koedoesranddrift.

De Modderrivier is op dit gedeelte \pm 50 M. breed en stroomt tusschen steile \pm 15 M. hooge oevers, die over eene breedte van 2 à 300 M. met struikgewas zijn begroeid. 3 KM. ten westen van het laager buigt de rivier naar het Zuiden; hier mondt eene zeer begroeide donga uit, die door POTGIETER met de achterhoede was bezet. Behalve enkele heuvels was het terrein verder open en slechts hier en daar bedekt met mierenhoopen.

Tegen den middag besloot CRONJÉ verder te gaan en de rivier te overschrijden. Juist was de beweging begonnen, toen de eerste granaten insloegen en artillerie bij Kameelfontein zichtbaar werd. Inderdaad had FRENCH na een marsch van zeven uur dit punt bereikt en hier eene rust gelast, waarna hij, zelf op verkenning uitgaande, het laager ontdekte. Terstond liet hij zijne batterijen oprijden en het vuur openen, dat weldra door den vijand beantwoord werd. De cavalerie zat af; het 10^e Huzaren dekte de artillerie tegen eene aanvallend optredende Boerenafdeeling. Het 12^e Lansiers zou Koedoesrand bezetten en raakte hier slaags met FRONEMAN, die aanvallend optrad, zoodat de Gardecavalerie te hulp moest komen. In totaal waren hier slechts een duizendtal afgezeten ruiters, zoodat het geen twijfel lijdt, of de Boeren hadden door een energiek optreden den toestand kunnen redden. Nu verloren zij echter een kostbaren tijd, immers de Engelsche infanterie naderde.

De 18^e brigade was den 17^{en} ten 3³⁰ v.m. van de Klipdrift vertrok-

¹⁾ Deze bestond dien dag uit: de Household cavalerie, het 10^e Huzaren, het 12^e Lansiers en 2 eskadrons Carabineers.

ken en had zich bij de Klipkraaldrift met de 13^e brigade hereenigd; gezamenlijk bereikten zij ten 10 uur v.m. Brandvallei.

Ten 5 uur n.m. weder opgebroken, marcheerde men in de duisternis het gewenschte eindpunt, Paardebergdrift, voorbij en ontdekte bij het aanbreken van den dag het Boerenlaager op de linkerflank.

De 9e divisie had inmiddels, door in 24 uur 50 KM. te marcheren, ¹⁾ in den morgen van den 18^{en} Paardebergdrift bereikt. Ook KITCHENER was hier reeds aangekomen en had aanstonds de bereden infanterie over verschillende gewichtige punten verdeeld.

Wij moeten het alzoo betreuren, dat CRONJÉ niet nog in den nacht getracht heeft te ontkomen, desnoods met achterlating van den trein. Nu toch werden de kansen reeds aanmerkelijk ongunstiger.

De Boeren hadden den nacht gebezigd om zich op beide oevers van de rivier in te graven, waardoor eene stelling was ontstaan met ruim 2 KM. vrij schootsveld, doch uitsluitend voor passieven weerstand geschikt.

In den morgen van den 18^{en} bevonden zich nu aan Engelsche zijde in de nabijheid, behalve de cavalerie en bereden infanterie, de 6^e en 9^e divisie; de 7^e was te Jacobsdal, de 1ste nog bij het Modderrivierkamp. KITCHENER besloot terstond aan te vallen en dit wel met het oog op mogelijk ter hulp snellende Commando's van de zijde van Bloemfontein, en ook om de verdere versterking der stelling te beletten en gebruik te maken van de blijkbare ontmoediging des vijands. Vallen deze redenen te billijken, de uitvoering van den aanval liet alles te wenschen over. Wij zullen toch zien, dat geen gecombineerde aanval geschiedde, doch dat verschillende afzonderlijke gevechten geleverd werden, zonder eenheid van plaats of tijd.

XII. Het gevecht bij Wolveskraal (Paardeberg).

Tegen 6 uur v.m. kreeg de 6^e divisie het bevel aan te vallen. Ten 6³⁰ openden de 76ste en 81ste veldbatterij van den Kanonheuvel het vuur op het laager en ontwikkelde zich de divisie. Vijf bataljons zouden frontaal aanvallen tusschen den Kanonheuvel en het KITCHENER'S kopje, twee moesten oostwaarts uithalen en den vijand omvatten. Van het vijftal in front dekte II. Gloucestershire Regt. met 2 cieën, de artillerie, met 3 de treinen, met de 3 overige bezette het KITCHENER'S kopje. Eene eigenlijke reserve ontbrak reeds.

De 4 andere bataljons ontwikkelden zich elk met 2 à 3 cieën, en tirailleur met 5 à 6 pas tusschenruimte (gezamenlijke frontbreedte 3 KM.).

Op 300 M. daarachter volgde eene dergelijke linie als ondersteunings-troepen, en op 400 M. hierachter de reserve-cieën, in bataille.

¹⁾ Deze marsch, onder groote warmte en bij onvoldoende verpleging afgelegd, bijna zonder achterblijvers, geeft een hoogen dunk van de marschvaardigheid der Britsche infanterie.

In snellen pas rukte het geheel voorwaarts, ontving op 1600—2000 M. het eerste vuur, doch kreeg geen noemenswaardige verliezen. Toch begon men reeds op 1600 M. dit vuur te beantwoorden, ofschoon men niets zag en volstrekt niet tot halt houden gedwongen werd. Eerst werd salvo-, later tirailleurvuur afgegeven.

Met sprongen van 70—80 M. ging men afwisselend vooruit, de afdeelingen, die liggen bleven, steunden de vooruitgaande met haar vuur. Het hernieuwd voorwaarts gaan op de groote afstanden werd meest verkregen door het inwerpen van versterkingen, die de tirailleurs medenam. Zij kwamen in eene ijle linie, met 8 à 10 pas tusschenruimte, sprongsgewijze naar voren. Op de middelbare afstanden legden zij de laatste 100—200 M. kruipend af, daar zij veel vuur trokken. Van af 500 M. gingen ook de tirailleurs meest kruipend vooruit, door vuur begeleid, telkens 20 à 30 M. winnend.

De West-Riding's en Yorkshire's kwamen aldus tot 3 à 400 M., de Buff's en Oxfordshire's bleven op last van den div. ct op 700 M. Alles was nu in de tirailleurlinie, zelfs de bezetting van het KITCHENER's kopje, die door eene afdeeling KITCHENER's Horse vervangen was.

De houwitsers der 9e divisie ¹⁾ waren op den Kanonheuvel opgereden, de 81ste bij. was meer noordwaarts verschoven. Te zamen bestrooiden zij de geheele Boerenstelling met GKT.-kogels.

Links van de 6^e divisie was inmiddels de Hooglanderbrigade ontwikkeld. Deze had ten 7³⁰ v.m. haar bivak verlaten. Op 2500 M. vóór het vijandelijk front langs trokken drie bataljons, op eene rij met 4 pas afstand (als eenden), in oostelijke richting tot ter hoogte van den linkervleugel der 6^e divisie en maakten toen links front. Zodoende was de geheele brigade (behalve 2 ciscen. Seaforth achter den linkervleugel) in eene ijle linie, 4 KM. breed, zonder ondersteuningstroepen of reserves. Ook zij werd op ± 1600 M. met vuur begroet.

De Argyll and Sutherland's bleven ter hoogte van de 6^e divisie op ± 700 M., doch de beide andere bataljons gingen, zonder te vuren en ondanks de door hen geleden verliezen, ²⁾ tot op ± 450 M. over het open terrein vooruit en openden eerst hier het vuur.

De linkervleugel was hierbij de rivier overgetrokken en kwam tot 300 M. van den vijand. Daar echter geene ondersteuning meer aanwezig was, ging het groote voordeel, op de beslissende afstanden te zijn gekomen, onbenut voorbij. De brigade won geen terrein meer. Eerst op dringende aanvraag kreeg men 1/2 bataljon Duke of Cornwall's wat echter onvoldoende was. De aanval was hier tot staan gekomen.

Ook bij de 6^e divisie was bij gebrek aan ondersteuning een stilstand van uren ingetreden, toen zij plotseling tegen 4 uur n.m. van het KITCHENER's kopje hevig rug- en flankvuur ontving. KITCHENER's Horse toch

¹⁾ Tijdelijk had deze divisie de 65ste houwitserbatterij (korparsartillerie) en de 82ste veldbatterij der 6^e divisie.

²⁾ De Black Watch verloor 4 off. en 90 man, II. Seaforth 7 en 147, I. Argyll a. S. 2 en 54.

waren naar Osfontein Farm gegaan, om te drinken en te voeren, waarvan DE WET, met 500 man van Koffiefontein komende, gebruik had gemaakt om ze te overvallen en het kopje te bezetten. Wel werd eenige bereden infanterie, alsmede de treinbedekking, bijeengeraapt en ontwikkeld om de 6^e divisie in den rug te dekken, doch de toestand op dit deel van het slagveld bleef uiterst ongunstig. Alles lag doodstil, het vuur stierf uit, bij gebrek aan munitie.

De 19^e brigade, met de 82ste batterij, had het intusschen niet veel beter. Door gebrek aan pontonmaterieel met veel moeite bij Paardebergdrift overgegaan zijnde, had zij hare 3 bataljons (het 4^e dekte de treinen) ontwikkeld en omvatte zij ten 11³⁰ v.m. in aansluiting met de Seaforth's de vijandelijke stelling met eene ijle linie; eerst op 800 M. opende men hier het vuur.

De batterij steunde de infanterie aanvankelijk van den Signaalheuvel, aldus een deel der Boerenstelling flankerend, doch staakte dit vuur uit overdreven bezorgdheid voor de troepen aan de overzijde, en beschoot verder het laager.

Ook hier kwam tegen 2³⁰ n.m. de tirailleurlinie, bij gebrek aan ondersteuning, op \pm 600 M. van den vijand tot staan.

Op dit oogenblik kwam het bevel van KITCHENER om te stormen. Waar men geen vuuroverwicht had en geenerlei teeken van ontmoediging bij den vijand zichtbaar of bemerkbaar was, zeker een onzinnig bevel. Slechts $\frac{1}{2}$ bataljon Cornwall's bij de treinen was nog in reserve, hetwelk omstreeks 4 uur n.m. achter de Canadeezen gebracht werd. Gezamenlijk hiermede kropen zij, zonder te vuren, tot op 450 M. vooruit, zetten de bajonet op en stortten zich op een signaal op den vijand. ¹⁾ Trots alle verliezen scheen de poging te gelukken, doch op \pm 200 M. wierp de linie zich neer. De geforceerde storm, partieel ondernomen, was mislukt. Het $\frac{1}{2}$ bataljon Cornwall's had 22% verloren. Hiermede was het gevecht ook op dit punt geëindigd. De invallende duisternis werd benut, om de uitgeputte troepen achterwaarts te verzamelen.

De Veedrift was des morgens door HANNAY met zijne bereden infanterie bezet. Van hieruit ging hij, afgezeten, in 's vijands richting vooruit, doch moest, volgens zijn last, met den aanval op de aankomst van de Welsh en Essex wachten. Het was reeds na den middag en deze bataljons waren nog steeds niet aangekomen, waarop HANNAY aan KITCHENER een officier zond, met de mededeeling, dat een aanval, met de bereden infanterie alleen, nutteloos zou zijn. Zichtbaar ontstemd (het was toen 1³⁰ n.m.), zond deze HANNAY als antwoord het bevel, terstond te stormen, koste wat wil.

HANNAY liet onmiddellijk een 50 man opzitten, chargeerde (o! bereden infanterie) en viel met het gros zijner dapperen. Zijne tirailleurs hadden

¹⁾ Zie ook het rapport: „Organization etc. of the Canadian contingents”. De andere bataljons wachtten blijkbaar op een bevel en stormden niet mede.

echter van deze charge gebruik gemaakt om tot op 350 M. te naderen, kregen geen verdere ondersteuning en kwamen hier tot staan.

Wat was met de beide bataljons geschied?

In oostelijke richting gaande, hadden zij vuur gekregen van de hoogten van Osfontein. De eerste versterkingen van Bloemfontein (\pm 600 man met artillerie) waren hier aangekomen. De 81ste batterij bracht het vuur op deze stelling over, de Welsh ontwikkelden zich grootendeels daartegen en werden hier verder vastgehouden. Omstreeks 4 uur n.m. ontving het overblijvend deel bevel de Modderrivier over te gaan en het lager aan te grijpen.

In drie op elkander volgende tirailleurliniën, de manschappen met 10 pas tusschenruimte, gingen drie compagnieën Welsh ten noorden van de rivier vooruit, de Essex volgden de rivierbedding. Vrij gemakkelijk kwam men tot op 700 M., doch in plaats van nu het vuur te openen, werd de bajonet opgezet en stormden de Welsh, terwijl de Essex gedekt achterbleven. De aanvallers kwamen tot op 500 M. en vielen toen neer; een tweede sprong bracht hen tot 400 M., doch nu was de aanvalskracht geheel verlamd en eindigde ook hier de strijd.

Bij het invallen van de duisternis vonden deze bataljons zich afgesneden en moesten afzonderlijk bivakkeeren, want de Boeren van het KITCHENER'S kopje hadden inmiddels de Veedrift bezet.

De cavalerie van FRENCH ¹⁾ was den geheelen dag bij den Koedoesrand beziggehouden door enkele Boerenafdeelingen en had voorts het noordelijk terrein bewaakt tegen eene ontsnapping van CRONJÉ. Niets had dezen intusschen kunnen beletten met zijne manschappen des nachts in de richting van het KITCHENER'S kopje te verdwijnen, tenzij te groote vermoeidheid.

Het gevecht kostte den Engelschen ruim 1200 man of \pm 10% van de troepen, die in gevecht waren geweest.

Wij zagen hier weder de gewone fouten:

1. Zonder voorafgaande verkenning, zonder gevechtinleiding worden alle troepen uit de hand gegeven.
2. Deze worden gelijkmatig over het geheele front verdeeld; de divisiecommandanten krijgen geen bepaald aanvalsdoel.
3. Onvoldoende samenwerking van artillerie en infanterie.
4. Onvoldoende gevechtsbeveiliging.
5. Geen begrip omtrent de beteekenis van den strijd om het vuuroverwicht, doch eene zuivere stoottactiek.
6. Geene concentratie van artillerievuur en reserves tegen het hoofdaanvalspunt.

Waar ook bij ons wel eens tegen de groote manoeuvres gefulmineerd werd, vergete men toch niet, dat niet alleen manschappen en kader, doch ook de troepenleiders eene practische oefenschool moeten

¹⁾ Zijne artillerie had in hoofdzaak slechts het lager bevuurd.

doormaken. Zelfs KITCHENER miste deze practijk, volgens zijn eigen bekenenis, en, wat noodlottig werkte, greep bovendien steeds in de bevoegdheid zijner ondergeschikten in.

De aanvalsvormen waren hier niet ongunstig geweest, doch misten de noodige diepte. De sprongen bedroegen van 30–80 M., afhankelijk van 's vijands vuur, en werden meestal door kleine afdeelingen uitgevoerd. Het kruipen werd veelvuldig toegepast. De ijle linie bleek op geheel open terrein tot \pm 700 M. zonder veel verliezen te kunnen naderen, al werd zij reeds van af 1600 M. bevuurd, doch dan behoefde zij versterking en voorbereiding door vuur voor het verder gaan. Ook hier bleek steeds weder de moeilijkheid, om de manschappen overeind en voorwaarts te krijgen.

Het nadeeligste gevolg, dat dit gevecht voor de Engelschen had, was eene soort afkeer van den aanval, die in latere gevechten duidelijk blijkt en in die dagen ook naar ons land is overgewaaid. KITCHENER was zelf uiterst pessimistisch ¹⁾ geworden en ook LORD ROBERTS, die den 19^{en} aankwam, besloot van verdere aanvallen af te zien en zich te bepalen tot een bombardement en uithongering, alzoo een tijdverlies veroorzakend, dat zeker noodlottige gevolgen had *kunnen* hebben. De 14^e brigade werd dien dag nog aangetrokken, alsmede de artillerie der 7^e divisie en der marine; de Gardebrigade werd van Modderrivier naar Klipdrift verplaatst. De cavaleriedivisie werd eerst den 22sten weder compleet.

Den 19^{en} in den middag ving de beschieting aan, met dit gevolg, dat weldra de artilleriemunitie der Boeren ontplofte en onder de paarden en trekdiereen groote verwoesting werd aangericht. In den loop van den 20sten en volgende dagen werd het vuur voortgezet en de insluitingskring steeds nauwer getrokken.

Nog steeds was het KITCHENER's kopje door \pm 1600 Boeren bezet. Den 21sten werden zij door FRENCH na geringen weerstand van hier verdreven; volgens DE WET vooral ten gevolge van het gebrek aan artilleriemunitie.

De Britsche infanterie maakte, vooral des nachts, naderingsloopgraven en bleef des daags gedekt. Den 22sten kwam de ballonsectie aan en verschafte nauwkeurige gegevens voor de beschieting. De 15e brigade kwam ook dien dag nog aansluiten, terwijl METHUEN Kimberley bezette.

Den 23sten deed DE WET eene vergeefsche poging om het KITCHENER's kopje te heroveren, doch kon niet worden vervolgd, daar de cavaleriepaarden bij gebrek aan voedsel, dien dag moesten grazen.

In CRONJÉ's kamp was de toestand intusschen ellendig geworden. De ontberingen en de ondragelijke stank, meer nog dan de beschieting, ontmoedigden de verdedigers. Een plan tot doorbreking van de vijande-

¹⁾ Hij uitte zich ten aanhoore van den Amerikaanschen attaché, als volgt: „If I had known yesterday, what I know to day, I would not have attacked the Boers in the river-bed; it is impossible against that rifle”. Wel diende de Mauser hier als zondebok.

lijke liniën mislukte door den hoogen waterstand en slechts het gezag van CRONJÉ voorkwam nog de overgave.

Den 27sten, Majubadag, waagden de Engelschen eindelijk eene beslissende poging. 500 Canadeezen, waarachter eenige andere troepen in reserve gereed werden gehouden, zouden vóór het aanbreken van den dag in twee tirailleurliniën (met 2 pas tusschenruimte) op 15 M. onderlingen afstand uit eene loopgraaf op 500 M. tegen 's vijands westfront oprukken; de voorste linie had de bajonet op, de achterste, vergezeld door eenige pioniers, droeg de gereedschappen. Zoodra de Boeren het vuur openden, zou de voorste linie dit beantwoorden, de achterste zich ingraven.

Ten 2¹⁵ v.m. afgemarcheerd, ontving men op 100 M. hevig, doch weinig werkzaam vuur. Wel ging een deel der linie op een onjuist bevel weder terug, doch het daglicht vond twee compagniën goed verschanst op dezen korten afstand. Tegen 6 uur n.m. gaven de Boeren hiertegenover zich gevangen, waarop weldra de overgave van het geheel volgde. Ruim 4000 strijders gingen hier voor de goede zaak verloren, een zwaar verlies voor het Boerenleger, doch te zwaarder, daar van nu af het vertrouwen in eigen kracht aan het wankelen was gebracht. De terugslag liet zich weldra op de andere operatietooneelen gevoelen.

XIII. Poplar Grove.

Aan Engelsche zijde volgde op het hiervoor beschreven succes eene achtdaagsche periode van stilstand, ten behoeve van de verpleging en het transport der gevangenen. Het geheele leger, behalve ééne brigade, was nu weder bijeen. De cavalerie had in deze dagen vastgesteld, dat de vijand den Tafelberg en eenige andere hoogten bij Poplar Grove, aan weerszijden van de Modderrivier, over eene breedte van 15 KM. had bezet. Naar schatting 14.000 Boeren verdedigden deze stelling ¹⁾, hadden versterkingen aan den voet en geschut op de toppen der kopjes. Een zeer open terrein (\pm 8 KM.) lag vóór de stelling, die echter het nadeel had, dat de vleugels aanleuning misten.

Het plan van ROBERTS was in het kort, als volgt. De hoofdmacht der cavalerie en bereden infanterie met 7 rijdende batterijen omtrekt den zuidelijken vleugel en bedreigt de terugtochtslijn. Zij moet zich hier bij het aanbreken van den dag bevinden. De 6^e divisie grijpt dien vleugel omvattend aan en rolt hem naar het Noorden op, waarbij de Gardebrigade het nemen van den Tafelberg in front steunt. De 7^e en 9^e divisie demonstreeren tegenover het front, de laatste ten noorden van de rivier. Men hoopte op deze wijze het geheel op de Modderrivier te werpen en daar in te sluiten.

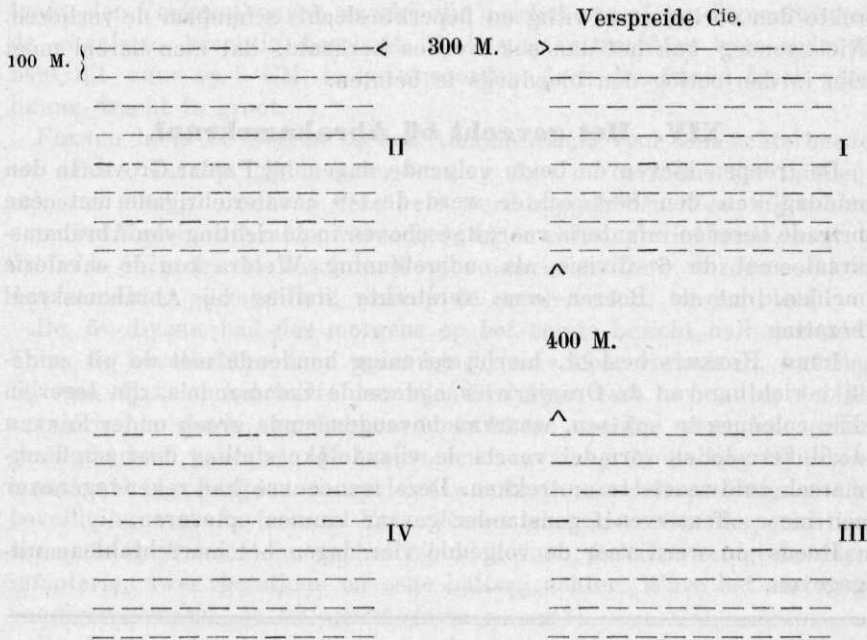
De uitvoering.

De cavalerie kwam, na een nachtmarsch, ten 7 uur v.m. van den 7^{en}

¹⁾ Inderdaad veel minder. Heft 33 Kriegsgesch. Einzelschr. schat \pm 7000, de Amerikaansche attaché REICHMANN 2500 man met 7 kanonnen. (Reports on Military Operations.)

Maart geheel uitgeput achter den vijandelijken vleugel en rustte hier, in afwachting van hetgeen de 6e divisie zou doen. Deze naderde op dit uur reeds geheel in opgeloste orde (zie schets), zoodat elk manoeuvreeren was uitgesloten, langzaam en voorzichtig en afwachtende, wat de cavalerie-divisie zou verrichten. Hare artillerie vuurde op ± 8 KM. op den Tafelberg.

MARSCH- EN MANOEUVREERVORM EENER BRIGADE.

Voor den aanval werd de tusschenruimte der manschappen (hier in de figuur 2 à 3 pas) vergroot.

Zoodra de Boeren het gevaar begrepen, ontruimden zij zonder één schot te lossen den vleugel en den Tafelberg en gingen in wanorde op Abrahamskraal terug (11 uur v.m.). De Britsche cavalerie was niet in staat krachtig te vervolgen, daar de paarden niet eens meer konden draven; de 6e divisie volgde langzaam, hare artillerie beschoot nog lang de verlaten stelling. De 9^e divisie wachtte intusschen met den aanval op de 7^e, deze weder op de 6^e, m.a.w. in front gebeurde ongeveer niets. In plaats van den vijand aan te grijpen, vast te houden en door de omvatting te doen vernietigen, liet men hem de gelegenheid zich te redden. Zoodoende leidde de geheele beweging slechts tot eene winst aan terrein.... De Engelsche aanvoerders waren aarzelend geworden.

En de Boeren? DE WET noemt deze schermutseling kenschetsend: „de wilde vlucht van Poplar Grove”. Wat gaf het, dat KRUGER zelf de vluchtelingen trachtte te weerhouden, ten slotte gelastte er op te schieten¹⁾,

¹⁾ VON LOSSBERG: „Mit Santa Barbara in Süd-Afrika”.

wie dacht er aan, zulk een bevel te gehoorzamen. Het volhouden van den strijd, als deze ongunstig dreigt te verlopen, is van eene ongedisciplineerde massa niet te vergen, men wilde „huis toe” en men ging „huis toe”.

Het uit de stelling manoeuvreeren wordt van nu af aan typisch voor de Engelsche oorlogvoering, met het gevolg, dat men het geheele gebied veroverde, zonder de Boerenmacht beslissend te slaan. M. a. w. men rekte den oorlog moedwillig en beperkte slechts schijnbaar de verliezen. Niet genoeg kan het dan ook worden herhaald, dat men bereid moet zijn in den oorlog den bloedprijs te betalen.

XIV. Het gevecht bij Abrahamskraal.

De troepen bleven de beide volgende dagen bij Poplar Grove. In den middag van den 8sten echter werd de 1ste cavaleriebrigade met eene brigade bereden infanterie vooruitgeschoven in de richting van Abrahamskraal, met de 6e divisie als ondersteuning. Weldra kon de cavalerie melden, dat de Boeren eene versterkte stelling bij Abrahamskraal bezetten.

LORD ROBERTS besloot, hierbij rekening houdende met de uit zuidelijke richting van de Oranjerivier naderende Commando's, zijn leger in drie colonnes te splitsen, waarvan bovengenoemde groep onder FRENCH de linkercolonne vormde; voorts de vijandelijke stelling door een flankmarsch zuidwaarts te omtrekken. Deze manoeuvre had zeker tegenover een meer offensieven tegenstander gevaar kunnen opleveren.

Reeds nu werd voor de volgende vier dagen het marschtableau uitgegeven.

	LINKERCOLONNE.	MIDDENCOLONNE.	RECHTERCOLONNE.
10 Maart.	Baberspan.	Driefontein.	Petrusberg.
11 „	Doornboom.	Aasvogelkop.	Driekop.
12 „	Ventersvlei.	Ventersvlei.	Weltevrede.
13 „	Leeuwberg.	Leeuwberg.	Ventersvlei.

Een dergelijk vooruit-disponeeren lijkt ons wat zonderling en toont, dat geen ernstige weerstand meer werd verwacht.

De linkercolonne ging den 10^{en} ten 6 uur v.m. op marsch. Hare bereden troepen bevonden zich reeds weder ver voor het front en zonden weldra bericht, dat de kopjes bij Abrahamskraal nog sterk bezet waren.

Inderdaad bevonden de Boeren zich in drie groepen: op bovengenoemd punt, den Alexandraberg en de Boschrandkopjes. Bij hetgeen men van de Commando's had kunnen herzamelen, waren aanzienlijke versterkingen gekomen, o. a. de politietroepen, die DE LA REIJ van Colesberg medebracht. In totaal waren hier 5 à 6000 man ¹⁾ met 16 kanonnen.

¹⁾ De eigenlijke strijd is echter slechts door \pm 1500 man gevoerd, waaronder de politietroepen zich voornamelijk hebben onderscheiden.

DE LA REIJ had gehoopt de vijandelijke cavalerie bij Abrahamskraal in eene hinderlaag te lokken, doch deze had, door dag en nacht eskadrons aan den vijand te houden, voldoende inzicht in de plannen en opstelling verkregen. FRENCH gaf dan ook aan het gros der bereden troepen bevel zuidwaarts af te buigen en 's vijands vleugel te omtrekken.

Hierop ontruimde DE LA REIJ de hinderlaag en snelde naar het centrum, den Veekraalheuvel, waarbij zijn geschut van af den Signaalheuvel de cavalerie krachtig beschoot. Wel is waar trachtten twee rijdende bijen dit vuur op 5 KM. te beantwoorden, doch de afstand bleek voor hunne dracht te groot.

FRENCH hield de Boeren op den Alexandraberg voor eene achterhoede en achtte daarom geen ondersteuning door de cavalerie der midden-colonne noodig, ofschoon deze hem werd aangeboden. Toen hij echter over Driefontein uithaalde, vereenigde hij er zich ongewild mede, waarop de beide brigades de Boschrandkopjes aanvielen. Deze werden eerst in den namiddag vermeesterd, waarop de cavalerie hier verder bleef.

De 6^e divisie had des morgens op het eerste bericht halt gemaakt. Toen de bevelhebber naar voren ging, om zelf te verkennen, ontving hij van FRENCH het bevel den vijand in front vast te houden, tot de cavalerie de flank zou hebben omtrokken; weldra werd deze order gevolgd door eene van ROBERTS: een aanval op de stelling bij Abrahamskraal te vermijden en zuid-oostwaarts te marcheeren onder goede beveiliging van de treinen. KELLY-KENNY ging hierop verder, richting nemende op Driefontein, en liet bij de treinen, behalve eenige bereden infanterie, twee bataljons en eene batterij achter. Ware het niet eenvoudiger geweest, de treinen mede te nemen?

De Welsh vormden de voorhoede, vier verspreide compagnieën in eerste linie, gevolgd door de vier andere, eveneens verspreid, doch achter elkaar. Rechts en links achterwaarts volgden de York's en Essex in opgeloste orde (als bij Poplar Grove) met twee batterijen in de tusschenruimte, terwijl de rest, de Buff's en Gloucester's, in tweede linie volgde.

De beide batterijen versterkten weldra de twee rijdende en verlengden deze artillerielinie.

Daar FRENCH niet te vinden was, nam KELLY-KENNY, op grond van zijne verkenningen, het besluit, den vijand eerst uit zijne voorgeschoven stellingen op den Veekraal- en Yorkshireheuvel te verdrijven, doch hem op den Alexandraberg vast te houden, tot de omvatting der cavalerie merkbaar zou worden.

Tegen den middag werden de drie voorste bataljons tot den aanval ontwikkeld, de Welsh richting nemend op den Veekraal, de York's op den Yorkshireheuvel, alles in opeenvolgende verspreide liniën. De bataljons in 2^e linie volgden, als reserve, achter het midden.

Zoodra de bataljons der voorste linie den hoogterand ten zuiden van de artillerie overgingen, ontvingen zij een hevig artillerie- en infanterievuur. Dank zij vooral echter den steun van de 81ste batterij, die het

vuur op de tirailleurs overbracht, gelukte het tegen 1 uur de voorgeschoven stellingen met geringe moeite te nemen. Doch nu begon de Boerenartillerie van den Signaalheuvel door enfileerend vuur merkbaar in te grijpen, waarop de 81ste batterij besloot naar voren te gaan.

Geheel ongedekt reed zij bij den Veekraal op, opende het vuur op de Boerenartillerie en trok het vuur van deze geheel tot zich. Ofschoon zij overstrooid werd met GKT. en pompomgranaten leed zij bijna geen verliezen, ten gevolge van de slechte kwaliteit der munitie. ¹⁾

Het was intusschen 3 uur n.m. geworden; van de cavalerie werd nog steeds niets bemerkt, zoodat KELLY-KENNY besloot, zonder medewerking van deze, de stelling te nemen. Hij gaf den bevelhebber der 18^e brigade het bevel den aanval door te zetten, waarop deze de Welsh tegen het front van den vijand richtte en aan de Essex opdroeg, onder beveiliging van de linkerflank tegen den Signaalheuvel, de Boeren noordwaarts te omvatten. De Yorkshire's zouden het zelfde zuidwaarts verrichten, terwijl de reservebataljons achter het midden bleven volgen.

De beide rijdende bijen. zetten het vuur op den Signaalheuvel voort, terwijl de twee divisie-batterijen achter de Welsh stelling namen om den infanterie-aanval te steunen. Het vuur der Boerenartillerie begon, bij gebrek aan munitie, reeds te verflauwen.

Terwijl de Yorkshire's vèr zuidelijk uithaalden voor hunne omvatting, trachtten de Welsh in front, springend en kruipend, de vijandelijke stelling te naderen. Gemakkelijk ging dit niet over het geheel open terrein en langzamerhand moesten alle ondersteuningstroepen in de linie worden gebracht, doch zoowel de artillerie, als de omvattende Essex, steunden zoo werkzaam, dat men tot \pm 600 M. naderde. De Essex toch, hadden een meer gunstig, golvend terrein en drongen, onder achterlating van eenige compagnieën tegenover den Signaalheuvel, krachtig op. Herhaalde pogingen van de Welsh, om reeds nu in front verder te komen, hadden geen succes. Meer dan eens werd eene afdeeling, die een sprong beproefde, door vuur teruggejaagd.

Daar de reservebataljons middelerwijl waren genaderd, konden de Essex ook hunne gedetacheerde cieën. nog inzetten. Toch hadden de beide bataljons ten 4³⁰ n.m. nog bijna geen duimbreedte terrein meer gewonnen en begon de munitie, met name bij de Welsh, schaars te worden. De Yorkshire's hadden zoover uitgehaald, dat zij gedeeltelijk werden betrokken in den strijd om de Boschrandkopjes, hetgeen hun ingrijpen bij den Alexandraberg natuurlijk zeer vertraagde.

KELLY-KENNY besloot daarom zijn reserve in te zetten. De Buff's versterkten en verlengden den rechtervleugel der Welsh, de Gloucester's gingen, naar rechts overvleugelend, voorwaarts. Daar de linie niet alleen versterkt was, doch nu ook tevens nieuwe munitie had ontvangen, ontbrandde de strijd opnieuw op het hevigst; de artillerie was tot 1500 M.

¹⁾ Aan Boerenzijde meende men groote uitwerking te hebben, doch o.a. de kleine pompomgranaten hadden op deze open formatie geene uitwerking.

voortuitgegaan en schoot zoo snel, zij kon. Aan beide zijden deed men het uiterste om vuuroverwicht te krijgen. Ook aan Boerenzijde kwamen reserves oprukken, doch de omvattende aanval der Engelschen bleek meer en meer werkzaam. Terwijl de frontgroep tot 400 à 500 M. terrein won, wisten de Essex tot 350 M. te naderen en verschenen ook eindelijk de lang verwachte York's op den anderen vleugel.

Aan Boerenzijde begon de munitie uitgeput te raken en verlieten ook dientengevolge gaandeweg groepjes de gevechtlinie. Aan Britsche zijde werd dit teruggaan opgemerkt, zoodat toen de Gloucester's de tirailleurlinie naderden, plotseling het bevel klonk: „de vijand gaat terug, alles attackeeren”.

Snel plantte deze kreet zich voort, de bajonetten werden opgezet en als een drom stortte zich alles op den vijand. Deze ontruimde grootendeels nog tijdig zijne stellingen, doch kreeg een hevig vervolgend vuur na. Ongelukkig was de cavalerie niet ter plaatse, om de vervolging voort te zetten.

De Engelschen hadden in totaal 17 officieren, 404 minderen verloren; de artillerie hiervan 1 officier en 7 minderen. De verliezen der tegenpartij bedroegen ongeveer 300 man, waaronder 102 dooden.

In dit gevecht zien wij aan Engelsche zijde een veel juister begrip van den aanval, dan in de voorafgaande gevechten. De bevelhebber houdt eene krachtige reserve ter beschikking en aarzelt niet, deze ter beslissing in te zetten; de frontaanval wordt behoorlijk gesteund door de omvatting, doch zelf ook krachtig doorgezet. Voorts werken artillerie en infanterie hier uitnemend samen en staakt de artillerie haar vuur eerst, als de infanterie in de verschansingen binnen dringt.

Waar hier eenheid was, waar men de waarde van den vuurstrijd toonde te begrijpen, gelukte de aanval dan ook.

De houding van den colonnecommandant, FRENCH, is dezen dag voor ons onbegrijpelijk. Wellicht was dit een gevolg van den „local rank”, die hem tijdelijk tot chef van zijn ouderen collega maakte.

De andere colonnes hadden het dien dag veel rustiger gehad en met name de rechtercolonne had geen vijand gezien. De middencolonne had eene groote rust gehouden en bereikte eerst ten 6 uur n. m. haar eindpunt. De volgende dagen werd de marsch ongehinderd voortgezet. De cavalerie slaagde er den 12^{en} nog in de spoorbaan boven en beneden Bloemfontein af te snijden, zoodat het spoorwegmaterieel den Engelschen in handen viel. ¹⁾

De poging der Boeren om Bloemfontein te verdedigen mislukte; eene nieuwe paniek was onder de burgers uitgebroken. Nog in den loop van den 13^{en} trokken de eerste Britsche troepen de stad binnen.

(Slot volgt.)

¹⁾ 11 Locomotieven, 20 wagons en 140 trucks.

Bijlage II.

SAMENSTELLING VAN HET LEGER ONDER LORD ROBERTS.

A. KORPSTROEPEN (\pm 4000 man); bereden inf^{ie.}, marinebrigade met 8 kanonnen, 1 houw. bñ., ballonsectie, pontontrein, 1 pionierc^{ie.}, veldtelegraaf en munitietrein.

B. *Cavaleriedivisie* FRENCH.

1 ^{ste} Brigade (PORTER).	2 ^e Brigade (BROADWOOD).	3 ^e Brigade (GORDON).
2 ^e Dragonders (3 eskadr.).	Householdcavalry (3 esk ^{s.}).	9 ^e Lansiers (3 eskadrons).
6 ^e Gardedrag. id.	10 ^e Huzaren id.	16 ^e „ id.
(Carabiniers).	12 ^e Lansiers id.	Afdeeling bered. pioniers.
1 eskadr. 14 ^e Huzaren.	2 rijdende batterijen en	2 rijdende batterijen en
1 „ 6 ^e Dragonders.	1 munitiecolonne.	1 munitiecolonne.
1 „ N.S. Wales-lansiers.		
3 2 rijdende batterijen en		
1 munitiecolonne.		

Totaal 216 officieren, 4820 man.

Bereden infanterie (ALDERSON), afwisselende formatie (\pm 1400 man). Voorts verbandplaatsafdeeling, enz.

C. *Infanterie.*

I. *Divisie* (METHUEN). 218 officieren, 7273 man.

Gardebrigade (POLE-CAREW).	9 ^e Brigade (DOUGLAS).	2 batterijen V. a.,
I. Coldstream Guards.	II. Northamptonshire Regt.	1 pionierc ^{ie.} ,
II. Coldstream „	I. Northumberland „	munitiecolonne,
III. Grenadier „	½ I. L. N. Lancashire „	verbandplaatsafd ^{n.}
I. Scots „	II. K. O. Yorkshire L. I. „	

VI. *Divisie* (KELLY-KENNY). 189 officieren, 6665 man.

13 ^e Brigade (KNOX).	18 ^e Brigade (STEPHENSON).	3 batterijen V. a.,
II. East-Kent Regt. (Buff's).	I. K. O. Yorkshire L. I.	1 pionierc ^{ie.} ,
II. Gloucestershire Regt.	I. Essex Regt.	munitiecolonne,
I. West-Riding „	I. Welsh „	verbandplaatsafd ^{n.} ,
I. Oxfordshire L. I.	II. Warwickshire „	verplegingstrein.
	(na 7 Maart).	

VII. *Divisie* (TUCKER). 7643 hoofden.

14 ^e Brigade (CHERMSIDE).	15 ^e Brigade (WAVELL).	3 batterijen V. a.,
II. Norfolk Regt.	II. Cheshire Regt.	1 pionierc ^{ie.} ,
II. Lincolnshire „	I. East-Lancashire „	munitiecolonne,
I. K. S. Borderers.	II. S. W. Borderers.	verbandplaatsafd ^{n.} ,
II. Hampshire Regt.	II. N. Staffordshire „	verplegingstrein.

IX. *Divisie* (COLVILE). 196 officieren, 6501 man.

Hooglanderbrigade (MAC DONALD).	19 ^e Brigade (SMITH-DORRIEN).	3 batterijen V. a. (eerst na 13 Maart),
II. Black Watch.	II. Cornwalls L. I.	1 pionierc ^{ie.} ,
II. Seaforth Highlanders.	II. Shropshire L. I.	munitiecolonne,
I. A. a. S. „	I. Gordon Highl.	verbandplaatsafd ^{n.} ,
I. Highland L. I. (14 Februari naar Kimberley).	Royal Canadian Regt.	verplegingstrein.

Hoe ontwikkelt de Vestingartillerie meer gevechtskracht?

DOOR

R. REITSMA,

Eerste-Luitenant aan de Artillerie-Schiet-school.

(Vervolg en slot van blz. 835.)

Het vuren zal dus het volgende verloop hebben :

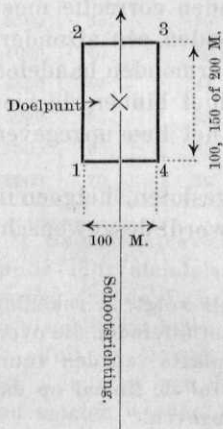
Vuren met Granaten op een stilstaand doel.

Nadat de plaats van het doel en het woord: *stilstaand* aan de batterijcommandanten is medegedeeld, ontvangt het telefoonstation in den sector, welke het doelbericht heeft ingezonden, opgave van de batterijen, die zijn aangewezen om vuur op het doel te brengen. De officier bij dat telefoonstation wijst de verkenningspatrouille voor de waarneming en leiding van het vuur aan en deelt aan deze mede, welke batterijen aan de opdracht samenwerken.

De batterijcommandant roept hoorbaar voor de stukcommandanten het nummer van de ruit en de coördinaten van het doel. Deze nemen hun richttafel, zoeken op de gemillimeterde schijf het afgeroepen punt op, en zetten er om heen de vier punten van den vierhoek, voorstellende den rechthoek van 100, 150 of 200 M. lengte en 100 M. breedte.

(Zij kunnen zich hiertoe bedienen van een eenvoudig instrument om 4 punten op de juiste maat alle te gelijk op de schijf zichtbaar in te drukken.)

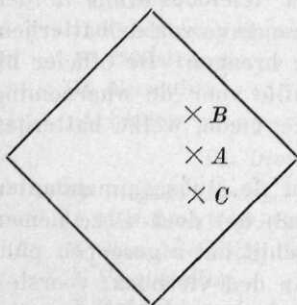
Zet men de vier punten van dezen vierhoek in de schaal van 1:25.000 om het doelpunt, dan wordt de breedte van den rechthoek dus 4 mm. en de lengte (in de schietsrichting) 4, 6 of 8 mm., afhankelijk van den afstand, waarop wordt gevuld. De vier hoekpunten van den rechthoek worden steeds op de zelfde wijze genummerd (zie figuur), zoodat hiermede ook overeenstemt de volgorde der nummers van de hoekpunten van den vierhoek, gevormd door de aanslagen van het

salvo. Eveneens zijn de vier vuurmonden der batterij van links naar rechts genummerd van 1 tot 4. Gedurende het inschieten is voor iederen vuurmond het overeenkomstige hoekpunt van den rechthoek op de gemillimeterde schijf als richtpunt aangewezen.

De stukscommandanten draaien de schijf tot het punt, dat voor hun vuurmond bestemd is, boven de vaste lijn van de richttafel ligt, klemmen de schijf vast en vinden de bij dat punt behoorende gegevens door draaien van de liniaal over de lijn: standplaats vuurmond — terreinvoorwerp. De verdeling op de vizierliniaal, die overeenkomt met het richtpunt, wijst de elevatie en correctie op deze lijn aan. Zij stellen hun quadrant, waarna elevatie en zijdelingsche richting, zoo mogelijk, te gelijk worden gegeven. ¹⁾ Zoodra alle vuurmonden gericht en geladen zijn, wordt gevraagd en aan den verkenners opgegeven, welke batterij het salvo heeft afgegeven.

De verkenners ziet dit salvo vallen in een vierhoek en richt zijn liniaal op het midden van de vier aanslagen (of indien één aanslag eene sterke afwijking vertoont, op het midden van de 3 overige schoten). De afstand van dit gemiddelde tot het punt, dat door hem is opgegeven, wordt geschat, en zoo noodig een nieuw doelpunt aan de batterij opgegeven. Stelt onderstaande figuur een vierkant der kaart voor, waarin *A* het opgegeven doelpunt is, en *B* het midden van de vier aanslagen, dan

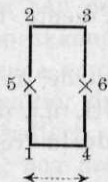
wordt door den verkenners als nieuw doelpunt opgegeven het punt *C*, liggende in de lijn *AB* zoodanig dat $AB = AC$. De stukscommandanten richten hunne vuurmonden ten opzichte van het punt *C* op de zelfde wijze, als voor het 1ste salvo op het punt *A* is geschied, zoodat ook bij het 2^e salvo iedere vuurmond wordt gericht op het zelfde hoekpunt van den rechthoek om het punt *C*. Uit deze twee salvo's beslist de verkenners, of wegens afwijkingen, hetzij in de lengte-

of in de breedterichting, voor een of twee vuurmonden correctie moet worden aangebracht; hij geeft dan voor die vuurmonden een afzonderlijk doelpunt op. De stukscommandanten van die vuurmonden handelen op de boven omschreven wijze; zoolang het doel niet binnen de vier aanslagen van het salvo ligt, blijven zij richten op het hun opgegeven hoekpunt van den rechthoek.

Zoodra het doel tusschen de vier aanslagen is ingesloten, hetgeen in den regel reeds bij het eerste salvo zal plaats hebben, wordt desgewenscht

¹⁾ De correctie wordt bij de zijdelingsche richting, als volgt, in rekening gebracht. De vizierliniaal wordt met de verdeling (op het uiteinde), die overeenkomt met de correctie, gedraaid over de lijn: standplaats van den vuurmond—terreinvoorwerp. Door de affuit te verschuiven, tot de liniaal op dat terreinvoorwerp gericht is, is dan tevens de correctie gegeven.

nog het doelpunt voor die batterij verbeterd en tevens geseind: „doorvuren”. De stukscommandanten verplaatsen zoo noodig nog hun doelpunt en verminderen de breedte van den rechthoek tot 50 M. of minder, te beoordeelen door den verkenner. Van af dit oogenblik wordt door alle vuurmonden, onafhankelijk van elkander, zoo snel mogelijk doorgevuurd; door iederen vuurmond worden nu achtereenvolgens, behalve de vier hoekpunten, ook de punten 5 en 6 (zie fig.) als richtpunt genomen.

50 M. of minder.

Wanneer „doorvuren” is geseind, wordt de schijf op de richttafel niet meer verplaatst, doch wordt het verschil in zijdelingsche richting voor de 6 punten gegeven met behulp van de verdeling op de uiteinden van de liniaal. ¹⁾ De verkenner blijft het vuur waarnemen en verstrekt aan de batterijen die gegevens, welke de uitwerking nog kunnen verhoogen. Op de zelfde wijze wordt te gelijker tijd door de andere batterijen ingeschoten, zonder zich naar elkander te regelen.

Om de uitwerking van een dergelijk vuur te beoordeelen, dienen wij de trefkans te vergelijken van de boven omschreven schietwijze met die, welke verkregen wordt door de bestaande schietmethode. In onderstaande tabel is in kolom III de trefkans per schot berekend, vurende met Granaten uit een kanon van 12 cM. L. St. op een doel van 40 M. diepte en onbepaalde breedte, terwijl aangenomen is, dat de lengtespreiding van de batterij $\frac{1}{4}$ grooter is dan die, welke in de schootstafel is aangegeven. Verder is de berekening in kolom III gebaseerd op de veronderstelling, dat de gemiddelde baan gaat door het midden van het doel.

	I	II	III.	IV.	V.	Ophelderingen.
	Afstand.	L. S. 50.	Trefkans op een vlak van 40 M. diepte in %.	Gemiddelde trefkans per schot op een vlak van 40 M. diepte, volgens de omschreven schietwijze in %.	Hoeveel M. het gemiddeld trefpunt van 6 schoten zich kan verplaatsen, zonder de trefkans op het vlak van 40 M. diepte te verminderen.	
Kanon van 12 cM. L.St.	3000	30	63	27	40	a. vurende op een rechthoek van 100 M. lengte.
	3500	35	56	27	40	
	4000	40	50	18	70	b. idem van 150 M. lengte.
	4500	46	44	18	70	
	5000	52	39	16	85	c. idem van 200 M. lengte.
	5500	60	35	15	85	
	6000	70	30	15	90	

¹⁾ Gemakshalve kan het laatst opgegeven doelpunt overgebracht worden op de lijn: standplaats van den vuurmond—terreinvorwerp. Om dit punt worden dan de 6 punten van den rechthoek geplaatst. Voor ieder schot wordt de vizierliniaal langs een dezer 6 punten gelegd en door het verschuiven van de affuit de liniaal op het terreinvorwerp gericht. Op deze wijze worden alle 6 punten van den rechthoek, die om het eigenlijke doelpunt getrokken had moeten worden, onder vuur genomen.

In de kolom IV is berekend de gemiddelde trefkans per schot, wanneer 6 schoten worden afgegeven op een rechthoek, lang 100, 150 of 200 M., en het doel (vlak van 40 M. diepte) in het midden van dezen rechthoek ligt.

In de kolom V is het aantal meters berekend, dat de gemiddelde baan van de 6 schoten zich voor- en achterwaarts kan verplaatsen, zonder de trefkans (kolom IV) op het vlak van 40 M. diepte te schaden.

Uit de vergelijking van de kolommen III en IV blijkt, dat de trefkans in kolom IV ongeveer $\frac{5}{12}$ bedraagt van die in kolom III, d.i. de trefkans, die verkregen zou zijn, indien werkelijk het gemiddeld trefpunt juist in het midden van het doel lag.

Aangezien dit slechts zelden bereikt zal worden, zal in werkelijkheid bij de tegenwoordige schietmethode de trefkans minder zijn en kunnen wij voor de verhouding van de trefkans in de kolommen III en IV aannemen 2 : 1. Bij het toepassen van de hiervoor behandelde schietwijze is aan te nemen, dat 6 minuten na ontvangst van het telefonisch vuurbevel door iedere batterij, die aan het vuur deelneemt, 2 salvo's van 4 schoten zijn afgegeven en dat, zoo niet bij het 1ste salvo, dan toch bij het 2^e, iedere batterij het doel zal hebben ingesloten. Hoogstens na 6 minuten begint dus het „doorvuren” en wordt door iedere bediening met haar vuurmond zoo vlug mogelijk doorgewerkt, waardoor eene vuursnelheid wordt verkregen, die geacht kan worden 2-maal zoo groot te zijn als die, welke met de thans gevolgde schietwijze kan worden bereikt. Zes minuten, na ontvangst van het vuurbevel, worden dus tweemaal zooveel projectielen verschoten, als bij het tegenwoordig „voortgezet” vuur, elk projectiel met de halve trefkans, die bij dat „voortgezet” vuur verkregen zou zijn, zoodat de uitwerking per tijd-eenheid gelijk is aan die van eene ingeschoten batterij.

Het groote voordeel hiervan is, dat deze gelijke uitwerking per tijd-eenheid verkregen wordt 14 minuten vroeger, dan wanneer op de bestaande wijze wordt ingeschoten; men mag toch aannemen, dat de gemiddelde duur van het inschieten van 4 batterijen thans minstens 20 minuten bedraagt. Wordt dus een doel door 4 batterijen, ieder van 4 kanonnen, onder vuur genomen, dan kunnen, indien voor ieder schot $1\frac{1}{2}$ minuut wordt gerekend, in de totaal verkregen tijdwinst, d. i. 38 minuten $\frac{38 \times 4 \times 4}{1\frac{1}{2}} = \pm 400$ projectielen, ieder met de halve trefkans, zijn afgevuurd, dus gelijkstaande met 200 projectielen van batterijen, die reeds ingeschoten waren.

De voren omschreven richtwijze en vuurregeling bieden dus het voordeel, dat 4 batterijen 200 projectielen, met evenveel trefkans, als thans wordt verkregen, kunnen verschieten, nog voordat het eigenlijke vuur op het zelfde doel zou aanvangen bij die vuurmonden, waarbij gericht en gevuurd werd volgens de algemeen bekende methode. Batterijen, welke die methode toepassen, zullen nog bezig zijn met het richten, ter-

wijl de batterijen, die haar vuur volgens de hier aangegeven wijze afgeven, hare opdracht reeds lang hebben volbracht en weder beschikbaar zijn, om met een ander doel af te rekenen.

Oppervlakkig beschouwd, zou deze schietwijze aanleiding geven tot een grooter munitieverbruik, doch men vergete niet, dat hoe vroeger het vuur op een doel wordt geopend, hoe minder projectielen noodig zijn om aan de schietopdracht te voldoen. Het in stelling komen van eene oprukkende batterij door artillerievuur te verhinderen, dus ook het openen van het vuur daaruit onmogelijk te maken, kost veel minder munitie, dan noodig is voor het uitdooven van het vuur uit de zelfde batterij, wanneer deze zich eerst gedekt heeft opgesteld en die dekking nog heeft verbeterd. Aan de infanterie te verhinderen zich in te graven, dus ook het vuur van uit die dekking beletten, kost minder munitie dan het vuren door deze infanterie te doen staken, wanneer men haar eerst gelegenheid heeft gegeven zich in eene loopgraaf te dekken.

Schieten met GKT. op een stilstaand doel; inschieten met G.

Zoodra het doel op de bovenomschreven wijze is ingesloten tusschen een salvo van vier G.-schoten, wordt overgegaan tot GKT.-vuur. Om het midden van het salvo dicht bij het midden van het doel te brengen, wijzigt de verkenner zoo noodig nog het doelpunt voor de batterij, dat dan door den stukscommandant wordt overgenomen. Iedere vuurmond wordt weer gericht op het zelfde nummer van den rechthoek (lang 100, 150 of 200 M.) om het laatst opgegeven doelpunt, de breedte van den rechthoek wordt evenwel teruggebracht tot 50 M.

Zowel elevatie als tempeering worden gegeven voor den afstand, behoorende bij het punt, waarop een vuurmond wordt gericht. Uit dit salvo van 4 GKT.-schoten wordt de springhoogte verbeterd door wijziging der tempeering.¹⁾ Zoo noodig kan nog een 2^e salvo van 4 GKT.-schoten worden gedaan om eene betere springhoogte te verkrijgen. Nadat deze geregeld is, vuurt iedere stukscommandant zoo snel mogelijk door op de 6 punten van den rechthoek.

Schieten en inschieten met GKT. op een stilstaand doel.

Door de springhoogte van de GKT. laag te brengen, worden de springpunten (aanslagen) waarneembaar gemaakt ten opzichte van het doel en ten opzichte van elkander. Het doel wordt op deze wijze, evenals bij het vuren met G., ingesloten tusschen de 4 springpunten (aanslagen) van een salvo. Zoodra dit is gelukt, wordt voor het volgende salvo zoo noodig het doelpunt nog door den verkenner gewijzigd om de gemiddelde baan van de 4 schoten ongeveer te brengen door het midden van het doel.

¹⁾ De vermeerdering of vermindering der springhoogte wordt door den verkenner (waarnemer) in Meters opgegeven of van uit de batterij bepaald.

Dit salvo wordt afgegeven, door iederen vuurmond op het zelfde punt van den rechthoek te richten, als bij het vorige salvo, met dit verschil echter, dat de breedte van dien rechthoek 50 M. bedraagt en voor iedere GKT. de tempeering wordt genomen, behoorende bij het punt, waarop die vuurmond is gericht. Uit dat salvo wordt door den verkenners de gemiddelde springhoogte geschat of gemeten en de noodige correctie hiervoor aan de batterijen in Meters opgegeven. Nadat de springhoogte geregeld is, wordt door iederen stukscommandant weder doorgevuurd op de 6 punten van den rechthoek, L. 100, 150 of 200 M. en B. 50 M.

Nu het mogelijk is, om in zoo weinig tijd aan vuurmonden eene juiste indirecte richting te geven, wordt tevens de gelegenheid geopend om van uit gedekte opstellingen bewegende doelen onder vuur te nemen. Ofschoon uit den aard der zaak de trefkans belangrijk minder zal zijn dan bij het vuur op een vast doel, kan toch het resultaat van een dergelijk vuur belangrijk zijn, omdat door een enkelen treffer een bewegend doel kan overgaan in een stilstaand. Transporten en oprukkende batterijen worden wellicht tot staan gebracht en bieden zich dan aan den verdediger in den meest gunstigen vorm als doel aan.

Vuren met G. op gedekte, zich bewegende doelen. 1)

Zoodra een bewegend doel door den verkenners is ontdekt, wordt aan het Groepstafkwartier geseind de plaats, waar het doel zich over 4 minuten vermoedelijk zal bevinden, en aan dit bericht tevens het woord „bewegend” toegevoegd.

Dit zelfde bericht wordt ook aan de batterijen geseind, die worden aangewezen haar vuur op dat doel te brengen; deze worden weder in telefonische verbinding gebracht met het verkenningsstation, dat het bericht heeft ingezonden.

In de batterijen worden de richttafels in orde gebracht en iedere vuurmond gericht op het hem aangewezen hoekpunt van den rechthoek. Zijn alle vuurmonden geladen en gericht, dan wordt aan den verkenners geseind: „gereed”. De verkenners geeft nu aan de batterij de plaats op, waar het doel zich ongeveer over $1\frac{1}{2}$ minuut zal bevinden. Ieder stukscommandant verbetert nu de richting van zijn vuurmond volgens het laatst opgegeven doelpunt, waarna de batterij het salvo afvuurt, zoodra alle vuurmonden gereed zijn. Uit dit salvo bepaalt de verkenners de gemiddelde afwijking tot het doel; hij geeft onmiddellijk vóór ieder volgend salvo een nieuw doelpunt op, hierbij rekening houdende met de geschatte afwijking en de plaats, waar het doel zich over $1\frac{1}{2}$ minuut bevinden zal. Steeds worden salvo's afgegeven en telkens wordt door iederen stukscommandant gericht op het zelfde

1) Ofschoon de GKT. het hiervoor aangewezen projectiel is, wordt volledigheidshalve ook het G.-vuur behandeld.

hoekpunt, dat hem eenmaal is opgegeven; ook de breedte van den rechthoek wordt niet teruggebracht tot 50 M., doch blijft steeds 100 M. Vuurmonden, die zoowel bij het eerste als bij het tweede salvo eene groote afwijking geven, staken hun vuur op last van den verkenner.

Vuren met GKT. op gedekte, zich bewegende doelen.

Dit geschiedt volgens de zelfde beginselen als het vuren met Granaten op bewegende doelen met dit onderscheid, dat de vuurmonden worden geladen na het sein „gereed”, zoodra het bericht van den verkenner ontvangen is. De tempeering wordt zooveel verlengd, als noodig is om lage springpunten te verkrijgen; steeds wordt met deze lage springpunten doorgevuurd om te kunnen beoordeelen, of het doel door de salvo's blijft ingesloten.

Wegens de moeilijke taak, welke de verkenner bij het vuren op bewegende doelen heeft te vervullen, zullen niet meer dan 2 batterijen aan één verkenner worden toegevoegd. Wel zullen nog batterijen worden aangewezen, die ook opgave van het doel ontvangen, en de richting hiervan met hunne vuurmonden volgen, om onmiddellijk het vuur te kunnen versterken, voor het geval een bewegend doel stilstaand wordt.

Ook het schieten tegen een verticaal vlak kan in enkele gevallen toepassing vinden, o.a. bij het beschieten van kabelballons.

Regel zal zijn, dat de verdediger onbekend is met de plaats, waar een luchtballon zal opstijgen, zoodat slechts bij uitzondering deze als een vast doel onder vuur genomen kan worden.

Ten einde het doen van waarnemingen uit een luchtballon met alle kracht te beletten, is het een vereischte, dat het vuur daarop wordt geopend, zoodra hij boven de gezichtsdekking zichtbaar wordt, dus reeds gedurende het opstijgen, waarbij het snelvuurgeschut van 7.5 cM. uitstekende diensten kan bewijzen. Behalve deze vuurmonden beschikt de artillerie voor dit doel nog over batterijen van 12 cM. L. St., waarvan enkele de opdracht zullen hebben, vóór alles hun vuur te richten op kabelballons.

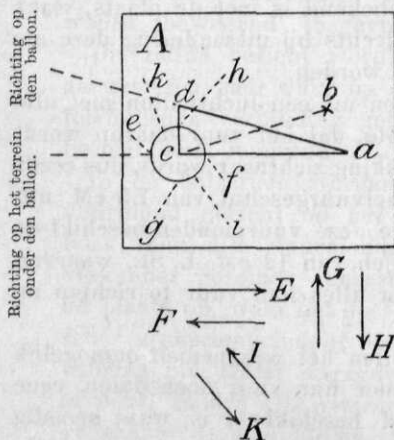
De commandanten dier batterijen zullen het waarnemen onmogelijk moeten maken, m. a. w. den ballon door hun vuur doen dalen, eene opdracht, waarvoor slechts weinig tijd beschikbaar is, want spoedig heeft de waarnemer zijne taak volbracht en is het doel verdwenen. Alle voorbereidende maatregelen voor dit vuur moeten dan ook binnen enkele minuten geëindigd zijn, iedere vuurleiding, die het uitzicht opent, na langen tijd misschien veel uitwerking te zullen verkrijgen, is ondoelmatig.

Niettegenstaande het doel zichtbaar is, zal het den batterijcommandant niet mogelijk zijn zich alle gegevens voor dit vuur te verschaffen, zonder de hulp van een verkenner (waarnemer). Zoowel de afstand van

den ballon, als de plaats van de springpunten der GKT. moeten worden bepaald, door de waarnemingen van uit de batterij aan te vullen met die van een tweeden observatiepost.

Voor het verkrijgen van de noodige gegevens beschikken beide waarnemers over eene richttafel met de gemillimeterde schijf, zooals hiervoor is aangegeven voor het richten der vuurmonden. Op de schijf, welke in den zijpost wordt gebruikt, is overgenomen van de kaart in eene éénmaal grootere schaal de plaats van dien observatiepost en die van een zichtbaar terreinvoorwerp; op de schijf in de batterij is op de zelfde wijze aangegeven de opstelling van den waarnemer, de plaats van den zijpost en die van een terreinvoorwerp. De richttafels, voorzien van deze schijven, liggen in beide observatiepunten georiënteerd en zijn in dien stand vastgezet.

Zoodra de ballon zichtbaar is, worden door beide waarnemers de vizierlinialen (draaibaar om het punt, dat de plaats der eigen opstelling aangeeft) daarop gericht en wordt van uit den zijpost een punt van die richting naar de batterij overgeseind door het opgeven van de ruit en de coördinaten van dat punt. De waarnemer in de batterij zet deze richting met eene tweede liniaal op zijn eigen schijf uit en vindt dan in het snijpunt van deze twee lijnen de horizontale projectie van den ballon. Zoo noodig kan in de batterij nog even de werkelijke afstand worden gemeten. De waarnemer plaatst zijn richttafel verticaal, richt de lijn: standplaats — horizontale projectie van den ballon, op het terrein onder het doel, en richt de vizierliniaal op den ballon zelf.

In nevensstaande figuur stelt de vierhoek *A* de richttafel voor in verticalen stand, het punt *a* de plaats van den waarnemer in de batterij, het punt *b* de plaats van den waarnemer zijdelings van de batterij. Het punt *c* is de horizontale projectie van den ballon, *d* geeft de werkelijke plaats daarvan aan, zoodat *ad* den afstand van de batterij tot het doel voorstelt.

Zoodra alle gegevens bekend zijn, wordt het vuur geopend en afgegeven volgens de beginselen van het schieten op een vlak. Steeds wordt

met salvo's geschoten, terwijl bij ieder salvo alle GKT. de zelfde tempering hebben, zoodat reeds na de eerste vier schoten betrouwbare gegevens zijn verkregen omtrent springafstand en springhoogte.

De vuurmonden worden gericht op de hoekpunten van een verticaal vierkant van 50 M. zijde, waarvan de ballon in het midden staat. Voor twee vuurmonden is de opzethoogte, behoorende bij den afstand, tot een bedrag van 25 Meter vergroot, bij de twee andere voor een

zelfde bedrag verminderd; evenzoo is de zijdelingsche correctie, behoorende bij den afstand voor twee vuurmonden met ongelijke opzethoogte, voor een bedrag van 25 M. vermeerderd, voor de twee andere met 25 M. verminderd. De stukscommandanten richten hun vuurmond met opzet en vizierkorrel op den ballon en blijven hiermede doorgaan tot de batterij gericht is, waarna het salvo wordt afgevuurd. De waarnemers in de batterij en in den zijpost richten de vizierliniaal op het midden van de springpunten, de horizontale projectie van dit punt wordt op de zelfde wijze gevonden, als voor de ballon is aangegeven. Door het gemiddelde springpunt van het salvo parallel te verplaatsen, zal de batterijcommandant er naar streven een interval te verkrijgen van 100 à 200 M.; voor de gemiddelde gewenschte springhoogte van het salvo zal worden genomen 6 à 7 ‰ van den afstand. De gemiddelde springhoogte van het salvo ten opzichte van den ballon wordt gemeten door eene vizierliniaal te richten op het midden der springpunten, het wijzigen van de springhoogte geschiedt met behulp van den opzet. Iedere vuurmond wordt steeds gericht op het zelfde punt van het denkbeeldig vierkant om den ballon, zoodat na het eerste salvo alle veranderingen in opzethoogte en tempeering voor alle vuurmonden de zelfde zijn. Gedurende het vuur blijven de waarnemers den stand van den ballon controleeren.

Blijkt de hoogte van den ballon te groot, om het vuur daarop te kunnen openen, dan kan het nog van nut zijn de plaats, waar de kabel is bevestigd onder vuur te nemen, en dus ook den ballon, indien deze ver genoeg gedaald is. Nemen wij aan, dat bij matigen wind de kabel een hoek van 30° en bij sterken wind een hoek van 45° met den verticaal vormt, dan ligt het bevestigingspunt van den ballon (op de gemillimeterde schijf) in een cirkel, getrokken om het punt *c* (zie figuur) waarvan de straal, afhankelijk van de windsterkte, ongeveer de helft of de geheele lengte van *cd* bedraagt. Stellen de pijlen bij de figuur de windrichting voor, dan geven de daarmede overeenkomende letters op den cirkel het bevestigingspunt van den kabel aan. Afhankelijk van de windrichting wordt een dezer punten aan de batterij als doelpunt opgegeven en het vuur volgens de vroeger omschreven wijze geopend op den rechthoek om dat punt getrokken, thans evenwel zonder waarneming.

Ongetwijfeld zal voor de in dit opstel aangegeven schietwijze veel oefening noodig zijn, zoowel voor de verkenners als voor het personeel in de batterijen. Men oefene daarom in de garnizoenen het personeel in den verkenningdienst, als ook in het waarnemen en in het bepalen van den afstand van het gemiddelde van een salvo (ontstekingskardoezen) tot een opgegeven punt. Aan dat personeel verstrekke men steeds een kaartplanchet met vizierliniaal en plaatsbepaler als hulpmiddel, om zich te oefenen in het aanwijzen op de kaart van de plaats van een doel, dat door hen wordt waargenomen. Evenzeer is het noodig om het personeel in de batterijen vertrouwd te maken met de hier-

voor besproken richtwijze. De oefeningen van de verkenners dienen daarom vereenigd te worden met die van het personeel in de batterijen, welke vaardigheid moeten verkrijgen in het snel regelen van hun richttafel en het vlug daarop aflezen van de gegevens. Evenzeer als de zijdelingsche richting moet ook de elevatie aan den vuurmond in den kortst mogelijken tijd worden gegeven; het personeel moet daarom, door dit veel te doen, ook behendigheid verkrijgen in het juist en vlug stellen van het quadrant. ¹⁾

Bij schietoefeningen dient het personeel voornamelijk geoefend te worden in het vuren op gedekte doelen; het is toch voor den verdediger van het hoogste belang den aanvaller op grooten afstand van de linie te houden. Het is dan ook regel, dat de doelen voor de batterijen onzichtbaar zijn, terwijl het uitzondering is, dat door hen op zichtbare doelen wordt gevuurd. Dit laatste zal alleen voorkomen in het einde van den strijd, doch deze toestand behoeft niet in te treden, indien de artillerie op de groote afstanden voldoende kracht ontwikkelt. Het normale geval zal dan ook zijn, dat de verkenners tevens waarnemer en leider van het vuur is; bij uitzondering zullen deze drie functies in den batterijcommandant zijn vereenigd.

Om de artillerie voldoende kracht te doen ontwikkelen, moet er dus voor worden gezorgd, dat zij zoodra mogelijk haar doel kent en dat het personeel in de batterijen beschikt over een richttoestel, dat door hen wordt begrepen, en snelheid en juistheid waarborgt.

Toetsen wij de bestaande middelen aan dezen eisch, dan kunnen wij in het algemeen zeggen, dat het gebruik en de inrichting van deze instrumenten de verstandelijke vermogens van ons kader te boven gaat. Reeds tien jaar geleden was dit het geval en ook nu nog dwarrelt onzen aanstaanden batterijcommandanten alles door het hoofd; dat personeel heeft geen begrip van tangenten, van het optellen en aftrekken daarvan, van reductie, van het herleiden van graden tot duizendsten, enz. Zij hebben dit nooit begrepen en zullen het ook in de toekomst niet begrijpen, zoodat men als zeker kan aannemen, dat het meerendeel onzer aanstaande batterijcommandanten, zonder de hulp van officieren, niet in staat is de hun toevertrouwde batterij goed en vlug te richten. Men schaffe het richtvlak, de rooihark, den tangentenboog en de hiermede onafscheidelijk verbonden hoofdrootlijn af en men geve aan ons kader in handen de richttafel met vizierliniaal. Zij beschikken dan over een hulpmiddel, dat door hen volkomen wordt begrepen en het werken met tangenten, reductie, evenwijdige correctie, coëfficiënten en berekeningen geheel uitsluit. Zij zijn alsdan in staat in alle voorkomende gevallen, ook wanneer geen kaart behoeft gebruikt te worden, ieder kanon of iederen mortier snel in de juiste richting te plaatsen. In de batterij wordt daarbij het zelfde instrument gebruikt

¹⁾ Aanbeveling zou het zeker verdienen bij de vuurmonden een grooter en daardoor een gemakkelijker af te lezen quadrant te gebruiken.

als buiten de batterij door de waarnemers en verkenners; het is het stuk gereedschap, dat bij iederen vuurmond moet behooren en alle andere richtmiddelen als richtvlak, rooihark, tangentenboog, richtschalen, opzet, vizierkorrel, hoofdrootlijn, enz., kan vervangen en in eenvoud overtreft.

Beschouwen wij deze middelen uit een oogpunt van bruikbaarheid, dan kunnen wij van het richtvlak zeggen, dat hier het zelfde beginsel heeft voorgezeten als bij de richttafel, namelijk dat voor het geven van eene richting wordt uitgegaan van eene vaste lijn. Bij het richtvlak wordt deze vaste lijn (evenwijdig met het verticale vlak door de zielas) verkregen door aan het instrument steeds een zelfden stand op den vuurmond te verzekeren met behulp van een afzonderlijk daarop aangebracht voetstuk. Door deze bevestiging maakt men het richtvlak slechts bruikbaar voor die vuurmonden, welke daarvoor speciaal zijn ingericht. De richttafel vindt zijn juisten stand steeds terug door de zelfcentreering van de 4 punten op het cilindervormige of kegelvormige gedeelte van den vuurmond en is dus onmiddellijk te gebruiken bij ieder kanon of iederen mortier. Deze zelfcentreering is zuiverder dan de bevestiging op een vast voetstuk, omdat zij onvernietbaar is.

Door het richtvlak te voorzien van een kijker maakt men de richting slechts weinig nauwkeuriger dan die, welke verkregen wordt door eene goede vizierliniaal; dit geringe verschil in juistheid wordt verkregen ten koste van eenvoud en snelheid in de behandeling.

Het platte vlak van de richttafel is bij het richtvlak vervangen door eene metalen plaat met randverdeeling. Dit heeft tot gevolg, dat het instrument niet direct eene richting van de kaart kan overnemen, doch afhankelijk is van een hoekmeetinstrument (graadverdeeling van den tangentenboog). De nauwkeurigheid wordt hierdoor geschaad; het zou toch een verkeerd begrip zijn te meenen, dat, door eerst een hoek op de kaart te meten en daarna dien zelfden hoek uit te zetten, meer juistheid in de richting wordt verkregen, dan wanneer men de kaart rechtstreeks voor het uitzetten van dien hoek gebruikt, zooals bij de richttafel plaats heeft. De verdeeling (graden en minuten) op den rand van het richtvlak is eene bron van fouten en het aflezen van eene verdeeling vereischt tijd. De richttafel is het richtmiddel, waarmede geen enkelen hoek wordt gemeten of afgelezen en geen becijferingen worden gemaakt.

Wordt het richtvlak niet op den vuurmond gebruikt, doch moet het dienen om eene richting op het terrein op te meten, dan is, omdat het een kijkerinstrument is, een drievoet noodig, waarvan de plaatsing en het daarmede gepaard gaande opstellen van het richtvlak te veel tijd eischt.

Het zal om deze reden dan ook ongeschikt blijken, om te dienen als waarnemingsinstrument in handen van hen, die iets omtrent het vallen der schoten in onze terreinen kunnen melden; in toevallige opstellingen is noch een drievoet noch een kijker onmiddellijk te plaatsen.

Vergelijken wij de rooihark met de richttafel, dan treedt ook hier de

meerdere bruikbaarheid van de laatste duidelijk op den voorgrond. Om eene richting van de kaart over te brengen met eene rooihark is deze weer afhankelijk van een tangentenboog; om eene richting van het terrein op den vuurmond over te brengen is het een vereischte, dat deze staat op eene bedding en de affuit voorzien is van richtschalen. Met de richttafel brengt men de vuurmonden veel vlugger en juister in de richting, onverschillig of de affuiten al dan niet voorzien zijn van richtschalen; ook is het onnoodig, dat de vuurmonden op beddingen zijn geplaatst.

Als waarnemingsinstrument is de rooihark, om de zelfde reden als het richtvlak, minder bruikbaar dan de richttafel; het is een instrument, dat wegens zijn onpractischen vorm alleen daar geplaatst kan worden, waar die opstelling is voorbereid kunnen worden.

De tangentenboog dankt zijn bestaan aan rooihark en richtvlak; het is het hulpmiddel, dat deze instrumenten tot bruikbare richtmiddelen moest vormen; bij de richttafel is de tangentenboog overbodig, waarmee dan ook eene bron van fouten verdwijnt.

Richtschalen zijn een middel om de affuit te richten voor de volgende schoten, nadat eerst eene lijn op de bedding is geslagen. Het slaan van eene lijn is een tijdroovend werk en bovendien verdwijnt die lijn nu en dan door regen of door het verschuiven van den staart over de bedding. Met de richttafel wordt niet de affuit, doch de vuurmond gericht, waarbij men onafhankelijk van eene lijn en onafhankelijk van eene bedding is. Dit instrument is het eenige bruikbare middel om in enkele oogenblikken kanonnen van 8 cM. Br. en 8 cM. St. indirect te richten, even juist bij dag als bij nacht, zoodat men daarbij niet meer genoodzaakt is om voor eene bij nacht te vervullen schietopdracht de vuurmonden reeds bij dag te richten en die richting, zooals thans geschiedt, op eene gebrekkige wijze te verzekeren voor het vuren bij nacht. Het is toch eenvoudig om de richttafel voor ieder schot even op het kanon te plaatsen en de affuit zoover te laten verschuiven tot de liniaal weer gericht is op het terreinvoorwerp (lantaarn), dat men heeft uitgekozen of geplaatst. Even eenvoudig en snel wordt te gelijk de noodige correctie met die liniaal gegeven.

Door ieder kanon van 8 cM. Br. en 8 cM. St. eene richttafel met liniaal te geven, maakt men deze vuurmonden in eens meer geschikt voor de indirecte richting dan die, welke voorzien zijn van verlengde richtschalen, verplaatsbare vizierkorrels en groote dwarsarmen aan de opzetten. Met deze twee laatste middelen beschikt men slechts over eene beperkte keuze van terreinvoorwerpen; de richttafel, geplaatst op den vuurmond, biedt den stukscommandant den geheelen horizon aan om daaruit een hulprichtpunt te kiezen.

Opzet en vizierkorrel zijn voor de indirecte richting bij alle vuurmonden geheel overbodig, indien voor de richting in het horizontale vlak de richttafel en voor de elevatie het quadrant wordt gebruikt.

De hoofddrooilijn speelt tegenwoordig bij alle richtmiddelen eene groote rol; velen verkeeren in de meening, dat eene batterij niet

gevechtsvaardig is, zoolang de hoofdrootlijn ontbreekt. Ter wederlegging van deze meening kan dienen, dat de hoofdrootlijn slechts tot doel heeft om aan te geven, naar welke zijde eene batterij haar front keert; zij is volstrekt geen richtlijn van hoogere orde, waarvan andere richtingen afhankelijk zijn.

Bij gebruik van de richttafel wordt elke richting aan den vuurmond gegeven, zonder gebruik te maken van eene hoofdrootlijn; het zoogenaamd uitzetten daarvan en de daarmee gepaard gaande berekeningen zijn dan ook overbodig. Trefferlei, trefferblad, en waarnemingslijsten zijn hulpmiddelen, die door ons kader niet worden begrepen en daarom onbruikbaar zijn; in eene vurende batterij, ook al ontvangt deze geen vuur terug, zijn dergelijke middelen ondoelmatig, ook in handen van officieren, niet alleen omdat het gebruik van zijposten reeds vele bezwaren oplevert, doch ook omdat die hulpmiddelen te veel tijd en te veel oplettendheid vereischen. Het werken met die kunstproducten geeft dan ook een zonderlingen indruk van gevechtsschieten. Indien eene trefferlei reden van bestaan had, dan was ook in plaats daarvan de richttafel veel beter te gebruiken geweest. Op het gemillimeterde papier had men de plaats der zijposten op eene schaal van 1:25.000 van de kaart kunnen overnemen, en van uit deze punten direct de gemeten afwijkingen ten opzichte van het doel met de liniaal kunnen uitzetten, waardoor berekeningen en coëfficiënten, nu bij de trefferlei behorende, waren verdwenen.

Wij schreven dit opstel neer om de bruikbaarheid van onze vuurmonden te vergrooten.

Legerplaats bij Oldebroek, 1904.

Afschaffing van den militairen rechter?

Mr. F. A. VAN ENGEN, Militaire rechtspleging.
Eene kritische Studie. Utrecht, 1904. 8vo, 399 blzn.

De literatuur op militair-strafrechtelijk gebied is verrijkt met een werk, hetwelk de getuigenis aflegt, hoe eene door sommigen zeer geliefde stelling, dat een militair nooit de noodige rechtskennis kan erlangen om een goed jurist te worden, door de feiten wordt gelogenstraft. Luitenant VAN ENGEN heeft zich met groote vlijt en volharding toegelegd op de klassieke en juridische studiën en heeft de voldoening mogen smaken, den uitslag van zijn pogen aan de Rijksuniversiteit te Utrecht bekroond te zien met den doctoralen bul.

Mij zettende, om te voldoen aan de zeer gewaardeerde uitnoodiging der Redactie van dit Tijdschrift om Mr. VAN ENGEN'S proefschrift aan te kondigen, mag ik niet nalaten op dit heugelijke feit in de eerste plaats te wijzen. En — ik voeg er onmiddellijk bij — „ich habe meine Freude d'ran". Het is den lezers van De(n) Militaire(n) Spectator niet onbekend, dat ik in 1900 het voorrecht had, de Nederlandsche Juristenvereniging van praeadvies te dienen over de beantwoording van de zelfde vraag, die Mr. VAN ENGEN thans tot onderwerp van zijne dissertatie heeft gemaakt. Wel is waar, komt Schrijver tot eene conclusie, tegenovergesteld aan die, welke ik in 1900 meende en ook nu nog meen de juiste te mogen noemen, en zou de titel van Mr. VAN ENGEN'S proefschrift meer overeenkomstig den inhoud zijn geweest, indien hij zijn boek „Geen militaire rechtspleging!" had gedoopt, doch waar het mij in 1900, onder meer, er om te doen was, om aan het belangstellend publiek de verzekering te geven, dat militair zijn en jurist worden geen tegenstrijdigheid uitmaken, daar is het voor mij persoonlijk reeds eene voldoening, door de ervaring bevestigd te zien, dat ik mij destijds in zooverre niet heb vergist.

Daarentegen deed het mij leed, dat het betoog van den auteur een doorlopend pleidooi vormt voor de afschaffing van den militairen

rechter. Het groote publiek ten onzent gevoelt nog weinig voor het leger en geeft zich nog niet voldoende rekenschap van de eischen, die het samen zijn, het samen houden en het samen gebruiken tot het beoogde doel van zoo groote menschenmassa's stellen, en zal allicht geneigd zijn, bij het bespreken van militaire aangelegenheden, meer vertrouwen te hebben in het oordeel van een officier, dan van een outsider, zooals ikzelf ben. Tot zekere hoogte met het volste recht. Doch men zorge ervoor, dat klaar en duidelijk de vragen en antwoorden, waar juist hier zooveel aan gelegen is, tegenover elkander worden gesteld en dat overlading van den disch den aanzittenden niet van de wijs brengt, ten aanzien van het onderscheiden der pièces de résistance. Het komt mij voor, dat Mr. VAN ENGEN zich in dit opzicht iets te verwijten heeft: de hors d'oeuvre in zijne dissertatie zijn zoovele en van zoo belangrijk gehalte, dat men den hoofdschotel van het menu niet altijd even gemakkelijk in het oog houdt.

De Schrijver vangt aan met eene algemeene inleiding, waarin hij, naast eene verzuchting over de traagheid van onze wetgevende machine, aan den lezer een overzicht geeft van de wijze, waarop hij de zichzelf gestelde taak heeft ingedeeld en behandeld. De Schrijver heeft zijne stof gesplitst in drie afdeelingen, de eerste gewijd aan de geschiedenis van de rechtspleging in het leger, de tweede aan het eigenlijke strafproces en de derde aan de weerlegging van de redenen, welke tot het behoud van den militairen rechter zijn aangevoerd. In een besluit wordt het voornaamste van het betoog geresumeerd en worden eenige kleine wenken gegeven voor de toekomstige organisatie, zooals Mr. VAN ENGEN zich die denkt.

Een uitvoerig overzicht van de eerste afdeeling behoeft in eene aankondiging als deze niet te worden gegeven. De geschiedenis van de rechtspleging in de Grieksche, Romeinsche, Oud-Germaansche en Middeleeuwsche legers kan niet anders dan in zeer verwijderd verband staan met het hedendaagsche karakter der vraag. Van meer belang is de geschiedenis van de militaire justitie ten onzent in de 16^e, 17^e en 18^e eeuw, omdat speciaal deze van de in ons land vigeerende wetgeving den onmiddellijken ondergrond vormt.

Juist hier blijkt reeds terstond, dat Mr. VAN ENGEN zelf over het hoofd heeft gezien, waarom het eigenlijk te doen was. In zijn geschrift wordt het gansche militaire strafrecht bij het onderzoek betrokken, zoowel het materieele als het procesrecht. Het materieele strafrecht, heeft met de vraag, wie over militairen recht behooren te spreken, absoluut niets te maken. Of er ergens, en, zoo ja, waar en op welke wijze, militaire en gemengde delicten strafbaar zijn gesteld, is voor elken rechter, die over militairen te oordeelen heeft, in gelijke mate van belang, doch het doet niets af tot de hoofdvraag in deze: zal die rechter militair zijn of niet? Evenzoo is voor de beantwoording van die vraag geheel zonder belang de regeling van het onderzoek eener strafzaak. Misschien zou het moge-

lijk zijn dit onderzoek geheel of nagenoeg geheel te doen geschieden, overeenkomstig het onderzoek in het burgerlijk strafgeding, doch de omstandigheid, dat het tegenwoordige militaire strafproces berust op de inquisitoriale procedure, zooals die zich in den loop der 17^e en 18^e eeuw in de practijk heeft gewijzigd, kan m. i. geen invloed hebben op de hoofdvraag, die Schrijver heeft willen beantwoorden.

Zoo is het merkwaardig, dat door Mr. VAN ENGEN slechts terloops wordt vermeld iets, dat in het nauwste verband met de hoofdvraag staat, het feit n.l., dat in de 18^e eeuw, de militaire rechter ten onzent inderdaad is afgeschaffd,¹⁾ en — voeg ik er van mijn standpunt onmiddellijk aan toe — dat desniettemin de ervaring opnieuw heeft geleerd, dat men dien rechter niet missen kon. Zoo ergens, dan was juist hier een onderzoek naar de motieven gerechtvaardigd niet alleen, maar ook onmisbaar, al gaat men ook niet akkoord met de bewering van REINSDORFF,²⁾ dat „nur Leute, die aus der Geschichte nichts gelernt haben oder nichts „lernen wollen,... von Parteileidenschaft geblendet, jetzt noch die „Nothwendigkeit besonderer Militärgerichte läugnen (können)“.

Bekend is de spotprent, getiteld „de vrede van anno 1783“, o.a. voorstellende eene mansfiguur, in de hand houdende een ontrold vel papier, waarop staat: „De militaire jurisdictie en het begeven van de ampten „aan de Moffen vernitigt“. ³⁾ Ter verklaring werd daaraan nog toegevoegd, dat deze staatsman vol „ijver bezig (is) om het onderdrukte „vaderland van vele verdervende monsters te zuiveren“. ⁴⁾ Men ziet, er werd destijds op de zelfde wijze, doch in minder parlementaire vormen, te velde getrokken tegen de door Mr. VAN ENGEN bestreden bijzondere rechtspleging. Evenwel was er toen geen aanleiding om de regeling der procesorde in het debat te betrekken; deze was op geheel de zelfde leest geschoeid als het burgerlijk strafgeding en men kon toen niet, zooals thans, van eene archi-verouderde procedure voor militairen spreken.

Juist dit voorbeeld had Mr. VAN ENGEN kunnen duidelijk maken, hoe gering de omvang der quaestie van het behoud of de afschaffing van den militairen rechter is in verhouding tot de in zijn proefschrift aangeroerde vraagstukken. Bien poser une question c'est presque la résoudre. Daarom is het, nu de militaire rechter zich niet mag verheugen in de populariteit van het groote publiek, van de outsiders, zoo jammer, dat de argumenten vóór of tegen het behoud van deze instelling in het boek van Mr. VAN ENGEN eigenlijk geheel schuil gaan onder eene overmaat van betoogen, die volkomen juist zijn, die ieder een beaamt, die toestanden betreffen, welke men hoe eer hoe beter gewijzigd of veranderd zou wenschen te zien, doch die naast de eigen-

1) Zie blz. 56.

2) G. REINSDORFF, Zur Frage des Militär-Strafprozesses und seiner Reform, 1885, blz. 5.

3) Laatstelijk gereproduceerd in Elsevier, Febr. 1904, blz. 109.

4) Aldaar blz. 112.

lijke *cardo quaestionis* staan en dus het hart der zaak niet raken.

Waar is, dat de procedure slecht, erbarmelijk slecht is; dat officieren zonder speciale studie, als regel, geen goede rechters kunnen zijn; dat zoodanige officieren, die nog bovendien slechts nu en dan met de militaire justitie te maken hebben, dikwerf zonder verder onderzoek afgaan op hetgeen de auditeur-militair zegt of doet; dat dientengevolge de auditeur niet zelden de eigenlijke drijfkracht is. Doch dit bewijst niets minder, maar ook vooral niets meer, dan dat tot nu toe ontzettend weinig is gedaan om den militairen rechter te maken, tot wat hij behoorde te zijn; dat men tot nu toe met zeldzame lankmoedigheid den achteruitgang — want stilstand beteekent het zelfde — van den militairen strafrechter heeft aangezien. Ik kan er in komen, dat de outsiders, die verworping ziende en hare oorzaken niet kunnende nasporen, uitroepen: „waartoe zulke rechters en zoodanige procedure? „Doe ze weg!” Doch die outsiders vergeten, dat zij, aldus den militairen rechter prijs gevende, ten aanzien van het leger zouden handelen als iemand, die in letterlijken zin wilde toepassen het bijbelsch woord: indien Uwe hand of Uw voet U ergert, houw ze af en werp ze van U. Voor den medicus mag dit adagium nimmer tot stelregel worden gemaakt; evenzoo mag iemand, die het wel meent met het leger, niet eerder dan in de uiterste noodzakelijkheid en nadat alle middelen tot herstel zonder uitwerking zijn gebleken, den militairen rechter uit de militaire samenleving als een onnut, een verderf aanbrenghend lid uitsnijden en wegwerpen.

Dat met goeden wil en met groote inspanning, meerendeels door eigen initiatief gedreven, de militaire rechter, zelfs met de gebrekkige procedure, die hij tot nu toe gedwongen is te volgen, op resultaten kan wijzen, die het daglicht kunnen verdragen, toont de practijk van de rechtspleging bij de Zeemacht. De hooge eischen, die aan de fiscaals en secretarissen der zeekrijgsraden worden gesteld, zijn oorzaak geweest, dat zij thans in staat zijn, op uitnemende wijze het strafrechtelijk onderzoek te helpen leiden en volbrengen; immers de opleiding, aan de officieren van administratie van de Zeemacht sedert geruimen tijd gegeven, waarbij hetgeen vereischt wordt voor de behoorlijke waarneming hunner justitieele functiën eene voorname plaats inneemt, kan eene vergelijking met de voorbereiding van de justitieele ambtenaren bij de Landmacht — zelfs van de auditeurs-militair — glansrijk doorstaan. Dank zij het initiatief van den tegenwoordigen Minister van Marine zal de tijd niet ver meer zijn, dat voor de officieren van dit dienstvak het afleggen van een examen zal worden mogelijk gemaakt, hetwelk in doorsnede nagenoeg gelijke eischen zal blijken te stellen, als het doctoraal examen in de rechtswetenschap. Indien overigens de voorwaarden, speciaal de procesorde, waaronder de militaire justitie bij de Zeemacht wordt uitgeoefend, gelijk waren aan die van de burgerlijke justitie, dan zou er alle reden zijn om aan te nemen, dat de bij de Zeemacht dienende landskinderen ten aanzien der rechts-

zekerheid niet bij andere staatsburgers behoeven achter te staan.

Bij de Landmacht niets van dat alles. Wel zijn er enkele officieren aan te wijzen, die door eigen studie eene hoogte bereikt hebben, welke eerbied afdwingt, doch van die enkelen heeft slechts zelden iemand rechtstreekschen invloed op de wijze, waarop de militaire justitie wordt uitgeoefend. De auditeurs-militair komen veelal theoretisch onvoorbereid in hunnen drukken, specialen werkkring en moeten, voor zoover zij daarvoor gelegenheid kunnen vinden, de theorie van het militaire strafrecht door de practijk leeren; een stelsel, dat nu juist niet het meest aanbevelenswaardige is. Daarbij komt, dat de officieren, aan wie justitieele functiën worden opgedragen, ressorteeren onder het Departement van Oorlog, de auditeurs-militair daarentegen onder het Departement van Justitie, hetgeen aanleiding geeft tot een dualisme, dat practisch tot de meest nadeelige consequentiën leidt. Bij het Departement van Oorlog schijnt decenniën lang de meening te hebben voorgezeten, dat alles wat de militaire justitie betreft, tot de competentie van den Minister van Justitie behoort. De Ministers van Justitie zullen echter in den regel te veel andere zaken te behartigen hebben gehad naast deze. Speciale studie van de beteekenis en het doel van den militairen rechter werd dan ook buiten het leger zelden of nooit gemaakt. Was er verschil van meening, dan gaf niet zelden de zienswijze van den Minister van Justitie den doorslag, hetgeen lang niet altijd tot bevordering van het ware belang der militaire rechtspleging heeft gestrekt. Waarom kwam er nimmer iets in van opleiding van officieren tot militaire rechters? Waarom verzuimde men reeds voorhanden krachten blijvend te benutten en voor het aankweken van nieuwe zorg te dragen? Was men huiverig om in conflict te komen met de autoriteit, die ten onrechte in hoogste instantie had te oordeelen en die uit den aard der zaak niet in de gelegenheid kon zijn, zich op de hoogte te stellen van het doel, hetwelk de militaire justitie heeft te verwezenlijken?

Een dergelijk dualisme behoefde en begeerde het Departement van Marine niet te kennen. Hier was de leiding, het initiatief in ééne hand en men kan de Ministers van Marine uit den lateren tijd niet erkentelijk genoeg zijn, dat zij daarvan een ruim gebruik hebben gemaakt.

Rechtsmacht, ook de militaire, is uitvloeisel van het staatsgezag en aangezien de bestaansreden eener afzonderlijke militaire rechtsmacht hoofdzakelijk gezocht moet worden in de noodzakelijkheid van de handhaving van het imperium militare, behoort zij, wat het administratief gedeelte betreft, te worden ondergebracht niet bij het Departement van Justitie, doch moet zij, evenals de militaire administratie, in militaire handen blijven, liefst bij afzonderlijke Afdeelingen van de Departementen van Oorlog en van Marine, waarvan de ambtenaren zich langs officieelen weg voortdurend omtrent oplossing van belangrijke vraagstukken onderling hebben te verstaan. Dit neemt echter niet weg, dat de dienstverhouding van den militairen rechter tegenover het militair gezag de

zelfde moet zijn als die, welke de burgerlijke justitie inneemt tegenover de haar door het Departement van Justitie gegeven bevelen. Ook de militaire rechter moet de rechtmatigheid der gegeven bevelen of uitgevaardigde orders onpartijdig beoordeelen. Doch vóór alles concentreeren de verantwoordelijkheid voor ééne zaak bij ééne autoriteit. Met het oog hierop zal het Mr. VAN ENGEN thans wel duidelijk zijn, waarom ik de administratie der militaire justitie wil brengen onder de Militaire Departementen van Algemeen Bestuur (blz. 132): de practijk bij de Zeemacht zou hem bovendien de wenschelijkheid daarvan glashelder kunnen aantoonen.

Ontdaan van alle in mijn oog overtolligen omhaal concentreert het betoog van den Schrijver zich dus in de beantwoording van de vraag, of het militaire strafproces niet aan behoorlijke eischen kan voldoen om redenen in het militaire karakter ervan gelegen (blz. 109). Volkomen te recht merkt de Schrijver aldaar op, dat als „het onvoldoende te wijten is aan de achterlijkheid der wetgeving”, niet op afschaffing van den militair rechter, maar op hervorming van het militaire strafproces moet worden aangedrongen, althans indien Mr. VAN ENGEN de uitdrukking wetgeving hier in ruimen zin heeft bedoeld en hij de geheele administratieve regeling der militaire justitie op het oog heeft gehad.

Evenzeer ziet Mr. VAN ENGEN juist, waar hij het eigenaardige karakter van het militaire strafproces in de eerste plaats zoekt bij den persoon van den militair rechter en bij den „Gerichtsherr” (blz. 10). De andere, daar vermelde punten zijn bijzaken of doen, van het door mij ingenomen standpunt gezien, niet ter zake.

Nu heeft ook bij de bespreking van deze hoofdpunten Mr. VAN ENGEN niet voldoende rekening gehouden met den inhoud van de hoofdvraag, welke hij zich ter beantwoording heeft gesteld. Een ieder erkent, dat de administratieve regeling door wetten en uitvoeringsvoorschriften van de militaire rechtspleging thans verouderd en ondeugdelijk is. Doch daarom gaat het niet. Kan die organisatie niet zóódanig worden ingericht, dat de rechtszekerheid voor militaire justiciabelen even groot wordt, als die voor niet-militaire beklaagden is? Dat is de vraag, waarop Schrijver antwoord had moeten geven.

Vooreerst: *de rechter*. Schrijver herinnert er te recht aan, dat de rechter moet voldoen aan eischen van zelfstandigheid en van bekwaamheid. Na de voorwaarden, die aan de verwezenlijking van deze vereischen bevorderlijk kunnen zijn, in herinnering te hebben gebracht en na eene bespreking in groote trekken van de Duitsche en Fransche militair-rechterlijke organisatiën, komt Mr. VAN ENGEN tot de vraag, of de militaire rechter in Nederland eveneens zelfstandig en onpartijdig kan zijn. En daarbij gaat de Schrijver geheel uit van de bestaande organisatie, van de voorwaarden, die thans in ons militair recht aan den militair rechter bij de uitoefening van zijne taak gesteld en die, daarover is nog steeds een ieder het eens, in elk opzicht af

te keuren zijn. Zeker, het is niet goed, dat een garnizoenscommandant, de „Gerichtsherr” ten onzent, zijne ondergeschikte officieren tot leden van den krijgsraad benoemt (blz. 126), dat de militaire rechter niet, als de burgerlijke, voor het leven is aangesteld, eene bij de wet geregelde bezoldiging geniet en geene andere betrekkingen gelijktijdig mag waarnemen (blzn. 127 en 128) en dat officieren, die buiten rechterlijke functiën in onderlinge dienstverhouding staan, als leden in den zelfden krijgsraad worden samengebracht (blz. 134). Doch dat zijn alles euvelen, die door eene nieuwe wetgeving goeddeels kunnen worden verholpen. Daardoor wordt hoogstens bewezen, wat geen bewijs behoefde, dat *thans* onder het oude régime de militaire rechter niet de gewenschte zelfstandigheid kan erlangen. Evenzoo gaat het met de eischen van bekwaamheid. Wie durft erkennen, dat aan die eischen *thans* voldaan wordt? Immers niemand. Doch kunnen zij worden bijgebracht? De Schrijver zelf, die „met groot talent” zijne conclusie verdedigde ¹⁾, is dáár om het te bewijzen.

Edoch, men gevoelt het, niet hier ligt het zwaartepunt voor het behoud van den militairen rechter; dat ligt in het speciale der militaire belangen. Mr. VAN ENGEN ontkent de noodzakelijkheid eener afzonderlijke militaire rechtsmacht en tegenover zijn, op ervaring gegrond, oordeel bezit het mijne, dat alleen op ervaring van anderen kan berusten, slechts relatieve waarde. Toch heeft het betoog van den Schrijver mij niet van mijne opvatting teruggebracht en ik veroorloof mij de vrijheid eenige dubia daartegen in het midden te brengen.

De militaire rechter *kan* niet onpartijdig zijn, de militaire rechter „moet bedenken militair *en* rechter te zijn” (blz. 128). Dit zou zelfs „bij meer dan eene gelegenheid” blijken, ja zelfs, men zou er op rekenen, dat in een of anderen „aangegeven zin recht gesproken worden „zal, al is dit recht ook minder recht” (blz. 129). Ik laat hier de insinuatie aan het adres van officieren, die het rechterambt hebben uit te oefenen, buiten beschouwing en neem gaarne aan, dat ook hier „ons „land eene gunstige uitzondering maakt” (blz. 128). Doch het komt mij voor, dat, indien men niet uitgaat van het bekende vooroordeel tegen den militairen rechter als zoodanig en niet alles wat dien rechter betreft met argwaan beschouwt, die partijdigheid tot zekere hoogte vereischt wordt. Elke rechter is geroepen, de maatschappelijke orde te helpen handhaven. Wat is maatschappelijke orde? Hangt het oordeel daarover niet voor een groot deel af van het standpunt, waarvan de rechter, die toch ook mensch is, de maatschappij beziet? Evenzoo is het met den militairen rechter. En nu is het juist, omdat de militaire samenleving in tal van opzichten andere eischen stelt en moet stellen dan de burgermaatschappij, dat de instandhouding van een afzonderlijken militairen rechter in de laatste eeuwen noodzakelijk is gebleken. Althans Mr. VAN ENGEN heeft mij nog niet aangetoond, dat

1) Aldus de redactie van het Weekblad van het Recht in n°. 8052.

de tucht in een leger ook en in den zelfden graad bestaanbaar is, indien de rechtspraak niet in handen is van militaire (in de toekomst naar ik hoop tevens rechtsgeleerde) rechters. Wel gaat militair belang hier boven rechtsbelang, doch het behoeft er niet mede in strijd te zijn, het gaat er in den regel zeer goed mede samen. Leidt men op de wijze, zooals ik mij die in 1900 gedacht heb, officieren voor het permanente militaire rechterambt op, dan krijgt men niet een partijdigen, bevooroordeelden rechter in den slechten zin, dien Mr. VAN ENGEN daaraan blijkbaar hecht (blz. 133), doch een rechter, die deskundig is eerstens in de militaire samenleving en tweedens in de rechtswetenschap. Juist hierdoor zal hij den voorrang moeten hebben boven den burgerlijken rechter, die wel kennis van het recht bezit, doch daarentegen gewoonlijk totaal onkundig is van en niet zelden min of meer vijandig gezind is aan het legerbelang, dat hij in het stelsel van Mr. VAN ENGEN groepen zou zijn te handhaven.

De burgerrechter moet reeds thans kennis nemen van en oordeelen over een zoo groot aantal toestanden en verhoudingen, dat hij ook wel uitspraak zou kunnen doen over die van het leger. Aldus spreken sommige medestanders van Mr. VAN ENGEN. Mijn eerbied voor den burgerrechter is groot en tot zekere hoogte zou ik mij met die uitspraak kunnen vereenigen. Maar ik wil er toch op wijzen, dat in het algemeen die kennis en dat oordeel in den laatsten tijd niet op de rechte waarde schijnen te worden geschat. Waarin ligt voor zekere staatspartij een hoofdbezwaar tegen het ingediende wetsontwerp op het arbeidscontract? Dat de kantonrechter, die van arbeidstoestanden niet op de hoogte heet te zijn, over geschillen omtrent *sociale* overeenkomsten zal hebben te beslissen. ¹⁾ En was soortgelijk beginsel niet de grondslag voor het binnenhalen van het leekenelement in de rechtspraak voor de toepassing der Ongevallenwet en van onderscheidene belastingwetten? Gaat men eindelijk inzien, dat de rechterlijke macht niet tot taak heeft om van alles iets, doch niets grondig te weten, de omnibus aliquid et de toto nihil? En zou men dan juist in een tijd, waarin een drang wordt waargenomen om speciale onderdeelen der maatschappelijke orde, die bijzondere kennis van toestanden vereischen, aan de beoordeeling van den algemeenen rechter te onttrekken, aan dien zelfden rechter gaan onderwerpen een onderdeel, waarvoor om overwegende redenen, in den aard der zaak gelegen, een afzonderlijke rechter het minst kan worden gemist?

Nog even wensch ik terug te komen op de bewering, dat de officier niet in staat zou zijn een zelfstandig oordeel uit te brengen. Ook hier houd ik elke insinuatie buiten het debat. Eveneens wensch ik niet te treden in beschouwing, of eene door eenigen militairen rechter opge-

¹⁾ Zie het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer, Zitting 1903—1904, 137, n°. 6, § 10; „Het Volk” 2 Juli 1904, Eerste blad. „Nog eens het arbeidscontract. III”.

legde straf in het oog van de buitenwereld te licht wordt geacht: die buitenwereld draagt geen kennis van de omstandigheden, waaronder het feit gepleegd is, zooals die omstandigheden aan den rechter bekend zijn geworden. Trouwens in ons land behoeft niet over zoodanige rechtspraak te worden geklaagd; over het algemeen worden er door onze militaire rechtscolleges vrij zware straffen opgelegd. Doch waar ik wel iets over zeggen wil, is over den omvang van het gezag, dat ook hier den militairen rechter parten zou spelen. Deze bewering uit den mond van iemand, die, naar ik meen, mag geacht worden te behooren tot wat men thans in de militaire wereld de nieuwe richting ¹⁾ zou noemen, heeft mij ten zeerste bevreemd. De aanvallen, die op het „absolute” gezag van die zijde zijn gedaan, de erkenning van het goed recht van het „verzet”, de resultante uit dien strijd: de erkenning, dat de officieren aan hunne ondergeschikten geene onredelijke eischen mogen stellen en dat zij dat beginsel steeds voor oogen moeten houden, dat alles dringt den militair in de richting van eene veel grootere mate van zelfstandigheid, dan waarop Mr. VAN ENGEN die hier heeft begroot. Officieren, die het gezag begrijpen en uitoefenen met eerbiediging van deze beginselen, zouden m. i. juist voor rechters groote geschiktheid bezitten. Van zoodanige superieuren kan niet verwacht worden, dat zij hunne positie zouden misbruiken om invloed, in welken zin dan ook, uit te oefenen op den militairen rechter bij de vervulling van zijne toch reeds zware taak. ²⁾

En al mocht er ook in theorie een schijn van waarheid voor de bewering van Mr. VAN ENGEN te vinden zijn — quod non —, dan nog is althans ten onzent daarvan in de practijk niets te bespeuren. De vrijmoedigheid, waarmede Mr. VAN ENGEN zelf den staf gebroken heeft over tal van voorschriften, door vroegere en latere superieuren gesteld, bestendig en uitgevoerd, doet mij bovendien vertrouwen, dat de mate van zelfstandigheid tot oordeelen bij de officieren van ons leger in de toekomst er niet op achteruit zal gaan.

Thans de bekwaamheid van den militairen rechter. Voor een deel is die reeds hierboven behandeld; onder meer is reeds gezegd, dat die thans, onder het oude régime, niet is, zooals zij behoort te zijn. Ook deze waarheid is er eene, tot het bewijs waarvan het werk van Mr.

¹⁾ Zie ik juist, dan brengt de nieuwere beschouwing nog niet vanzelf den wensch tot afschaffing van den militairen rechter mede. Althans in een opstel in het Augustusnummer van den Gids 1904, dat, wat de strekking betreft, nu juist niet tot het meest conservatieve behoort, wordt op blz. 318 slechts om herziening van de militaire rechtspraak gevraagd.

²⁾ Ik denk hier niet aan eenvoudige aanwending van overredingskracht in raadkamer om zijne opvatting tot die van den krijgsraad te maken. Dat gebeurt overal, en in elk rechtscollege, waarvan niet alle leden even bekwaam zijn, kan de primus inter pares in dezen zin pressie op zijne medeleden uitoefenen. Dat behoeft echter geen reden tot klagen te zijn.

VAN ENGEN waarlijk niet had behoeven te verschijnen. De bekwaamheid van de militaire rechters der toekomst moet m. i. aan hooge eischen voldoen. Met Mr. VAN ENGEN kan ik mij ten aanzien van den omvang der te eischen rechtskennis (blz. 138 vgg.) wel vereenigen. Evenzoo ben ik van meening, dat het zitting nemen voor een jaar in een krijgsraad niet voldoende is om die kennis bij te brengen (blz. 143). Het rechterambt eischt eene voortdurende toewijding en studie. Vandaar dat ik in 1900 heb voorgesteld om permanente militaire rechters aan te stellen: officieren, die, voor het militaire rechterambt opgeleid, dit gedurende hun verderen militairen loopbaan zooveel mogelijk zouden moeten blijven uitoefenen. En al zou ik thans niet zóóver meer willen gaan, al zou ik de militaire rechters — ook die, welke in ons hoogste militaire rechtscollege zitting hebben — periodiek aan het actieve militaire leven willen zien deelnemen, noodzakelijk blijft in mijn oog, dat het leger de beschikking erlangt over een aantal officieren, die, ook al vervullen zij tijdelijk geen rechterambt, het militaire recht, en wat daarmee verband houdt, bij voortduring tot hunne speciale studie maken. Zoo iets is inderdaad mogelijk en ik kan niet aannemen, dat de Nederlandsche officier, zooals Mr. VAN ENGEN hier en daar schijnt te meenen (blz. 134 vgg., blz. 143), slechts voor zijne promotie dient. Ik heb daarentegen de overtuiging, dat, indien eene behoorlijke opleiding voor militair rechter van hoogerhand eens werd mogelijk gemaakt, tal van officieren uit zuivere belangstelling daaraan zouden deelnemen en zouden blijken met een anderen geest bezielde te zijn dan die van aan hunne „speciale opleiding (wat) te hebben” voor eene goede promotie (blz. 143). De uitkomsten, welke de Zeemacht reeds nu kan toonen, leveren daarvan wederom het voldoende bewijs.

Ten slotte nog iets over den „*Gerichtsherr*”. Bij het bezigen van dit woord moet worden vooropgesteld, dat ik daarbij niet denk aan de bevoegdheden van deze autoriteit in het Duitsche militaire strafproces. Verre van dien. Indien een militair een strafbaar feit pleegt, moet uitgemaakt worden of dit disciplinair dan wel strafrechtelijk zal worden afgedaan. Deze beslissing moet uitsluitend in handen zijn van den militairen chef, die voor de handhaving van de krijgstucht in het troepenonderdeel, waartoe de delinquent behoort, aansprakelijk is. In 1814, toen onze militaire strafwetgeving werd ontworpen en vastgesteld, was dit de plaatselijke- of garnizoenscommandant. Thans zou daarvoor eerder de regiments- of divisiecommandant in aanmerking komen. Nimmer mag dit m. i. een buiten de militaire hiërarchie staand persoon, als de auditeur-militair zijn. ¹⁾

Aan den „*Gerichtsherr*” moet dus de beslissing worden opgedragen over de vraag, of zeker feit al dan niet voor den strafrechter moet worden gebracht. Doch verder moet zijne bevoegdheid niet gaan. Een-

¹⁾ Zie mijn opstel: „Verwijzing naar den krijgsraad” in het Januari-nummer, 1903, van dit Tijdschrift.

maal zoover, moet de krijgsraad de zaak afdoen, zonder dat de „Gerichtsherr” eenigen ingrijpenden invloed op den loop der procedure mag kunnen doen gelden.

Ziedaar het standpunt, dat ik in de toekomst zou wenschen te zien ingenomen. Deze bevoegdheid behoeft niet noodwendig verband te houden met het bestaan van een militairen rechter. Zelfs al schafte men den afzonderlijken militairen rechter af, dan zou het toch nog aanbeveling verdienen, aan het Openbaar Ministerie de bevoegdheid tot het zelfstandig instellen van eene strafvervolging tegen militairen te ontnemen. In dit opzicht is het voor het leger noodzakelijk, dat er slechts ééne autoriteit beslisse. De bezwaren, aan deze bevoegdheid van het Openbaar Ministerie verbonden, worden nog vergroot door de omstandigheid, dat de burgerlijke rechter slechts bij hooge uitzondering rekening houdt met eene aan den beklagde ter zake van het feit, waarvoor hij terecht staat, reeds opgelegde disciplinaire straf. Zij zullen zich in onzen tijd, waarin enkele aan het hoofd van groote organisatiën staande personen de toekomst van een overgroot aantal anderen met het toepassen van tuchtstraffen en daarmede gelijk te stellen maatregelen kunnen verduisteren, ja zelfs vernietigen, steeds meer doen gevoelen. Wellicht zal de tijd komen, dat voorziening daartegen niet langer kan worden uitgesteld. En zou men dan in de oudste organisatie van grooten omvang, waar de speciale rechtspraak bovendien gelegenheid tot radicale oplossing van die moeilijkheid heeft gegeven, tot invoering van het op twee gedachten hinkende stelsel der burgermaatschappij willen overgaan? Niemand, die het rechtvaardig handhaven van orde en tucht in het leger noodzakelijk acht, zal dit wenschen.

Ook bij dit onderdeel komt duidelijk uit, dat Mr. VAN ENGEN bij het nemen van zijne conclusie, dat het „onnoodig (is) te zeggen, dat de „Gerichtsherr” niet past in het moderne strafproces, dat een zelfstandig „vervolgingsorgaan eischt” (bl. 184), zich uitsluitend heeft doen leiden door de thans bestaande regeling, zonder zich af te vragen, of eene andere regeling mogelijk of noodzakelijk zou zijn. Bij de beantwoording van vragen als die, welke de Schrijver zich heeft gesteld, moet men zich losmaken van bestaande wetgevingen: het moet zijn een onderzoek naar het beginsel, dat aan eene te maken wet ten grondslag behoort te worden gelegd. Daarom wachte men zich ook, op grond van de bestaande, slechte uitwerking van een goed beginsel, dat beginsel zelf over boord te werpen.

De kennismaking met het boek van Mr. VAN ENGEN heeft bij mij den indruk achtergelaten van een tendenz-geschrift, gericht tegen het bestaan van den afzonderlijken militairen rechter, doch waarin geargumenteed wordt met niet altijd even zuivere redeneering. De regeling van het militaire strafproces deugt ten onzent niet, vertoont in Frankrijk en in Duitschland eigenaardige afwijkingen van het burgerlijk strafproces recht, die door den Schrijver terstond zonder nader bewijs als even

zoovele fouten worden aangemerkt, en die alle neerkomen op de mindere geschiktheid van den militairen rechter voor de hem opgedragen taak. Die ongeschiktheid is tweeërlei, te weinige zelfstandigheid der officieren en te geringe kennis van militair en ander recht. Of er verbetering mogelijk is, of de afwijkingen van de strafprocedure voor militairen alle noodig zijn en per se als zoovele fouten moeten worden beschouwd, de Schrijver vraagt er niet naar. Hij zweert bij het burgerlijk strafprocesrecht als het dorado voor den militairen delinquent, zonder zich zelfs af te vragen, hoe de eigenaardigheden in het militaire strafproces zijn ontstaan en in hoeverre thans daaraan nog zou moeten worden vastgehouden.

Volgens deze methode is ook de derde afdeeling van zijn werk opgebouwd. Het staat voor hem vast, dat de militaire rechter in alle opzichten inferieur *moet* zijn en dat daarom de krijgstucht met dien rechter niet gediend kan wezen. De eischen der krijgstucht en van andere militaire belangen, die in de derde afdeeling worden behandeld, *moesten* dus, na het reeds medegedeelde in de beide voorgaande afdeelingen, bij weging te licht worden bevonden. Het kan ons niet verwonderen, dat de opvoedende kracht van het militaire strafrecht — in Schrijvers oog — zeer gering en eer na- dan voordèelig is voor het aankweken van de discipline. Voorzeker, ook wij, voorstanders van het behoud van den militairen rechter, erkennen, dat er „andere positieve middelen van „grooter waarde voor het aankweken en handhaven van eene goede „krijgstucht bestaan” (blz. 269). Dit zelfde kan ook ten aanzien van de maatschappelijke orde gezegd worden, maar is daarmee uitgemaakt dat het strafrecht die kracht slechts in geringe mate bezit? De orde in elke maatschappij, de burgerlijke zoo goed als de militaire, wordt door tal van „ethische factoren” beïnvloed (blz. 273), doch het ultimum remedium, hier zoo goed als daar, is de straf, opgelegd door den rechter, die in niet geringe mate erop berekend behoort te zijn om eene sterke verbeterende, dat is opvoedende kracht uit te oefenen. En faalt dit middel soms niet evengoed in de burgermaatschappij als in de militaire samenleving?

De aanhaling uit het werk van VON LISZT (blz. 308), omtrent het karakter van de straf in het algemeen, is voor mij in dit opzicht geen bewijs. Welk karakter de straf *kan* hebben, daarom gaat het hier niet. In het Nederlandsche strafrecht althans komt, naar ik meen, eene uitsluitend als mechanische dwang, als sequestratie van den overtreder bedoelde straf niet voor en bezitten de straffen veeleer de elementen van verbetering en afschrikking, die door VON LISZT in de aangehaalde passage in de eerste plaats worden genoemd. Doch zelfs al ware dit niet juist en al zou men met Mr. VAN ENGEN in de gevangenisstraf, zooals die ten onzent toegepast wordt, een middel willen zien, nu eens tot verbetering (d. i. opvoeding), dan weer tot afschrikking of onschadelijkmaking strekkende, al naar gelang van den misdadiger (blz. 308), dan kan toch veilig worden aangenomen, dat „misdadigers, die geen behoefte

„aan verbetering hebben” of „die niet vatbaar voor verbetering zijn” in het leger niet voorkomen of, zoo zij er al zijn, bij de eerste de beste gelegenheid daaruit verwijderd worden. Als regel kan worden erkend, dat de militaire rechter slechts te oordeelen heeft over „misdadigers, die „voor verbetering vatbaar zijn en daaraan behoefte hebben”, dus over militairen, aan wier opvoeding, als zoodanig, nog niet behoefte gewaanhoopt te worden. Juist daarom draagt de uitoefening van de militaire rechtsmacht in zoo hooge mate het karakter van het uiterste opvoedingsmiddel.

Tegen deze stelling mag niet worden aangevoerd, dat de strafrechter nergens tevens opvoeder is en dat juist aan de opvoeders — ouders, onderwijzers, enz. — het recht van crimineele strafoplegging geheel is ontnomen (blz. 310). Wanneer ik (krachtens langdurige ervaring van anderen) van het standpunt uitga, dat het imperium militare, de belangen van eene goede krijgstucht, het bestaan van een afzonderlijken militairen rechter eischt, dan verklaar ik daarmede niet anders te wenschen, dan dat militaire meerderen van den delinquent — let wel: ik schrijf niet *de* militaire meerderen — in eerste en laatste ressort oordeelen over diens strafbare handelingen. Het is echter niet noodig, zelfs niet gewenscht, dat b.v. de compagniescommandant van den beklagde zitting heeft in den krijgsraad, waarvoor deze terecht staat. Doch daarmede is het zelfde gezegd, wat door Mr. VAN ENGEN wordt voorgesteld als nergens voorkomende. De gewone strafrechter is niet de opvoeder van den beklagde in den zin van diens vader, voogd of onderwijzer, doch van diens strafrechter. Evenzoo behoort ook de krijgsraad niet te zijn samengesteld uit hen, aan wie in het gewone militaire leven de militaire opvoeding van den beklagde is toevertrouwd. Doch de gewone en de militaire strafrechterlijke colleges moeten zijn samengesteld uit lieden, die resp. van de burgerlijke en van de militaire samenleving bijzondere studie hebben gemaakt en die daardoor de geschiktheid hebben verkregen tot hanteering van de meest krachtige middelen om afgedwaalde leden dier samenleving op het rechte pad terug te brengen en zoo mogelijk te houden. Nog eens: men concludeere dus niet met Mr. VAN ENGEN (blz. 307), dat „het militair strafrecht” — (lees: de militaire rechtsmacht) — „geen uitvloeisel van het militair gezag (is) evenmin als het strafrecht” — (lees: de rechtsmacht van den gewonen strafrechter) — „in het algemeen van het gezag überhaupt” of wel dat „het prestige van den militairen meerdere (niet) vordert, dat het strafrecht” — (lees: de militaire rechtsmacht) — „in handen van *dien* ¹⁾ meerdere berust”.

Daarmede behoeft ook nog niet te zijn uitgemaakt, dat de compagniescommandant en andere in het gewone militaire leven boven den overtreders gestelde autoriteiten — ook al erkent men, zooals ik, geen principieel onderscheid tusschen strafrecht en tuchtrecht — de be-

¹⁾ Ik cursiveer.

voegdheid niet mogen hebben om tuchtstraffen op te leggen. Aan den anderen kant erken ik echter evenmin — al spreek ik daarmee geene veroordeeling uit van het thans geldende stelsel — dat de drager van het gezag in beginsel het tuchtrecht bezitten *moet*, dat „het subjectieve „karakter van het tuchtrecht wil, dat dit steeds door een drager van het „militair gezag (sc. over den overtreder) uitgeoefend wordt” (blz 307). Evenals de uitoefening van het strafrecht is de uitoefening van het tuchtrecht altijd geweest eene bestraffing van — lichte — vergrijpen tegen de goede orde. Doch Mr. VAN ENGEN weet zonder twijfel, dat de krijgswaarden vroeger ook over wat men tegenwoordig noemt: tuchtzaken hadden te oordeelen en dat nog volgens het voor zijn tijd niet onverdienstelijke Crimineel Wetboek van 1799 door die colleges krijgstuchtelijke straffen konden worden opgelegd. Ik voor mij beschouw dan ook het zoogenaamde reclameproces als uitmakende een onderdeel van het gewone militaire strafprocesrecht, met dien verstande nochtans, dat, waar in tuchtzaken de strafoplegger niet gebonden is aan de wettelijke bewijstheorie, het niet aangaat dezen nergens hiervoor speciaal gestelden eisch plotseling in het reclameproces voor te schrijven. De „bevelhebber” treedt in deze procedure sedert lang te recht niet meer op als partij, doch als getuige, strikt genomen alleen ter mededeeling of adstructie van de motieven, die aan het in het strafregister van den gestrafte neergeschreven dictum van het krijgstuchtelijk vonnis hebben ten grondslag gediend.

Nog twee argumenten vóór het behoud van den militairen rechter worden door Mr. VAN ENGEN vermeld, die hier niet veel meer dan aangestipt behoeven te worden: de snelheid van berechting en de belangen van den geregelden troependienst. Dit laatste — waarmee bedoeld wordt het zooveel mogelijk in „dienstfreien Stunden” behandelen van militair-rechterlijke aangelegenheden — komt mij met den Schrijver (blz. 318 vgg.) overdreven voor. Het eerste schijnt mij echter nog steeds geldend toe, ondanks de gegevens door Mr. VAN ENGEN daartegen verzameld. Alhoewel de snelheid van de te voeren procedure, zooals die is geregeld in het bestaande wetboek, hier en daar verraadt, dat zij dagteekent uit een tijd, toen de militaire rechter zich meer met het doorhakken dan met het ontwarren van juridische knopen bezighield, kan toch niet worden ontkend, dat de meerdere tijd, die thans aan de behandeling van militaire strafzaken wordt ten koste gelegd, niet verloren is, doch aan de deugdelijkheid van het onderzoek ten goede komt. Werd nu de afzonderlijke militaire rechter afgeschaft en werd daarmee het onderzoek van de aan zijne cognitie onderworpen zaken bij den gewonen, nu reeds met werk overladen strafrechter overgebracht, dan zou de berechting ongetwijfeld niet zoo spoedig, en stellig ook niet zoo volledig kunnen geschieden.

Ten slotte mag ik niet nalaten nog te wijzen op de m.i. zonderlinge

redeneering van den Schrijver, waar hij op blz. 325 vgg. betoogt, dat in de voorbereiding van den militair voor den oorlogstoestand geen argument voor het behoud van den afzonderlijken militairen rechter te vinden is. Volkomen waar is het gelukkig, dat de vrede-toestand thans regel, de oorlogstoestand uitzondering is. Doch dit neemt niet weg, dat de oefening, de opleiding en de handhaving van de tucht in het leger ook in vredestijd gericht moeten zijn op hetgeen in den strijd van dat leger zal worden gevorderd. Waartoe anders de voortdurende inperking van al wat naar paradevertoon zweemt? Waartoe de opleiding tot behoorlijke veldsoldaten van onze militairen? Waartoe ook eene bijzondere tucht bij onze weermacht, ten slotte gehandhaafd door straffen, die in geen ander onderdeel der samenleving bekend zijn? Juist omdat in oorlogstijd de door militairen gepleegde vergrijpen door den „militairen oorlogsbrii” moeten worden bekeken (blz. 327), is die wijze van zien ook in vredestijd een onmisbaar vereischte. Moest het leger in den overgangstoestand van vrede naar oorlog aan dergelijke opvatting plotseling gewennen, de moreele nadeelen van dien overgang zouden niet te berekenen zijn.

Mr. VAN ENGEN vergelijkt deze redeneering met de voeding van den soldaat, die voor vredes- en voor oorlogstoestanden op onderscheiden wijze is vastgesteld. Deze vergelijking gaat echter m.i. niet op. Wel zullen de op zekere feiten gestelde straffen, evenals de menu's der soldaten, voor vredes- en oorlogstijd verschillen. Doch evenals de zelfde intendance over beide wijzen van voeding van den soldaat heeft te beslissen, evenzoo moet ook de zelfde militaire rechter, die volgens mij alleen in staat is daaromtrent een juist oordeel te vellen, over de hoegrootheid van het door de strafbare feiten veroorzaakte moreele nadeel uitspraak doen. Evenmin als men eraan denkt om de intendance af te schaffen, evenmin mag er m.i. aan worden gedacht, den militairen rechter ter zijde te zetten.

Is mijne aankondiging van het boek van Mr. VAN ENGEN bijna doorlopend ongunstig geweest, ik erken gaarne, dat lezing van dat werk ook aanbeveling verdient. De Schrijver maakt met oordeel een ruim gebruik van hetgeen de literatuur hem belangrijks voor zijn betoog aan de hand deed, een gebruik, waartoe de uitnemende bibliotheek van het Departement van Oorlog zonder twijfel eene belangrijke bijdrage heeft geleverd. Ook hetgeen uit eigen ervaring hier en daar in het boek werd openbaar gemaakt, geeft niet te miskennen kleur en leven aan het betoog. Doch ik heb het als recensent tegenover de lezers van dit Tijdschrift voornamelijk mijn plicht geacht, te waarschuwen tegen de verderfelijke conclusie, die de Schrijver trekt uit feiten en omstandigheden, welke met de zaak zelve niet in rechtstreeksch verband staan en die den argeloozen, niet-militair aangelegden beoordeelaar zoo licht in de verleiding zou brengen om van de militaire justitie te zeggen: houw af en werp van U de hand, die U ergert. Zeer zeker, tot heden

toe heeft men verzuimd, het initiatief te nemen tot algeheele moderniseering van het militaire strafprocesrecht, hetwelk als eene minwaardige regeling zal blijven bestaan, ook al worden de thans geknipte lappen in dat oude kleed gezet. Doch al heeft het legerbestuur, waarvan m. i. het initiatief in deze had moeten uitgaan, gedurende ruim driekwart eeuw ten aanzien van dit *legerbelang* gemeend te mogen stilzitten en lijdzaam te mogen afwachten, of bijgeval door anderen de zaak zou worden geëntameerd, het daaruit ontstane gevolg, dat ieder kent, is nog geene rechtvaardiging van de door Mr. VAN ENGEN en zijne medestanders genomen conclusie. Tegen die verwarring van denkbeelden kan niet genoeg gewaarschuwd worden. Ik ben aan de Redactie van dit Tijdschrift dank verschuldigd, dat zij mij daartoe opnieuw en op zoo onbekrompen wijze in de gelegenheid heeft gesteld.

Mr. L. M. ROLLIN COUQUERQUE.

Den Haag, Augustus 1904.

Opmerkingen in het belang van de schietopleiding bij den troep.

De invoering van het geweer M. 95 heeft verscherping van de veiligheidsmaatregelen op de schietbanen ten gevolge gehad.

Onder deze veiligheidsmaatregelen is er één, die, bij de bestaande regeling van het schietonderricht, zeer remmend op het onderwijs werkt en een rustig en vlot verloop der oefeningen in den weg staat.

Met eene wijziging in die regeling zou in deze veel gewonnen, en zouden de schietoefeningen minder gevaarlijk kunnen worden.

Tallooze malen hoorde ik in de practijk bij den troep, meeningen in dezen geest uiten, en daarbij wel eens beweren, dat voorstellen ter verbetering wel gedaan waren, doch dat tot dusverre blijkbaar geen termen gevonden waren, om die voorstellen aan te nemen.

Het is dus wellicht overbodig de aandacht voor dit onderwerp te vragen, doch de betreuenswaardige samenloop van omstandigheden, waardoor onlangs, kort na elkaar, bij het schijfschieten twee slachtoffers zijn gevallen, moge eene geschikte aanleiding zijn om, èn in het belang van het schietonderricht én in dat van de veiligheid op de schietbanen, eene stem uit den troep ter zake te doen hooren.

De veiligheidsmaatregel, hierboven bedoeld, luidt:

„Waar de veiligheid het verbiedt, wordt op twee naast elkander gelegen schietbanen niet gelijktijdig geschoten op afstanden, die te ver uiteenloopen. Door den commandeerende officier wordt zulks, in verband met plaatselijke toestanden, bepaald”. (Zie punt 26 van het Schietvoorschrift der Infanterie.)

Om op de gevolgen van deze bepaling eenig licht te doen vallen, zij aangenomen, dat de commandeerende officier bepaald heeft, dat de schietbanen alleen met een onderling verschil in afstand van 200 M. gelijktijdig gebruikt mogen worden. Terloops zij aangemerkt, dat er een schietterrein is, waar die afstand bepaald is op 100 M.

Daarmede wordt dus onveilig verklaard een terreinsector, waarvan de top bij den schutter ligt en de grenzen de lijnen zijn, die van den schutter loopen over de schietstanden der nevenbanen, die 200 M. dichter bij de lijn der kogelvangers (deze laatste in ééne lijn gedacht) liggen. Hieruit volgt dat, zoolang deze sector onveilig is, zich daarin

geen onbeschermd personeel mag ophouden of bewegen; m. a. w. verkeer met den waarnemingspost, door een ordonnans langs de baan, en het affossen van het personeel in dien post, mag dan niet plaats hebben. Door deze gevolgtrekkingen moet men tot de slotsom komen, dat het, met het oog op de veiligheid, noodig is ten opzichte van bovenbedoeld verkeer en affossingen de zelfde voorzorgen in acht te nemen, als het reeds aangehaald punt 26 ten opzichte van het schieten voorschrijft.

Het is dus logisch, dat, waar de commandeerende officier het noodig acht aan het schieten de hierboven vermelde, beperkende voorwaarde te verbinden, de veiligheidsmaatregelen, bedoeld bij punt 26, zijn uitgebreid o.a. in dezen geest: „Het affossen van het personeel in de waarnemingsposten (c.q. personenverkeer daarmede) mag niet geschieden, „wanneer op de nevenbanen op grooteren afstand dan 200 M. wordt „geschoten, tenzij het vuren op de nevenbanen tijdens de affossing „gestaakt wordt” — en „Wordt op de banen, grenzende aan de nevenbanen, op afstanden grooter dan 400 M. gevuurd, dan moet ook op deze baan het vuur gedurende het affossen worden gestaakt”.

Het is duidelijk, dat het in acht nemen van deze veiligheidsmaatregelen nu en dan onderbreking der oefeningen ten gevolge moet hebben, en dit te meer naarmate er minder overleg ter zake plaats heeft tusschen de verschillende baancommandanten. Om onnoodig tijdverlies bij het affossen van het personeel in de waarnemingsposten te voorkomen, zouden dus de baancommandanten in onderling overleg moeten handelen.

Doch — en hiermede roeren wij de kern der quaestie aan — eene complicatie, liggende in de bestaande regeling van het schietonderricht, bemoeijkt dit overleg in zoo hooge mate, dat dit naar mijne ervaring zelden doel treft, meestal zelfs onuitvoerbaar is en dan ook achterwege blijft.

Overleg zou in de practijk veel gemakkelijker zijn, als men — op den kortsten of op den versten afstand van de schijf beginnende — op elken afstand z.g. geheel kon afschieten en zich dus geleidelijk van de schijf kon verwijderen of deze kon naderen. Dit heeft echter, bij de bestaande regeling, een zeer ernstig bezwaar. Men schiet, om slechts één voorbeeld te noemen, op de gewone schoolschijf op afstanden van 100 t/m 400 M. en op de schoolschijf met rompen op 250 t/m 700 M. Zonder verwisselen van schijven kan dit z.g. afschieten op een bepaalden afstand dus niet geschieden.

Schijven verwisselen nu kost veel meer tijd, en geeft veel meer aanleiding tot oponthoud en stoornis in de oefening, dan iemand, die onder de in zwang zijnde regeling geen practische ervaring als baancommandant bij den trep heeft opgedaan, kan vermoeden. In theorie is het heel eenvoudig. Men waarschuwt n.l. het personeel in den waarnemingspost door middel van een afgesproken optisch sein, — en in een oogwenk staan de verlangde schijven gereed, en kan de oefening worden voortgezet, zonder stoornis op nevenbanen, want het personeel, dat de schijven verwisselen moet, behoeft daartoe den waarnemingspost niet te verlaten; althans het is mogelijk het materieel zoo in te richten,

dat dit niet noodig is. In de practijk bij den troep gaat dit alles echter niet zoo vlot van de hand, als de verbeelding zich dit gaarne voor-
toovert. Men moet dikwijls met minder geoefend personeel werken en
soms ook, bij gebrek aan kader, daarvan veel bij de bediening van
den waarnemingspost vergen. Onder die omstandigheden worden seinen
niet altijd onmiddellijk opgemerkt of wel eens verkeerd begrepen.
Verkeer met den waarnemingspost, door een ordonnans, langs de baan
te zenden, is dan noodig. Hierdoor wordt niet alleen tijd verloren op
de baan, waar dit verkeer noodig blijkt, maar veelal ook op neven-
soms ook op weder daarnaast liggende banen.

De practijk bij den troep heeft geleerd, dat met het schijf voor schijf
afschieten nog het minste oponthoud ontstaat. Maar, dit beginsel toe-
passende, kan men zich gedurende den loop der oefening niet geleidelijk
van de schijf verwijderen of deze naderen, doch moet z.g. heen en
weer trekken. Na b.v. op 400 M. op de gewone schoolschijf z.g. afge-
schoten te hebben, moet men teruggaan naar 250 M., om met het
schieten op de schoolschijf met rompen te kunnen beginnen, maar
belet dan veelal het schieten op nevenbanen, als de oefening op 400 M.
daar nog niet afgelopen is.

Dit elkander storen kan zich nu vele malen voordoen, door de groote
verscheidenheid van schijven, die op meer dan één afstand gebruikt
moeten worden, zooals uit het volgende overzicht, dat uit de tabellen
A, B en C op blzn. 46 t/m 51 van het Schietvoorschrift der Infanterie
getrokken is, blijkt:

Afstanden.	Gewone school- schijf.	Schoolschijf met rompen.	Schoolschijf met koppen.	Onverwacht te voorschijn ko- mende kopschijf.	Eénmansschijf in beweging.	Opmerking.
100	1					De afstanden, waarop de schij- ven gebruikt moeten worden, zijn op de betrekkelijke plaat- sen met 1 aangeduid.
150	1			1		
200	1			1	1	
250		1				
300	1		1	1	1	
350	1					
400	1	1				
500		1				
600		1				
700		1				

Uit dit overzicht moge men zich rekenschap geven van de moeilijk-
heden, verbonden aan doeltreffend overleg ter voorkoming van tijdverlies.

Het feit bestaat en zal door geen troepenofficier geloofend worden, dat het onderricht, op dicht naast elkander liggende schietbanen, telkens en telkens onderbroken moet worden, ter wille van de veiligheid.

Het is moeilijk om iemand, die het niet ondervonden heeft, de zwaarte te doen gevoelen van den last, die de samengestelde regeling van het schietonderricht en de daarbij behorende veiligheidsmaatregelen op de schouders van den onderwijzer legt; te doen inzien, hoe de telkens ontstaande storingen in den loop der oefeningen prikkelend en ontstemmend op den onderwijzer en verlamdend op zijne belangstelling werken; een goed denkbeeld er van te geven, hoe bij het schieten met zwakke compagnieën het oponthoud, veroorzaakt door schijven verwisselen, het daarmede verband houdende aflossen van het personeel in den waarnemingspost, en het heen en weer trekken langs de banen, afmetingen aanneemt, buiten alle berekeningen en verwachtingen vallende.

Welken invloed heeft nu dit telkens staken der oefening op het onderricht.

Allereerst zij de aandacht gevestigd op het feit, dat een onderwijzer bij het schietonderricht dikwijls uren achtereen als zoodanig werkzaam moet blijven, en zulks niettegenstaande de compagniescommandant bevoegd is, onder zekere voorwaarden, ook aan onderofficieren schietonderricht op te dragen. Incomplete aan officieren en kader, en vooral de veel grootere sterkte der lichten, sinds het in werking treden van de Militiewet 1901, noodzaken daartoe. Blijkens punt 106 van het Schietvoorschrift wordt dit ongewenscht geacht met het oog op de belangstelling van den onderwijzer bij het onderricht. Waar deze ongewenschte toestand echter dikwijls niet vermeden kan worden, houde men mij de vraag ten goede, of de regeling van het schietonderricht daarmede geen rekening moet houden, en of men de taak van den onderwijzer niet verlichten moet door een vlot en rustig verloop van de schietoefeningen mogelijk te maken.

Thans komende tot den rechtstreekschen invloed van het verwisselen van schijven op het schietonderricht, zij als mijne ervaring vermeld:

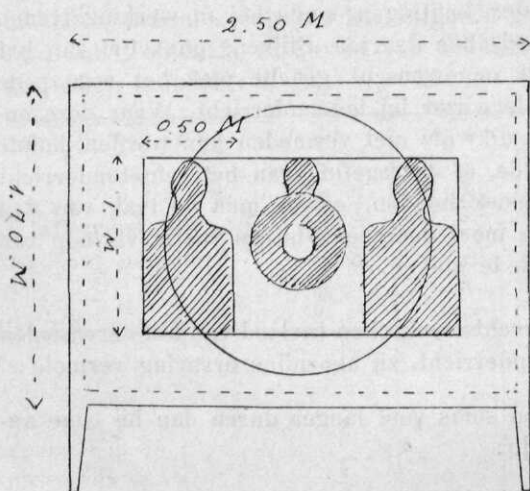
1°. dat de schietoefeningen soms veel langer duren dan bij eene andere regeling noodig zou zijn;

2°. dat het zelfs voorkomt, dat er schutters in het geheel niet aan de beurt komen om te schieten, omdat een deel van den beschikbaren tijd verloren gaat met wachten op den afloop van het schieten op een bepaalden afstand op eene nevenbaan, of ten gevolge van niet te voorzien oponthoud;

3°. dat de aandacht van de onderwijzers dikwijls meer gevestigd is op het overwegen van maatregelen tot beperking van oponthoud, en op het in acht nemen van de veiligheidsmaatregelen, dan op de handelingen van de schutters;

4°. dat de schietoefeningen gevaarlijker zijn dan noodig is, want hoe ingewikkelder de veiligheidsmaatregelen zijn, hoe remmender deze op den gang der oefening werken, des te meer kans bestaat er op onwillekeurige en opzettelijke overtredingen in deze.

Er zou m. i. veel in het belang van een vlot en rustig verloop der schietoefeningen gewonnen zijn, het zou gunstig werken op de stemming der onderwijzers, het zou in het belang van de veiligheid op de schietbanen zijn, als het schijven verwisselen, gedurende eene schietoefening, geheel vermeden werd. Met eene dusdanige regeling zou het schietonderricht bij den troep werkelijk gebaat zijn, niet alleen volgens mijne overtuiging, maar ook volgens die van vele troepenofficieren, met wie ik ter zake van gedachten gewisseld heb. Men voere niet aan, dat door de inlassching van punt 114a, waarbij aan den commandeerende officier de bevoegdheid is toegekend onder zekere voorwaarden van de voorgeschreven volgorde der oefeningen in de klassen A, B en C te doen afwijken — voldoende aan den wensch van den troep is te gemoet gekomen. Naar mijne ervaring heeft die bevoegdheid in de praktijk, zelfs al wordt die overgedragen aan den onderwijzer, zeer weinig (lees: nagenoeg niets) ten goede uitgewerkt.

Als bijdrage tot het verkrijgen van een meer gewenschten toestand stel ik eenige vragen:

Waarom kunnen de oefeningen op de stilstaande en onverwacht te voorschijn komende kopschijven, op de éénmansschijf in beweging, en, als men de schoolschijf met koppen onmisbaar acht, ook de oefening op deze schijf niet uit de schoolschietoefeningen van de ta-

bellen A, B en C verdwijnen, en waarom kan het vuren op deze schijven niet door alle schutters op bepaalde dagen beoefend worden, evenals zulks bij het individueel gevechtsschieten gebeurt?

Worden deze vragen bevestigend beantwoord, dan komt alles neer op het invoeren van eene schijf, die zoowel als ringschijf, als schoolschijf met rompen en als enkele rompschijf gebruikt kan worden. Dit vraagstuk is toch zeker niet moeilijk op te lossen. Bovenstaand ontwerp moge gelden als eene poging in die richting.

Amersfoort, 1904.

J. D. G.

Enkele opmerkingen over de viermaanders bij de infanterie.

Onbevooroordeeld en met eene flinke dosis goeden wil begonnen wij dit jaar de opleiding der viermaanders (v.m.).

Nu deze geëindigd is, kan het nut hebben in enkele regels de opmerkingen neer te schrijven, waartoe zij aanleiding gaf. Wordt hier en daar aan het bestaande getornd, dan zij men indachtig, dat „on ne fait pas d'omelette sans casser des oeufs”.

Bij het bataljon, waarbij wij de eer hebben te dienen, werden dit jaar ter volledige oefening (v.o.) 200 en tot korte oefening (k.o.) 88 man ingelijfd.

Tot onzen spijt beschikken wij niet over de noodige gegevens ter (verdere) vergelijking, maar bekend is, dat dit jaar bij het Wapen totaal 9088 man ter v.o. en 4200 tot k.o. zijn ingelijfd, eene verhouding, die wij ook vinden in het aandeel door elke provincie gegeven, bijv.:

Noord-Brabant 400 k.o. en 900 v.o.

Zuid-Holland 950 k.o. en 2025 v.o.

Drenthe 140 k.o. en 300 v.o.

31% ongeveer der totale lichte van het Rijk *en van elke provincie* wordt dus kort geoefend.

Van bovengenoemde 88 man waren 23 voorzien van het bewijs voor militaire bekwaamheid en dus 65 niet. Dit geeft reeds zeer veel te denken! Mogelijk was bij andere onderdeelen de verhouding gunstiger, waarschijnlijk bij sommige nog ongunstiger.

74% (bij een bataljon) ingelijfd zonder ééning voorbereidend militair onderricht, is al heel treurig!

En waaraan heeft dit groote percentage de gunst te danken tot k.o. te worden ingelijfd? Aan niets anders, dan aan het lot! Het lot, dat zóó grillig is, dat dit jaar — de couranten maakten er niet zonder sarcasme melding van — zelfs een idioot tot k.o. werd aangewezen!

Art. 104 der Militiewet laat toe, dat ook niet te voren geoefenden tot k.o. worden ingelijfd, waar het zegt, dat, indien het aantal van hen, die aan door Ons te stellen eischen voldoen, niet overeenkomt met het tot k.o. in te lijven gedeelte, hij, die een hooger nummer bezit den voorrang heeft tot de toelating daarbij.

Maar waarom het aantal der tot k.o. in te lijven militieplichtigen vast te stellen, onafhankelijk van het aantal van hen, die in het bezit zijn van een bewijs?

Is het niet veel zuiverder en meer in het belang van het leger, te

bepalen, dat voor k.o. alleen in aanmerking komen zij, die aan bedoelde eischen voldoen?

Te recht schrijft dan ook de Kapitein VAN DER HEGGE ZIJNEN in zijn artikel in dit Tijdschrift, 1903, N°. 3: „die bepaling is wel de meest nadeelige van het geheele stelsel der kort-geoefenden: er schuilt een kwaad in, dat in de practijk eene gezonde toepassing van het beginsel onmogelijk zal maken”. Juist, de practijk leert het, de toestand is niet alleen niet gezond, maar zelfs levensgevaarlijk!

Zij alleen, die in den winter tijd en moeite besteden, om zich op den wapenhandel toe te leggen, behoorden tot k.o. te worden ingelijfd; het aantal van hen, die, zonder zich eenige moeite te hebben gegeven, toch v.m. worden, behoort nihil te zijn. Dan doen we weder een stap in de goede richting!

Bezwaren van administratieven aard, die in ons leger, helaas, nog steeds zooveel gewicht in de schaal leggen, zullen er wel tegen aan te voeren zijn, maar... waar een wil is, daar is een weg, als men hem maar zoekt.

Laat ons nu eens zien, welken oefentijd de v.m. moet doormaken:

- 1°. vier maanden achtereen dienen;
- 2°. zoo hij tot eene der ploegen van het blijvend gedeelte komt te behooren, nog 4 maanden;
- 3°. 12 weken *herhalings*oefeningen.

ad 1°. Waar van den ter v.o. ingelijfde, na den 8½-maandschen eerste-oefeningstijd blijkt, dat hij niet voldoet aan de eischen van practische en theoretische bekwaamheid, kan deze tijd tot ten hoogste 12 maanden worden verlengd.

Eene dergelijke bepaling voor den v.m. komt niet in de Militiewet voor.

Men moet volstaan met in het zakboekje aan te teekenen, dat hij nog recruteert is en hem bij volgende opkomst onder de wapenen, als zoodanig, verder oefenen.

ad 2°. Bij het in den aanhef dezes genoemd bataljon zijn van deze lichte v.m's. ingedeeld (ook weer door loting, ingevolge de Militiewet): bij de eerste ploeg 34 en bij de tweede 39 man, 12 man zijn dus geheel vrij (vóór de loting waren 3 man afgekeurd).

12 man, dat is niet minder dan 14%, die den sub 2°. genoemden tijd niet behoeven te dienen.

Deze 4 maanden deelen wij door x, aangezien aan *voortgezette oefening* in dien tijd, aan *stelselmatig voortbouwen op het geleerde* weinig gedacht kan worden.

Voor al tegenwoordig toch, met de vele en ruime winteropleidingen kan in de ochtend- en vaak ook in de middaguren geen man worden gemist, om de uitrukkende sterkte te doen zijn, wat zij moet zijn, ten einde aan de te vormen of verder op te leiden kaderleden het gebruik van den troep te leeren.

Goed kader, om de voortgezette oefeningen te leiden in de overblijvende uren, is veelal niet aanwezig; het opdragen dier oefeningen nu

aan dezen, dan aan genen is intusschen allermint wenschelijk. Velen en daaronder uit den aard der zaak de besten van het kader zijn bezig *nieuwe* viermaanders te vormen!

En de anderen? Och, wij zullen er niet over uitweiden, ieder troepen-officier kent den toestand.

Hierbij vergeete men niet, dat wij die $\frac{4}{x}$ maanden als oefentijd beschouwden, terwijl art. 108 M. W. spreekt van „voorziening in de eischen van den dienst van het leger, met inbegrip van de kadervorming”, dus niet van oefening.

Op het geleerde in 4 maanden ($+\frac{4}{x}$ maanden) + 12 weken moet de v. m. nu acht jaar teren.

Na die 8 jaren militiedienst komen de 7 jaren dienst bij de landweer; het zijn, wat dienst betreft, voor den v.m. de 7 magere jaren.

Moet de, ter v. o. ingelijfd geweest zijnde, landweerman in deze jaren 2-maal telkens hoogstens voor zes dagen onder de wapenen komen, voor den oud-v.m. geldt dit niet; ten minste van oefeningen voor hem konden wij in de Landweeerwet niets ontdekken.

Hij is dan ook maar (?) bestemd om te worden ingedeeld bij de, bij mobilisatie op te richten, landweerdepôts.

Onze Grondslag Opleiding bepaalt te recht, dat ook v.m^{rs.} tot kadervorming in aanmerking kunnen worden gebracht. Het behoeft echter wel geen betoog, dat v.m^{rs.}, die zonder eenige militaire vóóroefening in dienst komen (tegen 1 Juni), den 10^{en} Juli (aanvang opleiding tot milicien-korporaal) op hoogst enkele, zeer vlugge jongens na, nog niet zoo ver zijn gevorderd, dat zij tot deze opleiding kunnen worden toegelaten.

Minderwaardige 8-maanders moeten dus de plaatsen vervullen, die anders zouden zijn ingenomen door meerwaardige v.m^{rs.}, wier eenig gebrek hunne korte oefening is.

De bepaling, dat miliciens, die voor ziekendrager worden opgeleid, genomen moeten worden uit de v.m^{rs.}, zal wel hare goede redenen hebben, maar men vergeete niet, dat deze opleiding ten koste gaat van een groot deel der namiddagoefeningen.

„Je me garderais bien de faire la guerre avec une armée de recrues”, heeft NAPOLEON gezegd.

Na hem zijn de toestanden wél veranderd.

Hooger zijn de eischen, die aan den soldaat worden gesteld, hooger moet zijne zelfstandigheid te velde, vasthoudende aan het begrip ondergeschiktheid, worden opgevoerd, steeds hooger!

Na den 17- en 12-maandschen oefentijd de 8 $\frac{1}{2}$ -maandsche en nu voor bijkans $\frac{1}{3}$ der lichter een 4-maandsche, steeds minder!

Als de v.m^{rs.} moeten blijven bestaan, dan make men er ook van, wat er van te maken is, en zette het mes in de wonde.

C. E. W. Bn. VAN VOORST TOT VOORST,

1ste Luit.-Adjt.

Eenige opmerkingen omtrent de wijze van opleiding onzer Infanterie.

Waar in het hedendaagsche gevecht de individueele geoefendheid van den man van zeer groote beteekenis moet geacht worden, is het bij de opleiding tot oorlogssoldaat een eerste eisch, eene regeling te treffen, waarin eene voorname plaats wordt ingeruimd aan zoodanige oefeningen, welke het mogelijk maken die geoefendheid tot een hoog peil op te voeren. Of met dien eisch in ons leger wel altijd voldoende rekening wordt gehouden, meenen wij te moeten betwijfelen. Wel is waar, is het hoogst bezwaarlijk een programma voor de opleiding samen te stellen, waarbij — gegeven de zeer beperkte eerste-oefeningstijd en de opkomst der lichte in twee ploegen — zoowel de individueele oefening van den man, als die van officieren en kader in het aanvoeren van afdelingen in *min of meer groot* verband, tot haar recht komen, maar er moet naar gestreefd worden aan de laatste niet meer tijd te besteden, dan de omstandigheden veroorloven. Blijkens de ten onzent voorgeschreven regeling der opleiding, nedergelegd in den „Grondslag Opleiding Infanterie”, schijnt men van dat denkbeeld niet te zijn uitgegaan. Met de oefeningen in bataljonsverband is, bijvoorbeeld, bijzonder veel tijd gemoeid en het eigenaardige geval doet zich hierbij voor, dat deze voor een groot deel gehouden worden op een tijdstip, dat het effectief aan manschappen en kader zoo gering is, dat van eene oefening in zoodanig verband feitelijk geen sprake kan zijn. Welke practische resultaten zij dan ook onder die omstandigheden voor officieren en kader kunnen opleveren, is ons nooit recht duidelijk geweest en toch zullen zij wel in het belang van hunne vorming op tactisch gebied in het leven geroepen zijn.

Volgens den reeds genoemden „Grondslag” duurt het zoogenaamde eerste tijdperk van af het oogenblik van opkomst onder de wapenen der jongste lichte tot en met 10 Juli. In plaats, dat nu die periode van ± 90 volle oefeningsdagen (Zon-, feestdagen en halve Zaterdag niet daarin begrepen) in haar geheel kan benut worden voor de individueele, voortgezette opleiding van den man, onder onmiddellijk toezicht van zijn compagniescommandant, zien wij de instructie onderbroken, ten gevolge van het bepaalde in § 48 van den „Grondslag”. Van af 10 Juni—11 Juli toch, moeten reeds de compagnieën van één bataljon, hetzij ten deele, hetzij alle te zamen, vereenigd worden, om tweemaal per week

gedurende de morgenuren en tweemaal gedurende de middaguren, het tweede gedeelte van het Reglement op de exercitiën te beoefenen.

Dit moment te kiezen voor oefening in een verband, grooter dan dat van ééne sectie, lijkt ons niet doelmatig toe, want de man was nog slechts ten deele afgericht, om in het laatstgenoemde verband op te treden. Wat geven, bijvoorbeeld, gevechtsexercitiën, zoowel in gesloten als in verspreide orde, met eene compagnie, wanneer zij met eene sectie nog slechts onvolkomen worden uitgevoerd? Het bedenkelijkste is evenwel, dat van af dit oogenblik tot den aanvang van het 3^e tijdperk geen voldoende gelegenheid aan den compagniescommandant wordt geschonken om aan de manschappen iets meer dan oppervlakkig hunne verplichtingen als oorlogssoldaat te leeren, welke zij toch noodzakelijk *grondig* moeten kennen. Men vergete niet, dat van af 29 Juli de manschappen zoogenaamd „dienstdoende” worden gebracht, en hoevelen er dan gedetacheerd worden bij militaire inrichtingen, op forten, enz. en dagelijks (bovenal gedurende de namiddagoefeningen) aan den dienst worden onttrokken, is voldoende bekend.

Indien nu van 10 Juni—10 Juli reeds twee middagen en twee morgens per week afgezonderd worden voor gezamenlijke oefeningen, blijven, wel is waar, nog drie morgens en vier middagen over voor individueele instructie, het schijfschieten daaronder begrepen, doch het gebeurt maar al te dikwijls en het is in verband met het voorschrift niet meer dan natuurlijk, dat bataljonscommandanten diensten gelasten, waarbij de troep niet vóór 2 of 3 uur n.m. in het kwartier kan teruggekeerd zijn, terwijl in sommige garnizoenen de schietoefeningen een geheelen dag in beslag nemen, ten gevolge van den grooten afstand, waarop het oefeningsterrein zich van de kazerne bevindt.

In het laatste geval is de compagnie slechts gedurende één morgen en twee middagen per week ter beschikking van haren onmiddellijken chef en in die weinige uren moet nog zóóveel onderwezen worden, waarvan de man slechts een zeer vaag begrip heeft, dat de instructie zich in die maand noodzakelijk moet kenmerken door groote overhaasting, welke tot geen goede uitkomsten leidt. Zoo is het ons o.a. bekend, dat in een onzer groote garnizoenen de compagniescommandanten door gebrek aan tijd en om te voldoen aan eene order van den Divisiecommandant, inhoudende, dat elk man als post van de veldwacht ten minste éénmaal door den „vijand” moet aangevallen zijn, hun toevlucht moesten nemen tot middelen, die den man wel een zeer slecht beeld van de werkelijkheid zullen hebben gegeven. Maar... bij eene eventueele inspectie kan met een gerust geweten gezegd worden: „elk man is, op dubbelpost staande, aangevallen door den vijand”.

Dat zulke toestanden nog bestaan, moet men niet wijten aan de kapiteins en de luitenants, wien het al hoofdbreken genoeg kost, om met behulp van een minimum aantal onderofficieren en korporaals hunne recruten af te richten, maar aan de regeling der instructie, die de individueele opleiding onderbreekt ten behoeve van gezamenlijke

oefeningen, welke daarenboven voor het meerendeel nog weinig resultaten afwerpen. Aan laatstbedoelde oefeningen elke waarde voor den soldaat te ontzeggen, zou overdreven zijn; beslist noodig voor zijne vorming zijn zij o.i. echter niet. Daartegenover staat, dat zij hoogst gewichtig zijn om de officieren en het kader niet alleen bekend te maken met hunne plichten als aanvoerders, maar bovenal, om hen de moeilijkheden te leeren overwinnen, welke verbonden zijn aan de aanvoering van eenheden, die het oorlogseffectief meer nabij komen; en het nut, dat zij afwerpen, zal nog verhoogd worden, indien de onderaanvoerders niet meer als instructeurs, maar als werkelijke leiders kunnen optreden.

In ons leger ziet men veelal bij gesloten oefeningen met compagnieën of bataljons, zoowel als bij gevechtsoefeningen in verspreide orde, dat meer aandacht wordt geschonken en moet worden geschonken, aan hetgeen de man individueel verricht, dan aan de wijze, waarop de ondercommandanten hunne afdeelingen aanvoeren. De oorzaak ligt hierin, dat de man als onderdeel der sectie nog onvolkomen is agericht. Het zou dan ook, naar onze meening, een voordeel zijn, indien met de gezamenlijke oefeningen niet eerder een aanvang werd gemaakt, vóór de eerste individuele opleiding van den recruit op het vroegst kan afgelopen zijn, d. i. op 10 Juli. Gaarne zouden wij die opleiding nog willen verlengen, maar de omstandigheden dwingen er toe, haar op dat tijdstip te eindigen. In plaats van ± 68 , is de man dan ± 90 volle oefeningsdagen van 8 uur onder onafgebroken leiding van zijn compagniescommandant.

Bezwaren voor de verdere opleiding van het bataljon of het regiment zijn o. i. aan die regeling niet verbonden.

Volgens de van kracht zijnde bepalingen begint het 2° tijdperk op 11 Juli. Het effectief, waarmede de compagnieën uitrukken, bedraagt dan hoogstens 50 manschappen, zonder de 4-maanders, die afzonderlijk onder toezicht van den bataljonscommandant worden geoefend. Na 29 Juli, tijdstip, waarop de laatste ploeg van het blijvend gedeelte der oude lichte met groot verlof vertrekt, daalt het effectief tot hoogstens 30, terwijl op dagen, dat geoefend moet worden met aspirant-militie-officieren of reservisten of wel, dat eene of andere examen-commissie een aantal manschappen opvoert, per compagnie ± 12 man onder de wapenen kunnen gebracht worden. Vóór 29 Juli kan de bataljonscommandant voor de oefeningen met *het bataljon* alzo beschikken over 200 man, na 29 Juli rukt hij uit aan het hoofd van ± 120 man (gunstigste geval) of ± 48 man (ongunstigste geval). Het kader is daaronder niet begrepen. Op 30 Juli l. l. konden in eene onzer garnizoensplaatsen twee bataljons te samen 100 man, het kader daaronder gerekend, uitbrengen! Daarmede moest eene oefening gehouden worden in het aanvallend gevecht van een bataljon; het bleek echter, dat door gebrek aan officieren en kader geen vier compagnieën, waarvan drie voorgesteld door lijnen, konden geformeerd worden.

Ten einde een denkbeeld te geven, hoeveel kader aan den troepen dienst wordt onttrokken, diene het volgende.

Van 1—29 Juli bedroeg de sterkte van eene ons bekende compagnie:

aan onderofficieren 13,
 „ korporaals 4,
 „ manschappen 74.

Van de onderofficieren waren:

1 sergeant menagemeester,
 3 sergeanten leerlingen van den cursus. Waren vrij van dienst, om zich voor te bereiden voor het examen, of namen aan dit examen deel.
 1 cadet-sergeant, was van 10—20 Juli adsistent-menagemeester.
 1 sergeant-majoor-titulair, } instructeurs bij de
 2 sergeanten, } 4-maanders.

Van de korporaals was er één gedetacheerd.

Alzoo waren beschikbaar:

1 sergeant-majoor,
 1 fourier,
 3 sergeanten, benevens 3 korporaals.

Van deze sergeanten waren:

1 sergeant-milicien van de lichte 1898 voor herhalingsoefeningen onder de wapenen.
 1 sergeant-milicien van de lichte 1903.

Ten overvloede vermelden wij nog, dat bij het geheele bataljon kon gerekend worden op 3 dienstdoende luitenants per dag.

Wat het kader aangaat, verkeerde de bedoelde compagnie nog in gunstigen toestand ten opzichte van de andere van het bataljon.

Ondanks zulke ongunstige verhoudingen moeten toch oefeningen in bataljonsverband plaats hebben en meermalen zijn wij dan ook dezen zomer getuige geweest van het weinig verheffende schouwspel, dat kapiteins, als aanvoerders van 4 blauwe vlaggen, welke eene compagnie moesten voorstellen, met getrokken sabel ten aanval oprukten tegenroode vlaggen.

Herhaalde malen is er reeds op gewezen, dat waar § 12 van het Reglement I op de exercitiën 72 man als minimum voorschrijft, waarmede eene gevechtsoefening met ééne compagnie kan gehouden worden, het moeilijk daarmede te rijmen is, dat ongeveer het zelfde aantal ook voldoende zou zijn bij eene dergelijke oefening met één bataljon.

Men verwondere zich dan ook niet, wanneer die oefeningen van de zijde der officieren met geen overgrootte opgewektheid gevolgd worden; het nut, dat zij afwerpen, is o.i. dan ook zeer problematisch. Zoude het onder deze omstandigheden niet beter zijn de bataljons-oefeningen achterwege te laten tot het oogenblik, waarop de 4-maanders, niet-houders van een getuigschrift, in staat geacht kunnen worden in de verschillende compagnieën in te treden? Elk onderdeel kan dan ten

minste in normale gevallen ± 50 man, geweerdragenden, onder de wapenen brengen en in garnizoenen, waar meerdere bataljons verblijf houden, is het dan mogelijk door samenvoeging één bataljon te formeeren, waarvan de onderdeelen uit manschappen en niet uit lijnen zijn samengesteld. Het tijdperk van 10 Juli—10 Augustus zou dan dienstbaar gemaakt kunnen worden niet alleen aan het beoefenen, van hetgeen genoemd is onder punt *h* van § 47 van den „Grondslag”, maar ook tot het doen uitvoeren van opdrachten; bijvoorbeeld, die betrekking hebben op handelingen uit den kleinen oorlog. Het geringe effectief, vooral na 29 Juli, leent zich uitsluitend tot zulk soort oefeningen. De bataljonscommandant vindt hierin tevens eene goede gelegenheid om zijne officieren te beoordeelen naar hunne tactische bekwaamheden en vele kleine manoeuvres, die nu plaats vinden na afloop der najaars-oefeningen, zouden dan gevoegelijk achterwege kunnen blijven. Wij zijn ervan overtuigd, dat deze soort oefeningen oneindig meer nut zullen afwerpen, dan exercitiën of aanvallen met lijnen, al was het alleen maar, omdat officieren en kader ze met opgewektheid zouden volgen. Zeker zal de tijd, dien de bataljonscommandant als „aanvoerder” van zijn bataljon, *als tactisch geheel*, optreedt, in de hier voorgestelde regeling zeer kort zijn; maar in die weinige dagen hebben hij en, onder en met hem, zijne compagniescommandanten zich evenveel in de aanvoering kunnen bekwamen, als in de ± 6 weken, welke nu door het bataljonstijdperk in beslag worden genomen. Bovendien is het voordeel verkregen, dat de voortgezette individueele opleiding 4 weken langer duurt. Daarbij bedenke men, dat het toch niet de werkring kan zijn, noch van een bataljonscommandant, noch van zijne officieren, om gedurende een groot deel van den zomer te manoeuvreren en te exerceeren met lijnen en vlaggen. Daardoor verheft men noch zijne positie, noch zijne ambitie, wat toch niet in het belang van het leger kan zijn.

Aanteekeningen betreffende den Russisch- Japanschen oorlog.¹⁾

(Ontleend aan RASWJEEDTSCHIK.)

In den morgen van den 21sten Augustus (3 September) stonden de Russische veldtroepen in de lijn: mijnen van Jantai — Tschansoetoen — Schitschentsi — Liao-yang; gedetacheerde afdeelingen (waarschijnlijk Zabaikalskische Kozakken) observeerden de Taitsi-xe, van af Bensixoe, en deden verkenningen in de richting van Tschantschan. Het grootste deel van het Russische leger, waarvan de strategische positie ongunstig genoemd kon worden, stond reeds op den rechteroever van de Taitsi-xe.

De Japanners, welke tot dekking van hun rechtervleugel de hoogten bij Satsoeago bezet hielden, bevonden zich in de onmiddellijke nabijheid der Russische troepen, doch waren niet in staat naar den spoorweg ten N. van Liao-yang op te rukken en bepaalden zich tot de beschieting van deze stad.

¹⁾ Volgens Ministerieel besluit van 13 (26) September zullen bij de 2° en 6° Oost-Siberische scherpschuttersdivisiën mitrailleurcompagniën worden gevormd.

Het 12 ^e Oost-Siberische depotbataljon was geformeerd op		12 (25) Juli.
" 13 ^e	" " " "	" " 7 (20) Aug.
" 14 ^e	" " " "	" " 5 (18) "
" 15 ^e	" " " "	" " 27 Aug. (9 Sept.)
" 16 ^e	" " " "	" " 9 (22) Aug.
" 17 ^e	" " " "	" " 12 (25) "
De staf van het I. Legerkorps was gemobiliseerd op		20 Juli (2 Aug.).
" " " "	X.	" " 28 April (11 Mei).
" " " "	XVII.	" " 2 (15) Mei.
" " " "	V. Sib.	" " 11 (24) Juni.
" " " "	VI.	" " 19 Juni (2 Juli).
" " " "	de 3 ^e inf.-divisie	" " 1 (14) Mei.
" " " "	9 ^e	" " 7 (20) "
" " " "	22 ^{ste}	" " 30 Juli (12 Aug.).
" " " "	31 ^{ste}	" " 28 April (11 Mei).
" " " "	35 ^{ste}	" " 2 (15) Mei.
" " " "	37 ^{ste}	" " 17 (30) Juli.
" " " "	54 ^{ste}	" " 10 (23) Juni.
" " " "	55 ^{ste}	" " 11 (24) "
" " " "	71 ^{ste}	" " 10 (23) "
" " " "	72 ^{ste}	" " 14 (27) "

De Russische troepen ontruimden gaandeweg Liao-yang en vernielden de aanwezige voorraden. In den nacht op den 22sten Augustus (4 September) gingen alle troepen op den rechteroever van de Taitsi-xe over. Pogingen, in den morgen van dien dag door de Japanners aangewend om tot de vervolging over te gaan, werden door de Russische achterhoeden, die de bruggen achter zich vernield hadden, belet. Ten 9 uur v.m. rukten de Japanners Liao-yang binnen.

Het leger van Generaal KOEROKI had intusschen zijn front van de mijnen van Jantai in N. richting uitgebreid. Schermutselingen vonden den geheelen dag plaats, doch pogingen om de terugtrekkende bezetting van Liao-yang af te snijden, mislukten.

Den 23sten Augustus (5 September) zetten deze troepen den terugtocht in N. richting voort, onder dekking van afdeelingen, die ten N. van de mijnen van Jantai stand hielden. Het gevaar, om afgesneden te worden, kon dien dag als geweken worden beschouwd.

De verliezen, in den slag bij Liao-yang geleden, worden aan Russische

Op de navolgende data waren de onderstaande troependeelen gemobiliseerd:

28 April (11 Mei)	het	35 ^{ste} en 121 ^{ste} inf.-regt.	
29 "	(12 ")	"	122 ^{ste} inf.-regt. en de 31 ^{ste} art.-brigade.
30 "	(13 ")	"	11 ^e "
1 (14) Mei	"	34 ^{ste} "	, de 3 ^e en 35 ^{ste} art. brige. en het 6 ^e sapp.
2 (15) "	"	9 ^e , 10 ^e , 12 ^e , 137 ^{ste} en 138 ^{ste} inf.-regt.	[bat .
3 (16) "	"	17 ^e sappeurbataljon.	
7 (20) "	"	33 ^{ste} en 36 ^{ste} inf.-regt. en de 9 ^e art.-brige.	
8 (21) Juni	"	215 ^e , 216 ^e , 243 ^{ste} en 283 ^{ste} inf.-regt.	
9 (22) "	"	214 ^e , 241 ^{ste} en 244 ^{ste}	"
10 (23) "	"	218 ^e , 242 ^{ste} , 281 ^{ste} en 284 ^{ste}	"
11 (24) "	"	213 ^e , 219 ^e en 288 ^{ste}	"
12 (25) "	"	217 ^e , 220 ^{ste} , 282 ^{ste} , 285 ^{ste} en 286 ^{ste}	"
13 (26) "	"	287 ^{ste}	"
16 (29) "	"	5 ^e Oost-Sib. sappeurbatn.	
20 Juni (3 Juli)	"	6 ^e "	"
22 "	(5 ")	"	5 ^e mortier art.-regt.
26 "	(9 ")	de	26 ^{ste} en 28 ^{ste} art. brigade.
1 (14) Juli	het	85 ^{ste} , 87 ^{ste} en 147 ^{ste} inf.-regt.	
2 (15) "	"	86 ^{ste} en 148 ^{ste}	"
3 (16) "	"	146 ^{ste}	"
4 (17) "	"	145 ^{ste}	"
6 (19) "	"	1 ^{ste} sappeurbataljon.	
8 (21) "	"	88 ^{ste} inf.-regt.	

Uit reservebrigades werden de 51ste, 56ste, 68ste, 73ste en 78ste inf.-divisie geformeerd, welke in Rusland (vredesformatie) blijven. Op de zelfde wijze werden de artilleriebrigades 51, 58, 61 en 68 gevormd.

Bij Ministerieel besluit van 17 (30) September is bij het Oost-Siberische belegerings-artillerie-regiment een *derde* bataljon (11^e, 12^e, 13^e en 14^e compagnie) gevormd uit Europeesche en Kaukasische compagnieën.

zijde op ongeveer 15.000 man geschat, terwijl de Japanners meer dan 27.000 man (volgens gegevens van den chef van den geneeskundigen dienst bij het Japansche leger) verloren. De hoofdmacht van het Japansche leger (KOEROKI en NODSOE) rukte voort in het bergachtige terrein, ten O. van den hoofdweg naar Moekden, den Russischen linkervleugel bedreigende, terwijl de troepen van generaal OKOE den spoorweg volgden en den 24sten Augustus (6 September) het station Jantai bezetten.

Tot den 28sten Augustus (10 September) hadden tusschen beide partijen slechts kleine voorpostengevechten plaats.

Hevige regens vielen gedurende deze dagen.

Den 2^{den} Augustus (9 September) stond het geheele Russische leger in de omstreken van Moekden, terwijl de cavalerie tot Schili-xe en oostwaarts van de kolenmijnen van Jantai verkende.

Het grootste deel van de Japansche troepenmacht was op Liao-yang teruggetrokken om het verband te herstellen en den troepen rust te verschaffen.

Bij Port-Arthur deden de Japanners in den nacht op den 14^{en} (27) Augustus een aanval op den linkervleugel der Russische stellingen en den berg Oedjantschan, welke op alle punten werd afgeslagen. Aan Russische zijde werden 3 minderen gedood en 2 officieren en 98 minderen gewond.

In den nacht op den 20sten Augustus (2 September) werden de bergen Wisokaja en Dlinaja door de Japanners aangevallen; de aanval kwam na één uur door vuur tot staan. De hoofdstellingen der Japanners blijven bij voortduring op de Wolfsbergen.

Ofschoon het Japansche eskader herhaaldelijk in het gezicht van de vesting is, kan de blokkade niet als afdoende worden beschouwd, daar het nog aan groote schepen gelukt deze te verbreken.

Den 21sten Augustus (3 September) stootte een Japansche torpedojager op eene mijn en zank. Nabij de Taxe-baai stootte de kruiser *Itsoeshima* eveneens op eene mijn, aan boord ontstond brand en het schip helde sterk (tot 10°) over. Nadat de *Itsoeshima* zich weer opgericht had, verwijderde zij zich.

Het Russische leger, in de omstreken van Moekden gelegd, in een terrein, weinig voor de verdediging geschikt, had blijkbaar het voornemen door eene voorwaartsche beweging den vijand te beletten naar die plaats op te rukken. Desniettegenstaande werd onmiddellijk tot versterking van het terrein, niet alleen bij de voorgeschoven afdeelingen, maar ook in de naaste omgeving van Moekden overgegaan.

Den 29sten Augustus (11 September) bleek uit verkenningen, dat ten N. van het zijlijntje naar de mijnen van Jantai geen belangrijke Japansche afdeelingen stonden, maar dat in de richting van Liao-yang groote en talrijke bivaks werden aangetroffen. Bij Bjanjoepoetsie was eene vrij sterke Japansche afdeeling gelegd.

Volgens Japansche berichten stonden sterke Russische cavalerieafdeelingen bij Pantschapoe, Xoenlinpoe, Tasantschaitsie en Schandoen op 15 à 18 werst ten N. van den spoorweg naar de mijnen van Jantai.

Tot den 3^{en} (16) September hadden geen ontmoetingen tusschen beide partijen plaats.

Op den 3^{en} (16) en 4^{en} (17) September werd waargenomen, dat de voorste afdeelingen der Japanners, in het bijzonder die bij Bjanjoepoetsie en ten oosten van den spoorweg in de richting van de mijnen van Jantai, belangrijk versterkt waren geworden.

In den nacht van den 3^{en} op den 4^{en} September nam een Russisch detachement met 3 vuurmonden het station Jantai onder vuur. Den 4^{en} (17) werd eene openlijke verkenning van het dorp Bjanjoepoetsie ondernomen, waaruit bleek, dat hier minstens eene Japansche brigade met 12 vuurmonden stond. Ten westen van genoemde plaats maakte een Kozakken-rasjeesd zich van een Japansch transport van 30 pakpaarden meester. Ten oosten van Bjanjoepoetsie werden geen vijandelijke afdeelingen waargenomen.

Het detachement van Generaal RENNENKAMPF, dat omstreeks 12 uur middag Xoeatsjalin bereikte, wierp de voorposten der Japanners terug en bezette de hoogten ten oosten van dit dorp. Een hevig geweervuur met den tegenstander ontspan zich, waarop 4 Japansche compagnieën ter versterking oprukten. Ten 2 uur n. m. trok het Russische detachement terug. Intusschen had het detachement van Generaal SAMSONOF, dat in oostelijke richting langs een bergweg oprukte, de omstreken van het dorp Tsogöoe (4 werst ten N. van Bjanjoepoetsie) bezet. Op het oogenblik, dat de Japansche compagnieën tegen het detachement van Generaal RENNENKAMPF begonnen op te rukken, liet hij door 2 stukken het vuur openen en bracht daardoor hunne voorwaartsche beweging tot staan. Ten 5 uur n. m. trok het detachement van Generaal SAMSONOF in N. richting terug.

Den 5^{en} (18) September bleek, dat naar Bjanjoepoetsie Japansche versterkingen oprukten en dat het grootste deel hunner strijdkrachten, die te Liao-yang stonden, reeds de Taitsi-xe overgestoken was.

Den 6^{en} (19) September werd waargenomen, dat de Japanners ten O. van den Dalinpas voorwaarts rukten.

In den namiddag van den 7^{en} (20) September ondernamen de Japanners tweemaal een aanval op het Russische detachement, dat bij den Dalinpas stelling had genomen, waarbij 4 compagnieën den linkervleugel van den vijand trachtten te omtrekken. Beide aanvallen werden, met voor de Japanners aanzienlijke verliezen, afgeslagen, terwijl de poging tot omtrekking door Russische cavalerieafdeelingen, met daaraan toegevoegde mitrailleurs, werd belet. Aan Russische zijde werden 1 officier en 3 minderen gedood en 43 minderen gewond.

Op het zuidelijk front hadden tot den 8sten (21) September geen veranderingen plaats. Op den 9^{en} (22) rukten Japansche afdeelingen van

uit Bjanjoepoetsie naar het Noorden op; hier werd het detachement van Generaal MISCHTSCHENKO door hen aangevallen.

Ernstige gevechten vonden overigens tot den 10^{en} (23) September niet plaats.

Bij Port-Arthur zetten de Japanners tot het einde van Augustus den arbeid aan de belegeringswerken voort. Het garnizoen ondernam herhaaldelijk welgeslaagde uitvallen, met het doel dezen arbeid te storen en de aangelegde werken te vernielen.

In het algemeen gaf de toestand in het begin (midden) van September alle aanleiding om aan te nemen, dat de bezetting der vesting nog lang in staat zal zijn de pogingen der Japanners, om de verdedigingswerken te naderen, te verijdelen.

In den nacht van den 3^{en} (16) September, omstreeks 3 uur v.m. vielen de Japanners, ter sterkte van minstens 1 bataljon, de z.g. Waterleiding-redoute aan, welke aanval niet gelukte. Na versterking ontvangen te hebben, gingen zij spoedig opnieuw voorwaarts, maar ook deze tweede aanval werd, met voor hen zware verliezen, door geweer- en mitrailleurvuur afgeslagen.

Tot den 9^{en} (22) September trachtten de Japanners slechts het noordfront te naderen en richtten hunne aanvallen voornamelijk op de versterkingen in de nabijheid van Sjoeschmin.

Het schiereiland Lajoteschan bleef in Russische handen; nieuwe versterkingen werden hier aangelegd.

De kruisERS van de vrijwillige vloot *Smolensk* en *Petersburg* werden teruggeroepen.

Door de hulpkruiser *Terek* werden in Europeesche wateren verscheidene schepen aangehouden, om te onderzoeken of zij contrabande aan boord hadden.

De opstelling van de Japansche strijdkrachten onder Maarschalk OYAMA, ter sterkte van ongeveer 300.000 man met 850 vuurmonden, was op den 10^{en} (23) September ongeveer, als volgt. De linkervleugel stond bij Dawan aan de Ljao-xe met voorgeschoven infanterie- en cavalerie-afdeelingen op den rechteroever van de Xoex-xe en in het dal van de Poe-xe, ter hoogte van Tschantan. De voorste afdeelingen van het centrum stonden eenige wersten ten N. van de spoorlijn naar de mijnen van Jantai, terwijl de voorste afdeelingen van den rechtervleugel den Wanfoelin- (Oeanfoelin-) en Dalinpas bezet hielden.

Uit eene verkenning, door het detachement van Generaal MISCHTSCHENKO in de richting van Jantai ondernomen, bleek, dat daar slechts zwakke strijdkrachten van den vijand stonden. Het zelfde detachement drong den 9^{en} (22) September tot Bensixoe door; ten noorden van dit dorp werden belangrijke Japansche troepenafdeelingen waargenomen. Volgens berichten uit Moekden, rukten eveneens sterke vijandelijke afdeelingen in de richting van Sinmintin op.

De voorste afdeelingen der Russen observeerden in de lijn Sinmintin—omstreken van Dawan—rivier Scha-xe—Gaotoelinpas—Dalinpas—Sinmintin. Voorpostengevechten vonden dagelijks plaats.

Volgens berichten van correspondenten werd de aanvoer van oorlogsvoorraden naar Moekden niet alleen gestaakt, maar vond eene gedeeltelijke overbrenging dier voorraden naar Tjèlin plaats.

De plotseling ingevallen koude, waardoor de temperatuur gedurende den nacht tot $+ 1^{\circ}$ C. daalde, werd den 10^{en} (23) September door warmere dagen gevolgd. Op het operatieterrein der beide legers is het gaoljan geheel opgeruimd.

Omstreeks den 10^{en} (23) September begonnen de Japanners van den Oeanfoelinpas naar den Gaotoelinpas op te rukken, maar het gelukte hun niet dezen te nemen.

Den 11^{en} (24) September begonnen de voorste afdeelingen van het Japansche centrum naar de Schili-xe op te rukken.

Den 12^{en} (25) deden zij met een bataljon en 2 eskadrons in het terrein tusschen den Mandarijnschen weg en de hoogten bij Toemintsie (ten O. van Schili-xe) eene gewelddadige verkenning in de richting van de Scha-xe. Deze beweging werd door de Russische voorposten tot staan gebracht, terwijl hunne cavalerie de terugtrekkende Japanners vervolgde.

Op den linkeroever van de Ljao-xe rukten de Japanners niet noordelijker dan Dawan op. Bij Tschantan ontvingen zij blijkbaar versterkingen, terwijl hunne cavalerie zich in het dal van de Poe-xe vertoonde.

In den nacht van den 13^{en} (26) September viel xaroensjie MIXEJEF met eene afdeeling Oeralsche Kozakken een Japansch bivak bij Xoeandie aan en bracht daar groote verwarring te weeg.

Dien zelfden dag viel eene Japansche cavalerie-afdeeling in eene hinderlaag, door Orenburg-Kozakken gelegd, en leed vrij belangrijke verliezen.

Den 15^{en} (28) September had op den linkeroever van de Ljao-xe een gevecht plaats tusschen Ochotniks, Kozakken en manschappen van de grenswacht onder bevel van Luitenant SCHELEXOF en twee Japansche eskadrons met eene compagnie infanterie en 4 stukken, welke door eene talrijke Xoexoesenbende werden vergezeld. Bij het vuurgevecht, dat zich ontspon, werden de bedieningsmanschappen der stukken neergeschoten, zoodat de Japanners het artillerievuur niet konden voortzetten. Aan Russische zijde werden 1 officier en 6 minderen gewond en 1 mindere gedood.

Dien zelfden dag namen de Kozakken bij Tschanxizai eene kudde vee.

Den 15^{en} en 16^{en} (28 en 29) September werd bemerkt, dat de Japansche troepen in het front: station Jantai—mijnen van Jantai versterking hadden gekregen.

Ten westen van het dal van de Ljao-xe bezette een Japansch detachement Sjaobeixe.

Den 16^{en} (29) September bezette een Japansch bataljon, dat langs den Mandarijnschen weg oprukte, de hoogten bij het dorp Oelitaitsie, maar

werd spoedig daarop door een Russisch cavaleriedetachement verdreven. Eene Japansche compagnie, die zich op de hoogten bij Toemintsie en Xocandie had ingegraven, werd door artillerievuur gedwongen terug te trekken, terwijl een deel der sotnies den vijand op het station Jantai terugwierp.

Dien zelfden dag trachtten Japansche afdeelingen tot Jansintoen en Fintsjapoe (beide op den weg Moekden—Bjanjoepoetsie) door te dringen, hetgeen echter door de Russische cavalerie belet werd.

Den 17^{en} (30) September verdreef eene Russische cavalerie-afdeeling de Japanners uit Tschantan (aan den rechteroever van de Xoen-xe) en verbrandde 17 jonken met levensmiddelen en munitie. Verder naar het Zuiden oprukkende, stootte zij op overmachtige vijandelijke strijdkrachten en moest terugtrekken.

De Gaotoelinpas was intusschen in handen van de Japanners overgegaan.

Den 12^{en} (25) September werd de spoorweg om het Baikalmeer geopend.

Na den slag bij Liao-yang bleek Maarschalk OYAMA niet in staat te zijn de operaties in de richting van Moekden onmiddellijk voort te zetten en bepaalde hij er zich toe stellingen voorwaarts van Liao-yang te bezetten. Het herstellen van het verband in zijne legerafdeelingen, de munitie-aanvulling, het verzekeren van de achterwaartsche verbindingen, enz. vorderden blijkbaar langer dan eene maand tijd, daar den 18^{en} September (1 October) zijne hoofdmacht nog steeds nabij de Taitsi-xe stond en slechts op de vleugels het voorbereiden van de voorwaartsche beweging viel waar te nemen.

Zoover na te gaan is, was het Japansche leger, als volgt, opgesteld.

De linkervleugel, onder bevel van Generaal OKOE, stond in den driehoek Tschantan—Liao-yang—Sjaobeixe met voorhoeden op den linkeroever van de Xoen-xe, bij Dawan en voorwaarts van Tschantan (bij Sjaobeixe waren bruggen over de Xoen-xe geslagen); het centrum, onder Generaal NODSOE, had stelling genomen in de lijn station Jantai — mijnen van Jantai, met voorgeschoven afdeelingen op eenige wersten meer noordwaarts; de rechternvleugel, onder Generaal KOEROKI was geëchelonneerd langs den weg Bensixoe — Bjanjoepoetsie met voorgeschoven afdeelingen op de wegen naar Moekden en Foeschoen.

De meest bedreigde vleugel, t. w. de linker, die aan open en doorsneden terrein was aangeleund, werd tot Sinmintin en noordelijker bewaakt door groote benden Xoenxoesen, onder aanvoering van Japansche officieren, terwijl met de bewaking van het terrein op den rechternvleugel (in de bergen) een detachement van ongeveer 12.000 man belast was, dat zich in het rayon Dalinpas—Sjaosir—Tschantan ophield en de verbindingen met Finxoeantsjen beschermde; de verkenning geschiedde hier eveneens door Xoenxoesen tot Sintsintin toe.

Den 17^{en} (30) September vernielden de Xoenxoesen bij het station

Jajomin (120 werst ten Z. van Xarbin) de spoorbaan; de herstelling vorderde echter slechts weinig tijd.

Eene Russische patrouille uit Sintsintin bemerkte den 19^{en} September (2 October), dat de Dawangoëlinpas (120 werst oostwaarts van Tjèlin) door eene bende van 200 Xoenxoesen bezet was. In het vuurgevecht met deze bende werd 1 Kozak gewond.

De Russische troepen waren opgesteld in den driehoek Tjèlin—Moekden—Foeschoen.

Bij de voorposten hadden dagelijks ontmoetingen met den vijand plaats. Den 19^{en} September (2 October) deed deze over het geheele front van Tschantan tot Dalin verkenningen. In de omstreken van Tschantan, op den rechteroever van de Xoen-xe, verstrooide eene Russische rasjeesd 2 naderende Japansche patrouilles, waarbij 3 dragonders gevangen genomen werden.

Een detachement, ter sterkte van 1½ bataljon en 1 eskadron, verkende de Russische voorposten tusschen de Xoen-xe en den spoorweg. In den avond werd de voorwaartsche beweging van deze afdeeling tot staan gebracht.

Eene Japansche compagnie met 1 eskadron viel bij Baosintoen eene Russische cavalerie-afdeeling van 60 man aan en dwong haar tot den terugtocht. Nadat Russische cavalerie ter versterking was opgerukt, moesten de Japanners op hunne beurt wijken.

Tegen den middag rukte eene Japansche afdeeling, ter sterkte van 1 bataljon en 2 of 3 eskadrons, langs den Mandarijnschen weg tegen het front van een der Kozakkenregimenten op. Den geheelen namiddag werden schoten gewisseld. Ter ondersteuning van de Kozakken zond Generaal MISCHTSCHENKO versterkingen en tegen den avond werden de Japanners in de richting van Sjalioexetsie teruggeworpen, door de Russische cavalerie achtervolgd.

Eveneens trachtte een Japansch eskadron tot tweemalen toe in de lijn der Kozakkenwachten tusschen Xoeanxoeadjan en Findjapoe door te dringen. Ten slotte werd het door 2 sotnies Kozakken verstrooid.

Den 20sten September (3 October) rukte een Russisch cavalerie-detachment van Foeschoen in Z. richting op en nam den 21sten (4 October) bij Soenschoeïtsie stelling.

In eene dagorder van den 19^{en} September (2 October) kondigde Generaal KOEROPATKIN aan, dat het oogenblik voor het Russische leger was aangebroken, om de verdedigende tactiek op te geven en zelf aanvallend op te treden.

Den 21sten September (4 October) werd van Russische zijde eene verkenning in de richting van Liao-yang ondernomen. De verkennende afdeeling, die oostwaarts van den spoorweg oprukte, dreef de Japansche voorposten terug en naderde tot op 4 à 5 werst van de mijnen van Jantai.

Eene Japansche afdeeling, ter sterkte van 4 compagnieën en 1 eskadron, die de Russische voorposten bij Xoenlinpoe had teruggedreven,

werd door, tegen haar oprukkende, cavalerie gedwongen op Tadoesanpoe terug te trekken.

Volgens bericht van Maarschalk OYAMA rukte eene Russische cavalerie-afdeeling, met 1 bataljon infanterie en 5 stukken, tegen Salioexet-sie op. Eveneens beschoot eene andere afdeeling het Japansche detachement bij Tschantan.

Een deel der Russische cavalerie trok, volgens berichten uit Moekden, de Taitsi-xe ten O. van Bensixoe over.

Den 3^{en}, 4^{en} en 5^{en} (16—18) September concentreerden de Japanners hun vuur op de Waterleiding- en Koemirinskje-redouten en overstelpten deze met brisant-granaten. In den nacht op den 6^{en} (19) September werden beide redouten door hunne bezettingen ontruimd, die meer achterwaarts stelling namen. Van dien dag af tot 10 (23) September 5 uur v. m. deden de Japanners, onder voortzetting van een hevig bombardement, voortdurend aanvallen op het noord- en westfront van de vesting en de voorgeschoven veldwerken. Al deze aanvallen werden afgeslagen en slechts de twee bovenvermelde redouten bleven in handen van den vijand. De bron der waterleiding was door het bombardement volkomen vernield geworden.

De laatste aanval, welke ten 5 uur v. m. van den 10^{en} (23) September werd afgeslagen, was op den Hoogen Berg gericht.

Tot den 17^{en} (30) September bombardeerden de Japanners de forten en de binnenruimte der vesting en zetten den arbeid aan de verdedigingswerken voort. Door het garnizoen werden herhaalde uitvallen gedaan.

Betrouwbare berichten, omtrent hetgeen in Korea voorvalt, zijn niet aanwezig.

R. L. SCHOLTEN.

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

DENEMARKEN.

Int. Rev., Oct., bericht de invoering van het z. g. „Rückstoss-gewehr MADSEN” voor de cavalerie (óók in Zweden en Noorwegen) en geeft daaromtrent eenige cijfers en bijzonderheden, benevens de voordeelen boven de machinegeweren.

Bij elk eskadron zijn 3 geweren; 3 man vormen eene geweer-sectie. Het gewicht van het geweer is 6 KG.; het wordt links aan den zadel bevestigd, evenals 2 patroonzakken (met 10—16 laadreepen); aan den rechterkant worden alle andere uitrustingsstukken gedragen. De totale belasting van het paard is dan (inbegrepen zadel, geweer en 300 patronen) slechts 41½ KG. Vuursnelheid per minuut 750 schoten; aanv. snelheid 720 M.; bij eene goede opleiding vuren 3 man 144 schoten per seconde.

Het eskadron blijft opgezeten, terwijl de geweer-sectie het gevecht te voet voert.

In Mitt., H. 8/9, vindt men eene uitvoerige beschrijving van het nieuwe veldgeschut.

DUITSCHLAND.

N. M. Bl., No. 15, geeft in „Mil. Echo” eenige interessante artikelen weer over „Kapitulanten”, over de sociaal-democratie in het leger en over militaire eereraden.

ENGELAND.

Streffl., Oct., bevat een kort bericht over de herfstmanoeuvres in Essex (landingsmanoeuvres). Hierop wordt nog nader teruggekomen.

FRANKRIJK.

N. M. Bl., No. 16, geeft een kort bericht over het geweer-vraagstuk (verbeteringen aan het Lebel-geweer). In hoofdzaak wordt besproken de nieuwe patroon: M. 1903, ook wel „balle D” genaamd.

Verder in de rubriek „Mil. Echo” een uitvoerig artikel over de manoeuvres van dit jaar en een aan de Nat. Ztg. ontleend artikel over de veranderingen in het leger.

M. Woch., No. 117, behelst eene mededeeling over eene nieuwe inrichting voor de waarneming, bevestigd aan de veldsmidse („Beobachtungsgondel”), in beproeving bij de 1ste Divisie. Het toestel geeft gelegenheid tot waarneming tot op eene hoogte van 5 M., van welke hoogte men tevens het vuur kan leiden. De stukken kunnen alsdan zoover teruggetrokken worden, dat de vuurstraal niet zichtbaar is.

Int. Rev., Oct., geeft eenige bijzonderheden omtrent het programma van het examen voor de H. K. S. voor 1905, waarin eenige veranderingen zijn gekomen; tevens een bericht over de door ons reeds vroeger vermelde Commissie voor onderzeesche scheepvaart.

N. M. Bl., No. 14, behelst eenige vergelijkende cijfers over de toename der bevolking; o.m. de toename sedert het midden der vorige eeuw (in millioenen):

Frankrijk . . . ± 4.80.	Engeland . . . ± 14.2.
Duitschland.. ± 20.9.	Italië ± 8.7.
Oostenrijk . . . ± 14.9.	Rusland ± 47.8.

In 1901 was de bevolking van Frankrijk 38.961.945 inw., d. i. sedert 1896 slechts eene toename van 444.613 inw.

Jahrb., Oct., behelst eene beschouwing over de legerbegroting 1905, in verband met de lichte recruten en de troepen in Indo-China. Verder eenige beschouwingen over de herfstoefeningen, in het bijzonder met het oog op: 1°. de door ons reeds in de voorgaande afl. vermelde indeeling der legerkorpsen in brigades (niet meer in div.). Het legerkorps bestaat dan uit: Staf, 7 gemengde brigades en 1 brigade korps-cav. van 6 eskadrons; 2°. de proef met eene nieuwe infanterie-uitrusting, ontworpen door den Majoor NAUTA (bij het 114^e Regt.), en 3°. eene proef met eene sectie van acht rijdende ijzeren veldbakovens.

De France militaire deelt mede, dat, ten gevolge van een misverstand, eenige postduiven in plaats van ten 8 uur v.m., eerst ten 8 uur n.m. opgelaten zijn, welke niettegenstaande de duisternis rechtstreeks naar huis vlogen. Daarbij was hunne snelheid niet noemenswaardig verminderd en bereikte nog 60 KM. per uur. Op grond van deze ondervinding worden de duiven nu menigvuldig des nachts opgelaten; zij zijn dan niet blootgesteld aan de aanvallen van roofvogels, terwijl zij bij het verlaten van eene belegerde vesting ook geen gevaar loopen ten gevolge van eene vijandelijke kogel hun doel te missen.

ITALIË.

Streffl., Oct., bevat een bericht over de nieuwe uitrusting van de infanterie en een uitvoerig overzicht met cijfers, enz. van de oefeningen met automobielen in Brescia.

In Int. Rev., Oct., vindt men een kort bericht over burger-wielrijders voor militaire doeleinden.

Mil. Woch., No. 120, geeft eenige bijzonderheden over een geforceerden marsch van de wielrijders-compagnie van het 12^e Bersaglieri-

regiment, gehouden van 22—26 Aug.; den 1sten, 4en en 5en dag werden afstanden gereden van 99, 108 en 127 KM. Tevens eenige wetenswaardigheden omtrent eene oefening in den ophelderingsdienst, gehouden onder leiding van den inspecteur der cavalerie van 27—29 Aug. l.l., en omtrent een marsch door het gebergte van de brigade Piemonte (Inf. Regtⁿ. 3 en 4) op 18 Aug. l.l.

N. M. Bl., No. 14, geeft een overzicht van het voorloopig verslag over de begroting van het leger (van Gen.-Maj. TAVERNA), van belang voor een inzicht in de technische ontwikkeling van het leger.

JAPAN.

N. M. Bl., No. 13, bericht dat te Leipzig bij SEEMANN weldra verschijnen zal (is waarschijnlijk reeds verschenen met Holl. vertaling) een belangrijk boekwerk, bearbeid door ± 20 Japanners en getiteld „Japan unser Vaterland”. De organisatie en historische ontwikkeling van het leger zijn bewerkt door den Maarschalk OYAMA. N. M. Bl. geeft reeds een uittreksel hiervan.

Int. Rev., Oct., geeft eenige cijfers uit het voorschrift voor militaire transporten over zee. Per man wordt berekend 1½ ton, per paard 4½ ton. Alzoo heeft noodig:

1 inf. bat.	1800 ton.	1 veldbattj.	1100 ton.
1 eskadron	1000 „	1 bergbatj.	900 „
1 pioniercomp.	500 „	1 geneesk. afd.	1000 „
1 bruggetrein	1500 „		

De M. v. O. heeft 30 Mei l.l. uitgegeven een voorschrift voor het zuiveren van het slagveld en voor het begraven der dooden. Rev. mil., Oct., geeft in extenso eene vertaling der 24 punten.

M. Woch., No. 125, bevat een overzicht van de samenstelling en in-deeling der veld- en bergartillerie volgens de legerwet van 16 Mrt. 1896 en de daarin gebrachte wijzigingen.

In Streffl., Oct., vindt men een uitvoerig overzicht van twee technische reglementen: 1. Ontwerp-leidraad voor techn. werken der Jap. inf., 6e uitgave, 1902. 2. Leidraad voor techn. werken der veld- en berg-art. van 1900. Werkelijk nieuws brengen zij ons niet.

Eene uitvoerige beschrijving met teekening van het veld- en berggeschut, Stelsel ARISAKA, vindt men onder de techn. Mitt. van dit tijdschrift. (Zie ook Mitt. 1904, Heft 8/9.)

Allg. Schw. M. Z., No. 42, geeft eenige interessante beschouwingen van een Reuter-correspondent in het hoofdkwartier bij Gen. KUROKI, teekenende de karakteristieke verschillen tusschen Jap. en Russ. officieren.

Aan artillerie-munitie beschikt iedere batterij (Zie ook M. Woch., No. 125.) over 6 voorwagens met 40 en 6 caissons met 40 + 50 = 90 schoten. Rovendien behooren bij ieder art.-regt. één, en bij iedere divisie 3 munitiecolones, ieder van 27 caissons. Per batterij komen dus

totaal 24 caissons van 90 = 2160 schoten, d. i. p. stuk 360 en, met de 40 in de voorwagens, 400 schoten (355 GKT. en 45 G.) Bij de bergbatterijen komen in plaats van iederen caisson 16 projectielkisten, die vervoerd worden op lastdieren. (M. Woch., No. 126.)

NOORWEGEN.

N. M. Bl., No. 14, behelst een bericht over de in 1899 ingevoerde leger-organisatie; o. m. worden de volgende cijfers vermeld: act. leger 26.000, landweer 25.000, totaal mob.-leger 51.000 man. Verder 4500 kust-art. en 25.000 man landstorm.

Totaal alzoo \pm 80.000 man. (Zie voor het geweer: Denemarken.)

OOSTENRIJK-HONGARIJE.

Int. Rev., Oct., behelst een overzicht van de organisatie der landweer-cavalerie. Tevens eenige cijfers uit de marinebegroting 1905. Na langdurige proeven is ingevoerd een cav.-bruggetrein, stelsel HERBERT. Schw. a. u. G., Sept., geeft eenige cijfers en bijzonderheden hierover.

Volgens la France mil. zijn de kosten voor de omwapening der veld-art. op de volgende wijze op de begroting verdeeld:

(in millioenen):	geschut 12,8 kr.	caissons	46,6 kr.
	affuiten 28 "	harnachement	13,65 "
	uitrusting 2,8 "	munitie	56,915 "
		diversen	4,235 kr.

Totaal 165.

Rev. mil., Oct., bevat eene uitvoerige bespreking van de legerbegroting voor 1905, waarop volgen eenige beschouwingen en bijzonderheden over de recruiteering van off., belast met speciale betrekkingen (bij den kleedingdienst, de verpleging enz.). N. M. Bl., No. 16, geeft een bericht over een proeftocht met motorwagens, waaraan onlangs de M. v. O. heeft deelgenomen. Tevens een kort bericht over eene voorgenomen reorganisatie van de mil. intendance.

M. Woch., No. 123, behelst eene korte beschrijving van den door ons reeds vroeger vermelden afstandmeter van den Kolonel ERLE (zie M. Woch., No. 111). Tevens een bericht over eene nieuwe inrichting ter controleering van de richting en ter aanwijzing van het schot bij de voorbereidende schietoefeningen.

PORTUGAL.

Binnenkort zullen 100.000 geweren besteld worden (in Duitschland), van een gewijzigd stelsel MAUSER. De wijziging betreft in hoofdzaak den uitwerper. (M. Woch., No. 125.)

RUSLAND.

Dr. HOHLBECK schrijft in de Petersb. Med. Wochenschr. over de uitwerking der moderne projectielen in het kort het volgende: Het aantal gewonden door geschutvuur is geringer dan dat door klein kal. geweren. De Japanners gebruiken als art.-projectiel hoofdzakelijk GKT. en brisant-granaten. De eerstgenoemde, gevuld met 260 kogeltjes, richten ontzettend zware verwondingen aan, gelijkend op die van de oude, looden kogels; de brisant-granaten worden in *te* kleine stukken geslagen, dan dat de verwondingen gevaarlijk zouden zijn.

Zeer veel gebruiken de Japanners de Maxim-geweren van 6.3 mM. De verwondingen veroorzaakt door deze wapens zijn gunstiger dan die van het MAUSER- of LEE-METFORD-geweer. (N. M. Bl., No. 15.)

Strefft., Oct., geeft een bericht over eene gevechtsschietoefening van uit eene verdedigende stelling, welke plaats vond 20 Juli l.l. met 1 bat. infie., 1 sect. machinegeweren en 1 sectie schutters van de schietschool.

Het doel stelde een oprukkend detachement inf. voor.

Tevens vindt men de veranderingen in de ordre de bataille van de veldart. en eene uitvoerige opgave van de nieuwe technische formaties (telegraafcomp., trein- en pontonnier-comp) in Turkestan.

SPANJE.

Rev. mil., Oct., geeft een zeer uitvoerig overzicht van de reorganisatie van de mil. commando's op de Balearen en de Canarische eilanden; van de mil. reorg. (K. B. van 1 Sept. l.l.) in de bezittingen in N.-Afrika en van de reorg. van den hoogsten krijgs- en marineraad.

ZWEDEN.

Int. Rev., Oct., behelst eenige beschouwingen over het plan om Stockholm, in plaats van Carlskrona, te bestemmen tot centraalstation voor de vloot.

Tevens een artikel over de verdediging van Skandinavië.
(Zie voor het geweer: Denemarken.)

ZWITSERLAND.

N. M. Bl., No. 16, geeft eene beschrijving van de nieuwe uniform, zooals die besproken werd in de Neue Zür. Ztg.

Boekaankondiging.

La fortification passagère et la fortification mixte ou semi-permanente par V. DEGUISE, Major du Génie, Professeur de fortification à l'Ecole d'application de l'Artillerie et du Génie. Prix 20 francs. *Bruxelles*, 1904. POLLEUNIS ET CEUTERICK.

De kundige Belgische militaire schrijver, V. DEGUISE, wiens naam, door zijne onderscheidene werken op het gebied van de Versterkingskunst en den Vestingoorlog, reeds eene groote bekendheid heeft verkregen, heeft door het doen verschijnen van een nieuwen arbeid, waarvan de titel hierboven is afgedrukt, de militaire leestafel met een belangrijk werk verrijkt.

Als geheel nieuw, zooals ik daareven dezen arbeid noemde, mag dit boek echter niet worden aangekondigd. Het is meer te beschouwen als eene omgewerkte, verbeterde en vermeerderde uitgave van DEGUISE'S: „Cours de fortification passagère”, welke in twee gedeelten, n.l.: „La fortification passagère en liaison avec la tactique” en „Applications de la fortification passagère” in 1893 en 1894 het licht zag. In den tegenwoordigen vorm heeft het werk een belangrijken omvang gekregen en beslaat niet minder dan 523 bladzijden, terwijl daaraan is toegevoegd een atlas van 20 platen, te zamen een 490-tal figuren bevattende; eene uitgebreidheid, die wellicht de vraag doet rijzen: levert de veldversterkingskunst voldoende stof op voor zulk een volumineuzen arbeid?

Wanneer men evenwel in het voorwoord gezien heeft, dat de S. het onderwerp in de volgende onderdeelen splitst:

- 1°. Essai historique;
- 2°. La fortification passagère contemporaine; en
- 3°. Les applications contemporaines de la fortification passagère et de la fortification mixte ou semi-permanente;

en wanneer verder blijkt, dat aan het geschiedkundig overzicht alleen reeds bijna 200 blzn. worden gewijd, terwijl, zooals wij zien zullen, in het tweede gedeelte verscheidene onderwerpen worden behandeld, die, nu ja wel verband houden met de veldversterking, doch die in het meer enge begrip van dien naam, niet geheel thuis behooren, dan is voor die aanvankelijk opgewekte bevreemding geen plaats meer.

In het historisch overzicht heeft de S. een belangwekkenden arbeid

geleverd. Hij heeft daarin getracht aan te toonen: niet alleen den vooruitgang, dien de veldversterking van af de vroegste tijden tot op heden achtereenvolgens — natuurlijk met de noodige perioden van stilstand — heeft ondergaan, doch ook het verband, dat steeds tusschen de veld- en de duurzame versterkingskunst heeft bestaan, en er daarbij tevens naar gestreefd te doen uitkomen, hoe de verschillende fasen, die de vestingoorlog achtereenvolgens heeft doorloopen, invloed hebben uitgeoefend op het gebruik en de inrichting van veldversterkingen.

Zeer zeker is de S. daarin uitnemend geslaagd en wanneer ik mij te dien opzichte eene opmerking zou veroorloven, dan zou het alleen deze zijn, dat in dit overzicht aan de duurzame versterkingen en aan den vestingoorlog eene bijzonder groote plaats is ingeruimd, en deze onderwerpen met eene bijzondere voorliefde schijnen te zijn bewerkt, meer dan m. i. noodig is om het bedoelde onderlinge verband duidelijk aan den dag te brengen. Deze omstandigheid versterkt mij in de reeds vroeger opgevatte meening, dat de Majoor DEGUISE meer tot de vestingbouwkundigen en de beoefenaars van den vestingoorlog moet gerekend worden, dan tot hen, die de veldversterking tot een bijzonder vak van studie hebben gekozen.

De lezing van dit geschiedkundig overzicht, waaraan zulk eene uitgebreide plaats in dit werk is afgestaan, doet bij mij de vraag rijzen of in een leerboek over veldversterkingskunst eene dergelijke historische studie werkelijk thuis behoort, m. a. w. of de kennis daarvan *noodig* is, om met goed gevolg het overige van het werk te kunnen bestudeeren.

Ik, voor mij, zou die vraag ontkennend willen beantwoorden.

Niet, dat ik geen waarde hecht aan de bestudeering van de krijgshistorie en dat ik zou meenen, dat zij, die eene meer ingaande studie van de veldversterking wenschen te maken, niet op de hoogte dienen te zijn, van hetgeen die kunst in vroeger eeuwen op het oorlogsveld heeft gepresteerd!

En zeker is het verre van mij te meenen, dat de leerlingen van de Brusselsche applicatieschool voor Artillerie en Genie daarvan niet op de hoogte behoeven te zijn. Doch dit werk werd door den Majoor DEGUISE immers niet uitsluitend voor zijne leerlingen aan die school geschreven, maar is voor veel wijder kring bestemd; het werd het „militaire publiek” aangeboden en wenscht den huidige stand van de veldversterkingskunst aan te geven.

Wanneer ik alzoo meen, dat, tot goed begrip van het hedendaagsch gebruik van veldversterkingen, de toepassingen daarvan in vorige eeuwen, niet bepaald behoeven te worden gekend, dan wil ik hier dadelijk bijvoegen, dat ten opzichte van den vestingbouw de omstandigheden geheel anders zijn. Om er slechts eene te noemen: hoeveel van de hedendaagsche permanente versterkingen zijn niet ontstaan door achtereenvolgende wijzigingen van vroegere, soms meerdere eeuwen oude vestingwerken en dragen daarvan in hare inrichting de onmiskenbare sporen?

Bij de permanente fortificatie kan de studie van de geschiedenis van

den vestingbouw geenszins achterwege worden gelaten. Bij de veldversterking daarentegen zijn de vroegere vormen geheel verdwenen en heeft het gebruik, door de gewijzigde oorlogvoering, eene algeheele verandering ondergaan.

In het *tweede* gedeelte, dat „La fortification passagère contemporaine” behandelt, vinden wij voor een groot deel terug, hetgeen door den S. in 1893 in „La fortification passagère en liaison avec la tactique” werd vermeld, waaruit evenwel alle geschiedkundige aanhalingen en voorbeelden zijn verdwenen, welke thans in het „Essai historique” eene plaats hebben gevonden.

Voor al op dit tweede gedeelte van DEGUISE'S werk heeft betrekking het omgewerkte en verbeterde van de evengenoemde uitgave van 1893, waarop ik in den aanvang van deze aankondiging wees. *Omgewerkt* in zoverre, dat eene meer logische volgorde van de onderdeelen is tot stand gebracht, en *verbeterd* in dien zin, dat verscheidene onderdeelen volgens de tegenwoordig meer algemeen geldende beginselen zijn bewerkt en dat verschillende versterkingskunstige maatregelen (bijv. bij het in staat van verdediging brengen van terreinvoorwerpen), waartegen ernstige bezwaren in het midden konden worden gebracht, thans ten deele door andere, en in mijn oog betere, zijn vervangen.

Toch heb ik, bij het vele goede, dat deze afdeeling bevat, een algemeen bezwaar en wel daarin bestaande, dat door den S. niet voldoende afgescheiden is gehouden de vluchtige veldversterking (la fortification improvisée) van de gewone en de verzwaarde veldversterkingen, terwijl de daaraan te stellen eischen nogal sterk uiteen loopen.

In het bijzonder springt dit in het oog, waar de S. in Hoofdstuk IV den vorm en de inrichting van de verdedigings*stelling* bespreekt, welke bespreking hier, in afwijking met de eerste uitgave, zeer duidelijk is toegelicht door de figuren 1—3 op Pl. VIII. DEGUISE keurt hier het tweede stelsel voor de inrichting van eene stelling, n.l. dat, waarbij deze bestaat uit gedeelten loopgraaf of uit open werken — al of niet voorzien van hindernissen — met daartusschen gelegen onverdedigde intervallen (behalve bij vooruitgeschoven positiën), bepaald af en toch ... zal dit, voor DEGUISE zoo verwerpelijke, stelsel bij de slagveldversterking het meest toepassing vinden en, naar mijne meening, daarbij uitmuntend kunnen voldoen.

Wat is echter het geval?

DEGUISE heeft, waar hij zijn oordeel omtrent de samenstelling van positiën uitspreekt, kennelijk *niet* de werken der vluchtige veldversterking op het oog, doch beschouwt daarbij stellingen uit gewone- of verzwaarde veldwerken samengesteld, zoodat, door de belangrijke hoeveelheid arbeid daaraan verricht, de stelling zelve, als zoodanig, waarde heeft verkregen en dan is zeer zeker dat stelsel niet het beste. Doch bij de vluchtige slagveldversterking heeft de stelling op zichzelf geene andere waarde, dan die zij aan het terrein ontleent; de arbeid hieraan

besteed, heeft slechts gediend om het terrein, ter plaatse waar de stelling gekozen was, te verbeteren.

Ook waar de wijze van uitvoering van de vluchtige versterkingen ter sprake komt (blzn. 446—452), wordt deze te veel met die van gewone veldwerken gelijkgesteld. Bij die uitvoering mag er, dunkt mij, geen sprake van zijn, dat de toegevoegde genie-officier, die den troepencommandant bij diens terreinverkenning vergezelt, „prend note, à mesure que le colonel développe la solution tactique, des dispositions fortificatives à adopter” en verder dat hij „traduit la solution tactique en langage fortificatif”. Evenmin kan ik instemmen met: „Les projets qui sont du ressort de la fortification improvisée, ne peuvent consister qu'en quelques coups de crayon, tracés à la hâte, etc”. Ik geloof niet, dat er in dergelijke omstandigheden van potloodkrabbels en van ontwerpen sprake kan en mag zijn; ook niet van eenige technische leiding bij de uitvoering van de werkzaamheden. De verschillende troepenafdeelingen worden m.i. naar hare sectoren en vakken gedirigeerd, met opdracht elk voor zich het terrein ter plaatse zooveel mogelijk te versterken en de commandanten van die onderdeelen moeten *zelf* weten hoe en op welke wijze. De versterkingskunst, en meer in het bijzonder de vluchtige, is algemeen domein en behoort geenszins in het bijzonder tot de taak der genie; daarvan moet ieder troepencommandant op de hoogte zijn, want ieder kan op een gegeven oogenblik de hulp daarvan behoeven en moet zich dan zelf weten te redden, zonder den steun van technisch personeel. Evenals de behandeling van het wapen, evenals het kiezen van de tactische formatie en het bepalen van de opstelling, behoort ook het vluchtig versterken van die gekozen stelling door ieder te worden gekend. Het groote voordeel, dat daardoor tevens verkregen wordt, en waarop ook DEGUISE te recht wijst, „c'est d'assurer la liaison intime qui doit exister entre la conception fortificative et l'idée tactique”.

Bij de bespreking van deze tweede afdeeling wensch ik met een enkel woord de aandacht te vestigen op Hoofdstuk VI, waarin de blindeeringen worden behandeld, en waarbij deze op eene logische wijze in een drietal categorieën worden ingedeeld. De bewerking van dit onderdeel verschilt veel van die in het werk van 1893 en is veel beter en geheel op de hoogte van dezen tijd. Toch geloof ik, dat de S. een weinig te zwaartillend is, waar hij aanneemt, dat de projectielen, waarmede de blindeeringen in de veldwerken zullen worden beschoten, springladingen bevatten tot een gewicht van 12 KG. brisante springstof.

Met genoegen constateer ik verder, dat de S. bij de constructie van de blindeeringen het beginsel heeft aanvaard van de harde tusschenlaag in de gronddekking, waardoor de brisante projectielen verplicht worden op grooten afstand van de eigenlijke dekking te ontploffen, een beginsel, dat hier te lande reeds in 1894 werd voorgestaan. ¹⁾

¹⁾ Zie SNIJDERS en MIJSBERG. Afd. XI van het Handboek der Pionierkunst voor het Nederlandsche Leger. 1894.

Bij de constructie van deze tusschenlaag stelt de S. voor, om de spoorstaven, waaruit zij bestaat, voor het betere verband van de bovenbedekking, aan de einden rechthoekig om te buigen; ik betwijfel echter, of het verlangde resultaat daardoor wel bereikt wordt, en vrees, dat de uitwerking van de projectielen er door zal worden vergroot. Een en ander neemt niet weg, dat dit hoofdstuk een van de interessantste van het werk is.

Dit zelfde zou ik niet durven verklaren van de hoofdstukken V en IX, waarin resp. *bekleedingen* en *gemeenschappen* worden behandeld, onderwerpen, die m. i. gerust uit eene veldversterkingskunst konden worden weggelaten. Dat die onderwerpen verband houden met de veldversterking valt natuurlijk niet te ontkennen, doch zij behooren m. i. meer tot den algemeenen pionierdienst en niet tot het bijzonder onderdeel, dat de veldversterking daarvan uitmaakt.

En wat is nu het gevolg van het opnemen van dergelijken pionierarbeid in een werk over veldversterkingskunst? Dat die onderwerpen, aangezien men meent daarvoor niet te veel ruimte te mogen afstaan, veelal vluchtig behandeld worden, zoodat die werkzaamheden daaruit toch niet naar behooren te leeren zijn.

Dit is ook in het hier beschouwde werk het geval.

In hoofdstuk IX bijv. worden zóóveel onderwerpen behandeld, betrekking hebbende op het aanleggen, herstellen en vernielen van gewone wegen en van spoorwegen met toebehooren, verder op de vernieling zoowel van houten, ijzeren als van steenen bruggen en bovendien op het vervaardigen van verschillende soorten van militaire bruggen ¹⁾, dat uit den aard der zaak die onderwerpen daarin niet tot hun recht kunnen komen. In vroeger jaren was het algemeen gebruikelijk, bedoelde werkzaamheden in een leerboek der veldversterkingskunst op te nemen; in later jaren, vooral door de uitbreiding, die de onderwerpen beiderzijds hebben ondergaan, is men, en te recht, daarvan meer en meer teruggekomen, zoodat zij bijv. in de „Feldbefestigung” van VON BRUNNER (1898) en in de „Veldversterkingskunst” van SNIJDERS (1899) niet worden behandeld.

Onder de verbeteringen, die dit werk in vergelijking met dat van 1893 verder bevat, moet ik nog wijzen op het type van veldschansen, thans door DEGUISE aangenomen, en dat in vele opzichten belangrijk beter is dan het vroegere, hoewel ik meen, dat de S. in deze goede richting nog verder had kunnen gaan. Opmerking verdient nog, dat door den S. bij de bezetting van de schansen, naast de infanterie, een ruim gebruik van mitrailleurs wordt voorgestaan, waarvoor S. overdekte emplacements in de verdedigingswerken ontwerpt.

¹⁾ Het trok mijne aandacht, dat, als in Nederland gebruikelijk, door DEGUISE voor het eerst wordt genoemd en geteekend de *Kromhoutbrug*, juist nu deze, naar ik meen, op het punt staat uit de pioniervoorschriften te verdwijnen.

Wat de verdedigingsinrichting van dorpen betreft, is DEGUISE bij zijne vroegere denkbeelden gebleven, toen hij het dorp door het aanleggen van stellingen vóór het front, ter zijde en aan de achterzijde daarvan, zooveel mogelijk trachtte te veronzijdigen, hoewel het niet aan de aandacht kan ontsnappen, dat deze terreinvoorwerpen veel minder uitgebreid worden behandeld en in geenen deele zoozeer voor het gebruik worden aangeprezen, als in zijn arbeid van 1893 het geval was. De onderscheiding, destijds door hem gemaakt betreffende de soort van projectielen, waarmede het ter verdediging ingerichte dorp bevuurd kon worden, is thans, als hebbende weinig reden van bestaan meer, te recht achterwege gelaten, zoodat bij elken aanvaller de beschikking over brisante granaten en over krombaanvuur wordt aangenomen.

Wat aangaat de boschrandverdediging is DEGUISE op het vroegere, door velen thans geheel verlaten, standpunt blijven staan.

In de *derde* afdeeling, waarvan voor een groot deel de inhoud overeenkomt met het tweede deel van S.'s cursus der veldversterkingskunst, in 1894 verschenen, met uitzondering nochtans, dat de uitgewerkte voorbeelden zijn weggelaten en de geschiedkundige aantekeningen naar het „Essai historique” zijn overgebracht, treffen wij een nieuw hoofdstuk aan, getiteld: „La fortification mixte ou semi-permanente”. Onder deze benaming moeten verstaan worden de werken, die wij gewoon zijn tot de tijdelijke versterkingskunst te rekenen; werken, die *in de plaats* moeten treden van — of welke worden aangelegd *naast en in verband met* — permanente verdedigingswerken. Zij moeten dus weerstand bieden aan de zelfde aanvalsmiddelen als de duurzame werken, hoewel zij eerst in oorlogstijd kunnen worden aangelegd.

Zooals DEGUISE opmerkt, kunnen die werken zelfstandig worden toegepast ter verdediging van punten, die eerst tijdens den oorlog strategische waarde hebben gekregen, waardoor dus tijdelijke of geïmproviseerde vestingen worden gevormd; of wel zij kunnen gebezigd worden tot het vormen van tusschensteunpunten in eene permanente verdedigingslinie of wel om tijdens een beleg eene tweede weerstandslijn in het leven te roepen, die bestemd is om eerst na den val van de hoofdverdedigingslijn in actie te treden.

DEGUISE wenscht, bij de samenstelling van een verdedigingskring, deze tijdelijke steunpunten op geen grootere afstanden dan 2500 M., midden op midden, van elkaar aan te leggen, wanneer n.l. de traditoorbatterijen bewapend zijn met K. van 7.5 cM. snelvuur- of met 12 cM. snellaad Hw., en op niet meer dan 1000 M. onderlingen afstand, wanneer de traditoorwerking berust op mitrailleurs. De verdediging van deze werken is overigens opgedragen aan infanterie, gesteund door mitrailleurs en licht snelvuurgeschut, welk laatste in verplaatsbare koepels is opgesteld. Voor de bescherming van de schutters en van de bedieningsmanschappen der mitrailleurs wordt op het gebruik van schilden gerekend.

Voor het vormen van de hindernissen worden door den S. aanbevolen ijzerdraadversperringen, waarbij — evenals in zijne duurzame versterkingskunst ¹⁾ werd voorgesteld — voor de bevestiging van de draden geen in den grond geplaatste palen worden gebezigd, doch ijzeren gestellen, die op den bodem der gracht rusten en onderling door staalraadkabels verbonden zijn, zoodat inslaande brisantgranaten bij hun trechtervorming de versperring wel kunnen opheffen, doch niet kunnen vernielen.

Wat de geblindeerde ruimte in deze steunpunten betreft, de S. wenscht ze in te richten op de wijze, als bij zijne verzwaarde veldwerken is vermeld, n.l. uit 2 dubbele lagen spoorstaven, waarop eene laag keien of andere harde steensoort, dik 2 M., rust, in het midden waarvan eene dubbele laag rails is aangebracht, om het vroegtijdig springen van de projectielen te veroorzaken. De rails zijn aan de einden rechthoekig omgebogen, om de steenlagen op hare plaats te houden.

Zooals men ziet, past DEGUISE bij de constructie van deze dekkingen, die het zwaarste artillerievuur moeten kunnen weerstaan, geen beton toe. Dat vind ik jammer, want daardoor zou, bij eene overigens gelijksoortige inrichting, meer weerstand verkregen zijn. Men moet daarbij niet vergeten, dat de inrichting van dergelijke geïmproviseerde vestingen m a a n d e n vordert, in welken tijd het beton reeds eene belangrijke verharding kan hebben verkregen, en al mocht het, op het oogenblik van in werking treden, zijne volle hardheid nog niet hebben bereikt, de betonlaag toch meer weerstand zal bieden dan eene losse laag van natuurlijke steen. Bovendien zouden de omgebogen rails dan kunnen vervallen, wat de samenstelling van de dekking vereenvoudigt en wat m.i. in het voordeel is, waar men de uitwerking van vijandelijke projectielen wenscht tegen te gaan.

Overigens berust de samenstelling van de naar S.'s inzichten gevormde geïmproviseerde vesting op het m.i. juiste beginsel van algeheele scheiding van de middelen voor den veraf- en den nabijstrijd.

Wat de mogelijkheid betreft om dergelijke „forteresses mixtes” tot stand te brengen, is het goed niet te optimistisch te zijn. De belangrijke hoeveelheid werkrachten, materialen en tijd, welke daarvoor vereischt wordt ²⁾, maakt, dat slechts bij uitzondering tot eene dergelijke inrichting zal kunnen worden overgegaan en zeker niet in Rijken van eene geringe uitgebreidheid.

Het toepassen van enkele tijdelijke versterkingen bij de verdediging van permanente stellingen, zal daarentegen meermalen met succes kunnen plaats hebben.

Hoewel ik het, zooals uit voorgaande bladzijden moge blijken, niet in

¹⁾ La fortification permanente appliquée à l'organisation des forteresses à grand développement. Bruxelles, 1896.

²⁾ Men vergelijk daarvoor de gegevens, vermeld in REINHOLT WAGNER'S: Ueber provisorische Befestigung und Festungs improvisationen. Berlin 1897.

alle opzichten eens ben met de beschouwingen, door DEGUISE in het hier voor mij liggende werk ten beste gegeven, en ik niet heb kunnen nalaten op enkele zwakke punten de aandacht te vestigen, zoo kan toch volmondig erkend worden, dat de S., door het doen verschijnen van dit boek, een belangrijken en belangwekkenden arbeid aan het militaire publiek heeft aangeboden, een arbeid, die door de vele gegevens en beschouwingen, die hij bevat, ten volle waard is gelezen en bestudeerd te worden en die velen in de gelegenheid zal stellen hunne kennis van de veldversterkingskunst in ruime mate uit te breiden.

's Gravenhage, 1904.

Mg.

Catalogus der Bibliotheek van het Departement van Oorlog.
IIe deel. Van 1878 tot en met 1902. Samengesteld door
JHR. F. A. G. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Bibliothecaris
van het Departement van Oorlog. 's Gravenhage, 1904. DE
GEBROEDERS VAN CLEEF.

Het IIe deel van den catalogus der bibliotheek van het Departement van Oorlog komt in vervanging van de, sinds 1878 uitgegeven, supplementen op het I^{ste} deel en levert, als zoodanig reeds, een groot gemak voor den gebruiker op, omdat hij de nieuwste en dus het meest geraadpleegde boekwerken thans bijeen vindt, ingedeeld in hoofd- en onderafdeelingen op gelijke wijze, als in het I^{ste} deel wordt aangetroffen.

Voor den gebruiker van dezen catalogus, aan welks samenstelling blijkbaar groote zorg besteed is, vestigen wij op het volgende de aandacht.

1°. Het deel loopt van 1878 tot en met 1902; de vervolgwcrken tot en met 30 Juni 1904.

2°. Achterin vindt men, behalve de alphabetische klappers der namen van de schrijvers en anonyme werken, ook alphabetische lijsten van de personen, van wie eene levensbeschrijving in de bibliotheek aanwezig is, alsmede van hen, wier gedenkschriften voorhanden zijn. Dit is een groot gemak, omdat men deze namen uit den aard der zaak wèl kent, doch minder algemeen die van den schrijver eener levensbeschrijving of van den uitgever van een gedenkschrift.

3°. Mede vindt men achterin een afzonderlijken catalogus van de in de bibliotheek voorhanden werken in de Deensche taal, waaromtrent de supplementen niets vermeldden.

4°. Hoezeer naar volledigheid gestreefd is, kan bijv. hieruit blijken, dat waar boekwerken uit eene serie afleveringen (Heften, enz.) bestaan, de inhoud van elke dier afleveringen afzonderlijk vermeld is. (Zie bijv. 1 A 254³, 1425⁴, enz.)

5°. Aan de lijst der regimentsgeschiedenissen is eene recapitulatie (blz. 333) toegevoegd, waarin alle geschiedenissen, op eene zelfde leger-

afdeeling of een zelfde Wapen betrekking hebbende, bij elkander geplaatst zijn.

Dat door een en ander het raadplegen van den catalogus zeer gemakkelijk gemaakt wordt en deze zelf dientengevolge aan hooge eischen voldoet, zal wel geen betoog behoeven. Den samensteller komt hiervoor met recht een woord van lof toe.

Verslag van de Twaalfde Algemeene Vergadering der Militair-Geneeskundige Vereeniging, gehouden op Zaterdag 11 Juni 1904 te *Utrecht*.

In dit Verslag trekt, op algemeen militair gebied, zeker het meest de aandacht de voordracht van den Officier van Gezondheid 1ste kl. Dr. D. ROMEYN over Hospitalen en Ziekenkamers, in verband met de belangrijke veranderingen in de organisatie van ons militair ziekenverplegingswezen, welke daarin bepleit worden. S. wenscht n.l. — uitgaande van de grondgedachte, dat in ons land, met zijn groot aantal kleine garnizoenen en zijn groot verschil in zomer- en wintersterkte van het leger, een groot aantal hospitalen uit geneeskundig en financieel oogpunt schadelijk is — de volgende regeling:

1°. In elk garnizoen eene ziekenkamer voor lichte zieken en gekwetsten, die geen te bijzondere voeding behoeven, tevens ingericht voor z.g. kleine chirurgie.

2°. Over het land verdeeld een gering aantal (bijv. 6) gewone militaire hospitalen en verder één centraal militair hospitaal. Naar de eerste worden geëvacueerd alle militairen van het aangewezen rayon, voor wie ziekenhuisverpleging noodig is, die het daaraan verbonden vervoer kunnen verdragen en niet aan besmettelijke ziekte lijden.

In het centraal hospitaal worden samengebracht, behalve de ernstig zieken ter plaatse, alle vervoerbare patiënten uit de garnizoenen, die voor het stellen der diagnose of voor hunne behandeling bijzondere hulpmiddelen of ervaring eischen of omtrent wie eene beslissing van bijzonderen aard genomen moet worden.

3°. In elk garnizoen, waar geen hospitaal is, worden met een of meer burgerziekenhuizen in loco overeenkomsten aangegaan voor het opnemen der sub 2 bedoelde, niet voor vervoer in aanmerking komende zieken.

Deze regeling, welke — zooals wij zagen — zoowel uit medisch als financieel oogpunt aanbevolen wordt, verdient zeer zeker ernstige overweging. De groote kosten, welke het leger noodzakelijk medebrengt, waar mogelijk te beperken, is een eerste eisch van den tegenwoordigen tijd. De voorgestelde regeling zou alleen bemoeilijkt — wellicht onmogelijk — worden, indien in de sub 3 bedoelde garnizoenen de daar genoemde overeenkomsten niet getroffen konden worden. Overigens schijnt ons de aangegeven regeling geheel in overeenstemming met eene doelmatige concentratie van krachten.

Ter aankondiging ontvangen:

Beginselen der differentiaal- en integraalrekening door N. C. GRO-
TENDORST, Hoogleeraar aan de K. M. A. Tweede verbeterde druk.
Breda, 1904. DE KONINKLIJKE MILITAIRE ACADEMIE.

Nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis. Negende Jaarverslag. (1 October 1903.) Overgedrukt uit de Verslagen, Rapporten en Memoriën omtrent Militaire onderwerpen. *'s-Gravenhage*, 1904. DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

Applicatorisch tactische studiën door Jhr. G. A. A. ALTING VON GEUSAU, Kapitein van den Generalen Staf, Leeraar in de Tactiek aan de Hoogere Krijgsschool. Deel I. Studiën op de kaart van Zutphen. *'s-Gravenhage*, 1904. BOEKH. vH. GEBR. BELINFANTE.

Recruteering van ons veldleger door P. DONK. Overdruk uit Onze Eeuw. 4e Jaargang, 1904.

La Ilustración Militar. Publicacion mensual. Quinto año. *Quito*. IMPRENTA NACIONAL.

Stenografie-PONT. Eerste deel. (Onverkort schrift.) Methodisch leerboek voor school- en zelfonderricht door M. A. PONT. *Rotterdam*. G. DEWEL & Co., Uitgevers. f 0.75.